

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

ALMAN ORYANTALİSTLERİN KUR’AN VE TEFSİR
ÇALIŞMALARI (RUDİ PARET ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Gıyasettin ARSLAN

HAZIRLAYAN
Hüseyin POLAT

ELAZIĞ–2011

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

ALMAN ORYANTALİSTLERİN KUR’AN VE TEFSİR
ÇALIŞMALARI (RUDİ PARET ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Gıyasettin ARSLAN

HAZIRLAYAN

Hüseyin POLAT

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Alman Oryantalistlerin Kur'an ve Tefsir Çalışmaları
(Rudi Paret Örneği)****Hüseyin POLAT****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı****Tefsir Bilim Dalı****Elazığ-2011; Sayfa: VIII+119**

Batılı zihnin doğuyu anlama ve tanımlama çabası olarak da ifade edilebilen oryantalizm, bilimsel karakter kazandığı Aydınlanma döneminden günümüze kadar yüzlerce ilim adamıyla çalışmalarına devam etmektedir. XIX. yüzyılda oryantalist araştırmacılığın öncülüğünü üstlenen Almanya'da, Kur'an araştırmaları alanında kaleme alınan çalışmalar, çağdaş oryantalistlerin temel başvuru kaynakları arasındadır. Alman oryantalizminin Kur'an araştırmaları alanında yetiştirdiği en önemli temsilcilerinden biri hiç şüphesiz Rudi Paret'tir.

R. Paret, kendisinden önceki oryantalistler gibi İslam'ın Peygamberi ve kutsal kitabını eleştirmekle beraber, onların aksine İslami değerlere hakaret etme ve onları karalama yoluna gitmemiştir. Paret'in, diğer oryantalistlerden bir diğer farkı da Kur'an metninin tartışma konusu yapılmayacak derecede otantik olduğunu ve Hz. Muhammed' in (s) üstlendiği peygamberlik vazifesini hakkıyla icra ettiğini savunmasıdır.

Kur'an metninin anlaşılmasını problem alanı olarak belirleyen Paret, sure ve ayet tertibinin yol açtığı bozuk kompozisyonun Kur'an'ı anlamayı zorlaştırdığına işaret etmiştir. Kur'an metninin tercümesi ve daha iyi anlaşılması için kendisinin belirlediği "Paralel Pasaj" ve "Tarihsel Kritik" yöntemleriyle "Kur'an Tercümesi" ve "Kur'an Yorumu ve Fihrist" adlı çalışmaları ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Rudi Paret, Oryantalizm, Kur'an, Alman Oryantalistler.

ABSTRACT

Master Thesis

**The Studies Made By German Orientalists on Qur'an And It's Commentary
(Rudi Paret Example)**

Hüseyin POLAT

University of Firat

Institute of Social Sciences

The Department Of Basic Islamic Sciences of Qur'anic Commentary

Elazığ - 2011; Page: VIII+119

Orientalism, described as the afford of the Western mentality to understand the East, has been continuing its studies since it gained a scientific character. The books written by Qur'an researchers in Germany which lead orientalist researches in 19th century are the basic reference materials for the orientalists. One of the most important representative raised by German orientalism is undoubtedly Rudi Paret (1901 – 1983).

R.Paret, in contrast with the orientalists before him, criticized the prophet and holy book of İslam but never affronted or slandered them. One of the different sides of Paret is that he defends that the Qur'an text is authentic without argument and Muhammed (S) has been accomplished the prophethood that he undertook successfully.

Paret, defined the understanding of the Qur'an text as a problem, claimed that the inharmonious composition resulted by the imperfect design sections and verses prevented the book to be more understandable. By his own methods "parallel passage" and "historical critique" he produced the works called "Qur'anic Interpretation" and "Qur'anic Commentary and Index"

Key Words: Rudi Paret, Orientalism, Qur'an, German Orientalists.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ORYANTALİZM VE ALMAN ORYANTALİZMİ

1.1. Ana Hatlarıyla Oryantalizm	5
1.2. Alman Oryantalizmi	13
1.2.1. Almanya’da Oryantalizmin Ortaya Çıkışı ve Özellikleri.....	14
1.2.2. Alman Oryantalistler ve Kur’an Araştırmaları	22
1.2.2.1. Genel Kur’an Araştırmaları	24
1.2.2.2. Tefsir Çalışmaları.....	28
1.2.2.3. Almanca Kur’an Özetleri, Sözlükleri ve Fihristleri	28
1.2.2.4. Almanca Kur’an Tercümeleri	29

İKİNCİ BÖLÜM

2. RUDİ PARET’İN HAYATI VE ESERLERİ

2.1. Rudi Paret’in Hayatı	33
2.2. Eserleri	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUDİ PARET’İN KUR’AN ÇALIŞMALARI, GÖRÜŞLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. R. Paret’in Kur’an Çalışmaları	45
3.1.1. Kur’an Araştırmaları	47
3.1.1.1. Muhammed ve Kur’an / “Mohammed und der Koran”	47
3.1.1.2. Kur’an Araştırmalarının Sınırları / “Grenzen der Koranforschung”	57
3.1.1.3. Kur’an / “Der Koran”	65
3.1.1.4. Kur’an Araştırmaları Üzerine / “Zur Koranforschung”	70
3.1.1.5. Muhammed’in ilk Mesajlarındaki Ana Fikirler / “Leitgedanken in Mohammeds Frühesten Verkündigungen”	72
3.1.2. Kur’an Tercümesi ve Kur’an Yorum (Tefsir) ve Fihrist.....	73

3.1.2.1. Yeni, Kısa Açıklamalı, Bilimsel Bir Kur'an Tercümesi Planı / "Der Plan einer neuen, leicht kommentierten, wissenschaftlichen, Koranübersetzung"	74
3.1.2.2. Kur'an Tercümesi / "Der Koran Übersetzung"	76
3.1.2.3. Kur'an Yorum (Tefsir) ve Fihrist / "Der Koran Kommentar und Konkurdanz"	78
3.2. Paret'in Kur'an'la İlgili Görüşleri ve Değerlendirilmesi	81
3.2.1. Paret'in Kur'an Algısı	81
3.2.1.1. Vahiy	82
3.2.1.2. Kur'an'ın Yapısı.....	87
3.2.1.3. Kur'an'ın Kaynağı.....	91
3.2.1.3.1. Yahudilik ve Hristiyanlık.....	91
3.2.1.3.2. Cahiliye Kültürü ve Kahinlik.....	96
3.2.1.4. Kur'an Kıssaları	100
3.2.2. Paret'in Kur'an'da İnanç ve İbadet Algısı	104
3.2.2.1. İnanç	104
3.2.2.2. İbadet.....	108
SONUÇ	112
BİBLİYOGRAFYA.....	115
ÖZGEÇMİŞ	119

ÖNSÖZ

XIX ve XX. yüzyıl, oryantalist araştırmacılık açısından son derece verimli geçmiştir. Bu dönem oryantalistlerinin en önemli başarıları, oryantalizmin kaynak sorununa eğilerek batının doğuyu her açıdan tanınmasına olanak sağlayacak bilimsel eserler kaleme almış olmalarıdır. Oryantalistler, Arap Dili ve Edebiyatı, İslam Tarihi, Hadis, İslam Hukuku ve Tefsir gibi İslami ilimlerin temel kaynaklarının neşri ve tercümelerinin yanında, Nöldeke'nin üç ciltlik “Kur'an Tarihi” (Geschichte des Qorans) gibi ansiklopedik sayılabilecek türde çaplı araştırmalar da yapmışlardır. Bu araştırmalarda İslam literatürünü eleştiriye tabi tutmuş, analiz edip yorumlamışlardır. Böylece batı toplumuna oryantalist zihnin süzgecinden geçmiş hazır bilgiler sunarak, kendi toplumlarıyla İslam kaynakları arasında aracılık görevi yapmışlardır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki; batı toplumuna sundukları bu hizmet beraberinde birçok batılının İslam'ı saf haliyle kaynaklarından öğrenebilmesinin önüne geçmişlerdir.

Günümüzde kendilerini İslam bilimciler olarak tanımlayan oryantalistler, Kur'an-ı Kerim'in tercümesi ve tefsirinde de aynı amaç ve gayeyi gütmüşlerdir. Oryantalistlerin İslam diniyle ilgili araştırmaları, alanlarına göre ayrıldığında en fazla çalışmanın Kur'an üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Alman oryantalizminin önemli temsilcilerinden Rudi Paret'in Kur'an çalışmaları ve Kur'an'a dair görüşleri ülkesinde ve uluslararası oryantalist camiada ilgi uyandırmış, “Kur'an Tercümesi” (Der Koran Übersetzung), “Kur'an Yorum ve Fihrist” (Der Koran Kommentar und Konkordanz) ile onun İslam algısını yansıtan “Muhammed ve Kur'an” (Mohammed und der Koran) adlı çalışmaları son elli yılda onun üzerinde baskı yapmıştır.

Rudi Paret'e oryantalistler ve batılı çevrelerce duyulan bu ilgi dolayısıyla onun çalışmalarının ülkemizdeki akademik çevrelerde tanıtılması önem kazanmaktadır. Bu amaçla Alman oryantalizminin son dönemde yetiştirdiği nadir Kur'an araştırmacılarından Rudi Paret'in çalışmalarını ele alan tezimiz, giriş bölümü hariç üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmamızın yöntemi ve kaynakları hakkında bilgiler verilmiştir.

Birinci bölümde tez konumuzla yakından ilintili olan oryantalizm, Almanya'da oryantalizm, Alman oryantalistleri ve Kur'an'la ilgili çalışmaları hakkında bilgiler verdik. İkinci bölümde Rudi Paret'in hayatı ve eserlerini üzerinde durduk. Tez konumuzun asıl gövdesini oluşturan üçüncü bölümde Paret'in Kur'an çalışmalarını iki

başlıkta ele aldık. Birinci başlıkta Paret'in Kur'an araştırmalarına ilgisi hakkında genel bilgiler verdikten sonra, gerçekleştirdiği Kur'an çalışmalarının içeriklerini işlemek suretiyle bunları tanıtmaya çalıştık. İkinci başlıkta ise Paret'in Kur'an ile ilgili birtakım mevzularda sergilediği yaklaşım ve kanaatlerini tespit ederek bu kanaatlerini İslam kaynaklarına göre değerlendirmeye çalıştık.

Araştırma konumuzun bir tez çalışması olarak seçilmesinden tamamlanmasına kadar her aşamada maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Gıyasettin ARSLAN'a, tezimin kaynakları arasındaki bazı Almanca eserlerin mikro filmini Bremen Üniversitesi Kütüphanesinden temin ederek gönderen arkadaşım Hacı SARI'ya ve tamamlanmasından sonra tezimi titizlikle okuyarak değerli katkılarını eksik etmeyen meslektaşım Yasin TAŞ'a teşekkür eder, çalışmanın konuyla ilgilenenlere faydalı olmasını dilerim.

KISALTMALAR

a. g. e.	: Adı geçen eser
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der	: Derleyen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DMG	: Alman Şark Araştırmaları Cemiyeti (Deutsche Morgenländische Gesellschaft)
Ed.	: Edisyon
Haz.	: Hazırlayan
Hrsg.	: Neşreden (Herausgeber)
Hz.	: Hazreti
Krş.	: Karşılaştı
MÜİFD	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Red.	: Redaksiyon
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
(s)	: Sellallahu Aleyhi Veselllem
Ver.	: Yayınları, Yayınevi (Verlag)
Yay.	: Yayınları, Yayınevi
ZDMG	: Alman Şark Araştırmaları Cemiyeti Dergisi (Zeitschrift der Deutschen Morgenländische Gesellschaft)

GİRİŞ

Oryantalizm ve oryantalistler, ülkemizde akademik camia içinde gün geçtikçe daha fazla ilgi görmektedir. Amacı ne olursa olsun karşımızda bize dair her şeyi kendi bakış açısı ve yöntemleriyle irdeleyen, yorumlayan ve yargılar koyan ilmi bir disiplin bulunmaktadır. Kendi hayat havzasında meşruluğu yadsınamayacak bir realite olarak onaylanan oryantalizm, modern adıyla Asya-Afrika araştırmaları her şeyden öte bizi; yani doğu ve doğuluya ait her şeyi ele almasından dolayı merakımızı uyandırmakta, ilgimizi çekmektedir.

Günümüz dünyasında insanlığın kaderini elinde tutmak için hayret verici şekilde çaba sarf eden batının ötekini anlama ve yönetme amacına hizmet için besleyip büyüttüğü, tüm imkânlarıyla desteklediği oryantalizm araştırmaları, öteki olarak nasıl algılandığımızı bize göstermesi açısından önemsenmelidir.

Bu önemli pozisyonuna karşın oryantalist araştırmacılığa dair ülkemizdeki çalışmaların azlığı, alana ilgi duyan ve çalışmalarını bu alanda spesifik olarak derinleştirmek isteyen araştırmacılara kaynak konusunda büyük güçlük çıkarmakla kalmamakta, aynı zamanda alana dair ilmi çalışma yapma cesaretini de daha başlamadan kırmaktadır. Ülkemizde yüksek öğretim düzeyinde eğitim veren üniversitelerin lisans programlarında oryantalizmle alakalı bölüm ve derslerin olmayışı bu alanda araştırma yapacak nitelikli bilim adamı yetişmesinin önünde bir engel olarak durmaya devam etmektedir. Üniversitelerimize bağlı ilahiyat ve benzeri fakültelerde İngilizce, Almanca, Fransızca ve Arapça gibi oryantalist çalışmaların araştırma dillerinin öğrencilere öğretilmemesi, bu alanda uzmanlaşacak araştırmacıların kaynaklara ulaşmaları açısından son derece önem arz eden bir araçtan mahrum kalmaları anlamına gelmektedir.

Tezimiz, Arap dili ve Edebiyatı ile Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere İslam dinine dair muhtelif konularda ilmi düzeyde çok sayıda önemli çalışmaya imza atmış, XX. yüzyıl Alman oryantalizminin temsilcilerinden Rudi Paret'in Kur'an çalışmalarını konu almaktadır. Bu araştırmanın amacı yukarıda belirttiğimiz zorluklarına rağmen İslam dünyası ve temel değerlerini araştıran ve bu faaliyetleri üzerinden ilişki ve tavır geliştirme yöntemini seçen batılı zihinde Kur'an algısını tespit etmek, varsa doğrularını ve yanlışlarını değerlendirmektir.

Tez konumuzun alanıyla ilgili yaptığımız kaynak taraması sonucunda ülkemizdeki akademik üretkenliğin olması gereken seviyenin altında kaldığını tespit ettiğimizi belirtmek isteriz. Ne yazık ki bu alanda dilimizde yayımlanmış birkaç tercüme ve derleme eserin dışında, ancak bir elin parmaklarını geçmeyecek inceleme ve araştırma çalışması yayımlanmıştır. Araştırmaların yetersizliğini belirten bu ifademizden yapılan çalışmaları küçümsediğimiz gibi bir anlam çıkarılmamalıdır.

Tezimizin ilgili olduğu konu alanlarına geçmeden önce tez konumuzun başlığından da anlaşılacağı gibi temel kaynaklarımızın büyük oranda Alman dilinde kaleme alınmış ilmi eserlerden oluştuğunu anımsatmakta fayda olduğunu düşünüyoruz. Araştırmamızda genellikle yeni baskısı olmayan bu kaynakların bir kısmını satın alma, diğer bir bölümünü Hamburg ve Bremen şehir ve üniversite kütüphanelerinde bulunan nüshalarından mikro film yoluyla elde ederek incelemeye çalıştık.

Alman oryantalizmini, Kur'an araştırmalarının üretkenliği ve vardığı seviyenin müşahade edilebilmesi için özellikle kendi kaynakları üzerinden ele almaya çalıştık. Tez çalışmamızda Kur'an başta olmak üzere Arap ve İslam bilimleri alanında neşredilmiş Almanca temel kaynaklar içerisinde en çok yararlandığımız eserler şunlardır:

Theodor Nöldeke'nin "Geschichte des Qorans" adlı Kur'an tarihi ve bilimlerine dair eseri, Joseph Horowitz'in "Koranische Untersuchungen" adlı Kur'an araştırmaları çalışması, Heinrich Speyer'nın "Die Biblischen Erzählungen Im Koran" başlıklı Kur'an'da İncil Kıssaları konulu araştırması, Ignaz Goldziher'in "Die Richtungen Der Islamischen Koranauslegung" ve "Mohammedanische Studien" başlıklı Kur'an tefsir ekollerini ve İslam dini hakkındaki araştırmalarını konu alan çalışmaları, Johan Fück'ün "Arabische Studien in Europa" adlı Avrupa'daki Arap ve İslam araştırmalarını ele alan eseri.

Rudi Paret'in Kur'an araştırmalarını irdelediğimiz tezimizde temel başvuru kaynaklarımız, bizzat Paret'in kendisinin kaleme aldığı eserlerdir. "Der Koran Übersetzung" adlı Kur'an tercümesi ve "Der Koran Kommentar und Korkundans" adlı Yorum-Tefsir ve fihristi, İslam dini, dinin temel kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve Kur'an mesajının elçisi Hz Muhammed'e (s) dair görüşlerini barındıran "Muhammed ve Kur'an" adlı eseri, Kur'an tercümesindeki amaç ve yöntemini göstermesi açısından "Kolay anlaşılır, Açıklamalı, Yeni bir Almanca Kur'an Tercümesi Planı" adlı makalesi, Kur'an araştırmalarındaki geline nokta ve Kur'an çalışmalarında dikkat edilmesi gerekenleri konu alan "Grenzen der Koran Forschung" adlı eseri, Helmut Gätje'nin

“Paret’in Tercümesi Hakkında” adıyla kaleme aldığı makalesi ve Paret tarafından kendisinin Kur’an hakkındaki yazılarından oluşan “Der Koran” adlı çalışması araştırmamızın ana eksenini belirleyen kaynaklar olmuştur.

Paret’in konumuzla ilgili eserlerinden biri de İslam dini hakkında temel bilgileri ve Kur’an’da sembolik anlatımı konu alan “Symbolik des İslam” adlı çalışmasıdır. Bu çalışma, onun Kur’an ve İslam algısını göstermesi, İslam ile ilgili çeşitli konulardaki görüşlerini vermesi açısından önemli bir eserdir. Yine Paret’in oryantalizm, Alman oryantalizmi ve oryantalistleri hakkındaki görüşleri yanında T. Nöldeke’den itibaren Alman üniversitelerinde Arabistik ve İslam bilimleri alanında yapılmış çalışmaları konu alan “Arabistik Und Islamkunde An Deuetschen Universitäten” adlı çalışması çokça istifade ettiğimiz bir kaynak olmuştur. Paret’in İslam Dünyası, İslam ve Hristiyanlık, İbrahimî dinler gibi konularda bazı makalelerden müteşekkil “Die Islamische Welt und Gegenwart” adlı derleme eseri bu alanda istifade ettiğimiz diğer bir kaynaktır.

Alman oryantalizmi, Kur’an ve R. Paret hakkında dilimizde yayımlanmış az sayıdaki tercüme, derleme ve araştırma türündeki eser içerisinden Hüseyin Yaşar ve Ömer Özsoy’un çalışmaları konuyla ilgilenenlerin vazgeçilmez kaynakları arasındadır. Hüseyin Yaşar, Paret’in İslam sembolizmi hakkında görüşlerini serdettiği “Symbolik des İslam” ve Kur’an hakkındaki yazılarından oluşan “Der Koran” adlı çalışmaları ile Helmut Gätje’nin “Paret’in Tercümesi Üzerine” adıyla kaleme aldığı bir makalesini tercüme ederek “Kur’an ve İslam Sembolizmi (Rudi Paret’e Göre)” adıyla yayımlamıştır. Tez konumuzu belirledikten sonra Yaşar’ın 2010 yılında yayımladığı “Batının Kur’an Algısı” ve “Alman Oryantalizminde Kur’an’a Bakış” adlı eserleri çalışma alanımızı yakından ilgilendirdiğinden araştırmamız süresinde bu eserlerden de yararlandık.

Hüseyin Yaşar’ın İslam bilimleri ve özellikle Kur’an çalışmaları alanında yaptığı araştırmalarıyla Türkiye’deki akademik camiada uzun yıllardır kapalı olan Alman oryantalizminin kapısını araladığını belirtmek isteriz. Alandaki ilk araştırmalar olması sebebiyle Yaşar’ın daha ziyade tanıtım, derleme ve çeviri türünde çalışmalar kaleme aldığı görülmektedir.

Paret’in bir kaç hariç Kur’an’a dair yayımlanmış tüm makaleleri Ömer Özsoy tarafından derlenerek dilimize tercüme edilmiştir. Ömer Özsoy tarafından “Kur’ân Üzerine Makaleler” adıyla yayımlanan bu eser araştırma konumuza dair seçkin içeriğiyle çalışmamıza kaynaklık ettiği gibi bu alanda bize yol gösterici olmuştur. İlk

baskısı 1995'te neşredilen bu eser, Paret'in İslam ve Kur'an algısını yansıtan önemli makalelerini içermektedir.

Tezimizi, bilimsel ölçütler içinde ilim otoritelerince kabul gören kaynaklara dayandırmaya özen gösterdik. Oryantalizm, İslam ve Oryantalizm, Oryantalistler ve Kur'an gibi konularda dilimizde yayımlanmış birçok eseri inceleyerek konumuzla alakalı veriler elde etme yoluna gittik.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ORYANTALİZM VE ALMAN ORYANTALİZMİ

1.1. Ana Hatlarıyla Oryantalizm

Oryantalizm, Latince “Orient” sözcüğünden türetilmiş bir kavramdır. İngilizce; “Orientalism”, Fransızca; “Orientalisme”, Almanca; “Orientalistik”, Osmanlıca; “Şarkiyat”, Arapça; “İstişrak” sözcükleriyle ifade edilen Oryantalizm, XVIII. asrın sonundan itibaren Avrupa’da kullanılmaya başlanmış ve 1838 yılında Fransız dil akademisi sözlüğüne girmiştir.¹

Almanca’yada “Orient” için doğu, şark, doğu dünyası anlamına gelen “Morgenland”, Orient’in zıt anlamlısı olan “Oksident” için ise batı, garp ve Avrupa anlamına gelen “Abendland” sözcükleri kullanılmaktadır.² Şark, doğu anlamına gelen Orient, ön Asya ve Mısır’ın yanında İran’dan Bangladeş’e kadar uzanan bölgeyi içine alır³. Günümüz Türkçesinde doğu bilimi ve şarkiyat sözcüklerine oranla kelimenin İngilizcesi olan “orientalism” sözcüğü daha yaygın bir kullanıma sahiptir. Oryantalizmin Alman dilinde karşılığı “Orientalistik”tir. Orientalistik, doğu dilleri ve kültürlerini araştıran bilim dalı, doğu bilimi, şarkiyat, istişrak, müsteşriklik anlamlarına gelir. Bu bilim dalıyla veya doğuyla ilgilenen bilim adamları için doğu bilimci, müsteşrik anlamına gelen “Orientalist” sözcüğü kullanılmaktadır.⁴

Rudi Paret’e göre oryantalizm, güneşin doğması ve doğu anlamına gelen “Orient” kelimesinden türemiş bir sözcüktür. Doğu bilimi veya doğuya ait bilim anlamında kullanılmaktadır. Doğudan kastedilen; ortaçağda Avrupa’ya nispetle Akdeniz’in doğusunda kalan coğrafya ve bu coğrafya insanının din, dil, kültür gibi değerleridir. Oryantalizm, XIX. yüzyıldan itibaren modern Avrupa ve Almanya’sında birçok üniversitede anabilim dalı olarak kürsüleri bulunan bir sosyal bilim haline gelmiştir.⁵

¹ Mahmud Hamdi Zakzûk, *Oryantalizm veya Medeniyetler Hesaplaşması*, Çev. Abdülaziz Hatip, Işık Akademi Yay., İzmir 2006, s. 25.

² Karl Steuerwald, *Almanca Türkçe sözlük*, ABC Yay., İstanbul 1998, s. 3, 387. ; Yaşar Önen, Cemil Ziya Şanbey, *Almanca-Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993. s. 3, 694.

³ Dieter Götz ve diğerleri, *Langenscheidt Grosswörterbuch Deutsch als Fremdsprache*, Berlin 2003, s. 760. ; Önen, *Almanca-Türkçe Sözlük*, s. 751.

⁴ Steuerwald, *Almanca Türkçe Sözlük*, s. 410. ; Önen, *Almanca-Türkçe Sözlük*, s. 751.

⁵ Rudi Paret, *Arabistik Und Islamkunde An Deutschen Universitäten*, Franz Steiner Ver., Wiesbaden 1966, s. 4.

Oryantalizm veya oryantalistlik ifadelerinde söz konusu olan mekân ve cihet olarak durağan bir coğrafya değil, algı, bakış açısı, inanç, düşünce ve yaşam tarzı olarak birbirinden farklı olan batının doğuyu tanımlama ve ona galip gelme amaçlı sergilediği planlı bir yaklaşım ve konumlanma biçimidir.⁶ Bu bakış açısından hareketle Oryantalizm için doğu bilimi, doğu araştırmaları gibi tanımların yanında onu İslam dini, medeniyeti ve halklarının dil ve kültürleri gibi özelliklerini ele alarak inceleyen bir misyon şeklinde algılayanlar da vardır. Aynı şekilde Oryantalizmi batının doğuya ilgisi, yönelimi, onu tanımlama çabası ve doğuya karşı konumlanışını gösteren bir faaliyet olarak değerlendiren yaklaşımlar da mevcuttur. Zira oryantalizm tanımları ona yüklenen çeşitli anlamlardan dolayı farklılık göstermektedir.⁷

Sadece XIX asrın ikinci yarısı ile XX. yüzyılın ortalarına kadar geçen sürede birçok Avrupa dilinde altmış binden fazla eser kaleme alan oryantalist araştırmacılık, kendisi için tayin edilmiş hedeflere ulaşmak için muazzam bir çaba sarf etmeye devam etmektedir.⁸ Her ne kadar kendisine hayatiyet ve işlerlik kazandıran sahipleri tarafından oryantalizm kelimesi bugün kullanılmasa da bir kavram olarak Oryantalizm, hala yeni ve genç sayılabilecek bir canlılığa sahiptir. İslam ve Müslümanlar açısından faaliyetleri yönüyle değerlendirildiğinde, Oryantalizmin başlangıç tarihi konusunda farklı birçok görüş ortaya atılmıştır. Bu görüşleri en erkenden en geç tarihe doğru şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Müslümanlarla Bizans'ın karşılaştığı Mûte Savaşı ve Tebük Gazvesi.
- Emeviler döneminde entelektüel boyutta ilk Müslüman-Hıristiyan tartışmalarını başlatmış olan Yohanna ed-Dımaşki'nin (Ö. 754) faaliyetleri.
- Endülüs Emevilerinden Arapça ve İslam medeniyeti hakkında eğitim aldıktan sonra 999-1003 yılları arasında Roma Papalığının başına geçen ve Arapça dil eğitiminin de verildiği iki okul açan Fransız rahip Jerbert de Oraliac'ın faaliyetleri.
- Haçlı Seferleri ve Kudüs'ün düşmesi akabinde hızla artan misyonerlik hareketi.
- Kur'an-ı Kerimin Latinceye çevrilmesiyle sonuçlanan bilimsel tercüme hareketi sonrasında Müslümanlarla barışçıl bir ilişki kurarak Hıristiyanlığı

⁶ Edward W. Said, *Şarkiyatçılık Batının Şark Anlayışları*, Çev., Berna Ülker, Metis Yay., İstanbul 2004. s. 9.

⁷ Yücel Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yay., İstanbul 2010, s. 4.

⁸ Suat Yıldırım, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, Ufuk Kitap Yay., İstanbul 2006, s. 29.

akli delilleri kullanarak Müslümanlara aktarma yöntemini savunan Raymond Lüle ve çalışmaları.

- İslam'a karşı reddiyeler yazan Petrus Venerabilus'un 1143 yılında Kur'an'ı Latinceye tercüme ettirmesi.
- Endülüs Müslümanlarının Hristiyanlarla yaptığı savaşlar neticesinde toplanan Viyana Konsülü'nde alınmış olan, Arapçanın Avrupa'nın beş büyük merkezinde öğretilmesi kararı.
- 17 ve 18. yüzyılda Rönesans'la başlayan eskiye kıyasla daha tarafsız araştırmalar.
- Sylvester Sacy'nin Fransa'da 1795'te Doğu Dilleri Okulu'nu kurmasının akabinde Avrupa'nın birçok şehrinde Arapça ve İslam diniyle ilgili derslerin üniversitelerde sistematik, bilimsel bir seviyeye ulaşması ve doğuya dair araştırmalarla ilgilenen birçok dergi ve derneğin yayın hayatına başlaması.⁹

İslam dini ve milletlerini konu alan oryantalizmin tarihi gelişim süreci, elbette ki İslam'ın dünya dinleri arasındaki yerini almasıyla başlar. Hristiyan âlemi uzun yüzyıllar Endülüs'te burnunun dibine kadar sokulan İslam medeniyeti ve kaynaklarına bigâne kalmıştır. Bu dönemde dinlerin karşılaşması siyasi erkler üzerinden olunca karşılıklı siyasi ve askeri hedefler öncelenmiş, dinlerin kendileri arka planda bırakılmıştır.

Hristiyan batının İslam medeniyetiyle yakından tanışması, eski algılarını kırmaya yetmemiştir. Günümüzdeki İslam fobisinden daha katı olan o dönemin İslam fobisi ve düşmanlığına, kilisenin misyonerlik zihniyeti de eklenince insanların İslam'ı kendi öz kaynaklarından öğrenmelerinin önüne büyük bir set çekmiş olmaktadır. Batı, Haçlı Seferleriyle Müslüman halklar ve İslam medeniyetini daha yakından tanıma fırsatı bulmuş; ancak bu fırsatı da hakkıyla değerlendirememiştir. Ortaçağda batının oryantalist araştırmacılık açısından en önemli faaliyeti Kur'an'ın Latinceye tercüme edilmesi olmuştur.¹⁰

Bu dönem çalışmalarının itici gücü kilise, ilham kaynağı ise Müslümanların dili ve dinlerini öğrenerek Hristiyanlığın üstünlüğünü kanıtlama ideali güden misyonerliktir. Ortaçağda Kilisenin misyonerlik hedefiyle başlattığı bu hareketin

⁹ Selahattin Sönmezsoy, *Kur'an ve Oryantalistler*, Fecr Yay., Ankara 1998, s. 27-31. ; Zakzuk, *Oryantalizm*, s. 24-25.

¹⁰ Hüseyin Yaşar, *Batının Kur'an Algısı*, Işık Akademi Yay., İzmir 2010, s. 12.

bünyesinde barındırdığı dini hamaset ve tarafgirlikten dolayı çalışmalarındaki bilimsel altyapı ve güvenilirlik son derece zayıftır.¹¹

Bernard Lewis, tarihi süreç içinde batılı din düşmanlarının İslam peygamberi hakkındaki algılarını şu cümlelerle ifade etmektedir: “Ortaçağ polemik ve hiciv yazılarındaki yanlış ve kaba tanıtımlardan Voltaire’nin “Mahomet” adlı eserinde tasvir olunmuş laik şahsa kadar Batının da bir Hz. Muhammed efsanesi vardı. Batıda ortaçağ Mahond’u başlangıçta Apolyon ve Tergament ile birlikte kutsal olmayan bir üçüzlü olarak ibadet gören bir çeşit şeytan veya sahte ilah iken sonraları önemli bir Rafizî haline geldi. Dante ona “Seminator di scandalo e di scisma” sıfatıyla cehennemde müstesna bir yer ayırır. Reform hareketini takip eden dönemde de, o kurnaz ve menfaatçi bir sahtekâr sayıldı. Batıda ortaçağ boyunca pek yaygın bir efsane de Hz. Muhammed’i Papa seçilemediği için yalancı peygamber hüviyeti altında kendine bir başka hayat yolu seçmiş muhteris ve kırgın bir Roma Kardinali olarak tasvir eder. Batılı din düşmanlığının son izlerine, bazı modern bilim adamlarının eserlerinde sahife altı notlarına sıkıştırılmış bir şekilde hala rastlanır.”¹²

Rudi Paret dâhil birçok oryantalistin paylaştığı kanaate göre oryantalizm, 1143 yılında Petrus Venerabilus Von Cluney’in Kur’an’ı ilk defa Latinceye tercüme girişimiyle başlatılmalıdır. Oryantalizmin çiraklık dönemi olarak değerlendirilebilecek bu dönemde ilk oryantalist çalışmalar dilbilim alanında yapılmıştır. Bu anlamda XII. yüzyılda Arap araştırmaları alanında İspanya’da yapılmış olan Latince-Arapça sözlük çalışması son derece önemlidir.¹³ Oryantalistlerin Arap dili araştırmalarının ilk adımları gramer ve sözlük çalışmalarıyla başlamıştır. Hollandalı Thomas Erpenius’un (1584–1624) iki asırdan fazla bir süre alana hizmet edecek olan klasik “Arapça Dilbilgisi” kitabı bu alandaki ilk ciddi çalışma olarak zikredilmektedir. Fransız Sylvestre de Sacy’nin (1758–1838) Arap dili ve grameri alanında kaleme alınmış eserleri birçok Avrupa diline tercüme edilerek bilimsel çalışmalara kaynaklık etmiştir. Alman Şark Araştırmaları Cemiyeti’ni (DMG) kuran H. L. Fleischer’nin (1801-1888) Arap dili ve grameri ve Arapça sözlük çalışmaları, Almanya’nın da bu alanda önemli bir yerde olduğunu göstermektedir.¹⁴

¹¹ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 3.

¹² Bernard Lewis, *Tarihte Araplar*, Çev. Hakkı Dursun Yıldız, Anka Yay., İstanbul 2003, s. 68.

¹³ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 2.

¹⁴ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 8-9.

Günümüz batı araştırmalarının önemli isimlerinden W. M. Watt, Rönesans hareketinde matbaanın kullanılması ve Osmanlı'nın duraklaması da eklenince batının kendisinde İslam'la ilgili bir dizi çalışma yapma enerjisi bulduğunu kaydeder. Bu enerjiyle 1543'te Thomas Bibliander tarafından Kur'an'ın matbaada basıldığını ve İngilizce, Fransızca gibi batı dillerinde yeni Kur'an tercümelerin yapılarak yayımlandığını belirtir.¹⁵

Protestanlık hareketinin gelişmesiyle batılı zihin dünyası, toplumun oluşmasında ve gelişiminde dinin temel kaynaklarının ne denli önemli rol oynadığını kavradığından İslam dinini ve kaynaklarını özellikle de Kur'an'ı ve Hz. Muhammed'i (s) hedef almıştır. XVII. yüzyılda artarak devam edecek olan en önemli faaliyet birçok Avrupa dilinde Kur'an tercümelemleri başta olmak üzere Hz. Muhammed (s) ve İslam diniyle ilgili eserlerin kaleme alınmasıdır. Bu dönemi oryantalizmin kalfalık dönemi olarak değerlendirmek mümkündür.

Protestanlar, din felsefeleri ve yorumları açısından Katoliklere kıyasla Arap ve İslam araştırmalarına daha eğilimlidirler. XVII. yüzyılda Katolik Almanya'da Arap ve İslam araştırmaları kapısı aralanmayı beklerken; Türklerle barış imzalayarak birliklerini muhafaza eden Avusturya'da Türklere ve Türkçeye merak artmıştı. Bu ilginin yansıması olarak Türkçe sözlük yazan ve neşreden ordu danışmanı mütercim Lothringen'li Franz Meninski (1623-1698) kendi imkânlarıyla gerçekleştirdiği bu kültürel faaliyetinden dolayı ödüllendirileceği yerde yüklü miktarda para cezasına mahkûm edilmiş, ölümünden sonra bu cezayı kızı ödemek zorunda bırakılmıştır. Meninski'nin yaşadıkları göstermiştir ki; Avrupa XVII. yüzyılda da ortaçağ bağınazlığının karanlığında kalmayı tercih etmiştir.¹⁶

XVIII. yüzyılda mutaassıp din adamlarından farklı düşünen daha ılımlı ve objektif oryantalistlerin varlığına da şahit olunmaktadır. Her ne kadar kendi dönemlerindeki meslektaşları tarafından dışlanmış olsalar da Adrien Reland (1718) ve J.J. Reiske (1716-1774) gibi az sayıdaki oryantalist, batının İslam konusunda bütünüyle aynı renge sahip olmadığını göstermesi açısından önemsenmelidir.¹⁷

Yerli ve yabancı birçok bilim adamı, oryantalizmin sistematik bir bilim dalı olarak XIX. yüzyılda Fransız İhtilalı'nın tesiriyle 1795'te Paris'te Doğu Dilleri Yüksek

¹⁵ William Montgomery Watt, *Kur'an'a Giriş*, Çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yay., Ankara 2006, s. 173.

¹⁶ Johann Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, Otto Harrassowitz Ver., Leipzig 1955, s. 93.

¹⁷ Yıldırım, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, s. 26.

Okulu'nun kurulmasıyla başladığını savunur.¹⁸ Sylvester Sacy'nin öncülüğünü yaptığı Fransız oryantalizmi, Fransa'nın Mısır'ı hâkimiyetine katmasıyla beraber çoğunluğunu onun öğrencilerinin oluşturduğu bir araştırma ekibiyle, Mısır'da araştırmalar başlatmak suretiyle oryantalizmi devlet politikası haline getirdi. Bu yeni yöntem aynı zamanda oryantalizmin siyasal sömürünün aracı olarak kullanılmaya başlandığını göstermesi açısından manidardır. Ayrıca Fransız oryantalizmi kilisenin gücünün kırıldığı laik dünya görüşünün hâkim olduğu bu devrimle beraber yeni bir vasıf kazanmıştır.¹⁹ Oryantalizm, her ne kadar kilisenin baskısından kurtulmuş gözükse de Asaf Hüseyin'e göre üzerinde yükseldiği çağdaş temelleri Hristiyan misyonerler tarafından atılmıştır. Hristiyan misyonerliğine hizmet eden oryantalistler İslam'a cepheden saldırmak yerine Müslümanların zihnine şüphe tohumları ekmeyi hedeflemişlerdir.²⁰

XIX. yüzyılda Alman ekolü başta olmak üzere, pozitivist bilim anlayışı yanında tarihselci kritik yöntemiyle Avrupa'da çok önemli çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemin bir özelliği de oryantalist araştırmaların devlet desteği bulması ve sömürgeci idarelere hizmet etmesi olmuştur. Ancak Aydınlanma çağının etkisiyle kilisenin nüfuzu kırılmaya başlanmış, kısa sürede diğer tüm Avrupa ülkelerinde laik düşünceye bağlı oryantalist araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Tüm bunlara rağmen, şunu açıkça ifade etmek gerekir ki; II. Dünya Savaşı'na kadar siyasi otoritenin ve dönemin sömürgeciliğinin kullandığı oryantalist araştırmalar, bir türlü objektif ve bilimsel vasfa kavuşamamıştır.²¹

Batıda üniversite çatısı altında güçlenen oryantalizmin kötü sicilinden dolayı imajı üzerinde oluşan olumsuz algılardan kurtulmak için isim değiştirmek zorunda kaldığını hatırlatmak isteriz. Özellikle Edward Said'in çalışmalarının oryantalizmin dünya ilim çevrelerinde olumsuz bir algının oluşmasında etkili olduğu söylenebilir. Bu algı, Goldziher'den beri planlı bir şekilde bir araya gelerek kongreler tertip eden oryantalistlerce de dile getirilmiştir. 1973 yılında 29. Uluslararası Oryantalistler Kongresi'nde çoğunluğun kararıyla kongrenin adı "Kuzey Afrika ve Asya Konulu Beşeri Bilimler Kongresi" olarak değiştirilmiştir. Oryantalistler, bu yolla Asya, Afrika

¹⁸ Sönmezsoy, *Kur'an ve Oryantalistler*, s. 13.

¹⁹ Yıldırım, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, s. 27.

²⁰ Asaf Hüseyin ve diğerleri, *Oryantalistler ve İslamiyatçılar Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi*, Çev. Bedirhan Muhib, İnsan Yay., İstanbul 1989, s. 17-18.

²¹ Özcan Taşçı, "Hans Becker Örneğinde Uygulamalı Oryantalizm", *AÜİFD*, Ankara 2006-2, sayı 47, s. 145.

Araştırmaları Enstitüleri çatısı altında çalışan doğu veya İslam bilimciler şeklindeki yeni adlandırmayla, eski olumsuz algı ve imajlarından kurtulmaya çalışmışlardır.²²

Bu tarihten itibaren oryantalist çalışmalarda eski önyargı ve hakaret içerikli üslubun da değişmeye başladığı görülmektedir. İkinci dünya savaşının hemen akabinde değişen dünya şartlarının gereği olarak hızla küreselleşen ilişkiler, sosyal bilimlerdeki gelişmeler ve temel insan hakları bilincinin gelişmesi bu değişimi olumlu yönde etkilemiştir.²³ Batıdaki fikri, dini ve siyasi değişimler, onun doğuya yönelik bakış açısını ve değerlendirmelerini de etkilemiştir. Bu anlamda oryantalistler ve yaptıkları araştırmalar tarihi süreç içinde farklılıklar göstermiştir. Malik Bin Nebi, oryantalistleri ve çalışmalarını kronoloji açısından “eski” ve “yeni”, genel eğilimleri açısından “övücü” veya “polemikçi” şeklinde sınıflandırmaya tabi tutar. İslam’la ilgili genel oryantalist eğilimleri ise “beğenenler” ve “hor görenler” olmak üzere iki kategoriye ayırır.²⁴

Almanya’da Hammer Purgstahl’la başlayan yeni oryantalist hareket kilisenin baskı ve yönlendirmesinden bağımsız ilk çalışmalarını kaleme almıştır. Özellikle Sami dilleri ve Kur’an-ı Kerim üzerinde önemli çalışmalara hız verilmiştir. Bu çalışmaları öncekilerden ayıran başlıca özellikler, çalışmalarda metin tenkidine önem verilmesi ve tarihselci anlayışla çeşitli analiz ve çıkarımların yapılmış olmasıdır.

Bu açıklamalardan hareketle çağdaş oryantalizmin, XVIII ve XIX. yüzyıllardan itibaren, doğuya ait, dil, kültür, din gibi değerleri araştırıp inceleyen, bunlarla ilgili değerlendirmelerde bulunmak amacıyla bilinçli bir şekilde kurulan, bilimsel alt yapıya sahip batılı, daha özelde Hristiyan Avrupalı bir yaklaşım ve disiplin olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bu yapıyla Oryantalizm, batı ve İslam dünyası arasındaki medeniyet mücadelesinde batının refleksleri ve kabullerinin oluşmasında en büyük rolü oynamış bir aktör olarak değerlendirilmelidir.²⁵ Modern sömürünün baş aktörü olan Amerika’da neredeyse tüm üniversitelerde İslam enstitüleri veya İslam araştırma merkezleri aracılığıyla oryantalist çalışmalara yapılan maddi manevi yatırımların amacı baş düşman olan İslam’ın ve temsilcilerinin bertaraf edilmesidir.²⁶

²² Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, s. 1.

²³ Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, s. 2-3.

²⁴ Malik Bin Nebi, *İdeolojik Savaş Ajanları*, Çev. Cemal Aydın, Timaş Yay., İstanbul 1997, s. 39.

²⁵ Zakzuk, *Oryantalizm*, s. 17.

²⁶ Meryem Cemile, *İslam ve Oryantalizm*, Çev. Faruk Yılmaz, Ahmet Deniz, Seçkin Yay., İstanbul 1989, s. 19.

Edward Said'in de oryantalizmi bu kimliği üzerinden tanımladığını görmekteyiz. Said, batılı tarafından bilinçli bir şekilde kurgulanmış bir çıkar ağı örgüsü olarak nitelediği oryantalizmin nihai hedefinin şarka egemen olmak olduğunu savunur.²⁷

Bu hedefe kilitlenen ve rollerini içselleştirerek sergileyen oryantalistler, sömürgecilik tecrübesinin verdiği hız ve cesaretle dünyanın geleceğini belirlemede kendilerine büyük sorumluluklar düştüğü inancıyla harekete geçmiş, yoldaşlık temeline dayalı güç birliği yapmanın alt yapısını oluşturmuşlardır. Oryantalistler, ulusal ve uluslar arası dergi, vakıf, dernek ve kongrelerle bu zemini sağlamlaştırmaya çalışmışlardır. Bu amaçla ilki 1783 yılında olmak üzere belirli aralıklarla çok sayıda oryantalist kongre düzenlemişler; İngiltere, Fransa Almanya ve Amerika gibi büyük devletlerde kuruluşu 1787'lere kadar uzanan oryantalist cemiyetler kurmuşlardır. Oryantalist cemiyetler kuruluşlarından günümüze kadar devlet himayesi ve finansı sayesinde güçlenerek ayakta kalmayı başarmışlardır. Batıdaki oryantalist araştırmalar zamanla devletin dışında da beslenme kaynakları bulmuşlardır. Günümüzde Rock Feller ve Ford Vakfı gibi sivil toplum kuruluşu görünümündeki yapılanmalardan destek alan oryantalistlerin, dayanışma ruhuyla çıkardıkları İslam Ansiklopedileri ve dergileri gibi uluslararası yayınlar yanında sayısız ulusal faaliyetlerle varlıklarına hala devam etmektedir.²⁸ Oryantalizmin Almanya'da kurumsallaşması Fransa ve İngiltere'den yıllar sonra başlamıştır. 1845'te kurulan Alman Şarkiyat Cemiyeti (Deutsche Morgenländische Gesellschaft) ilk dergisi olan "Alman Şarkiyat Cemiyeti Dergisi" (Zeitschrift der Deutschen Morgenländische Gesellschaft)'ı 1847'de yayımlamıştır. Bu tarihten beri varlığını devam ettiren bu kurum ve dergi, Almanya'nın mağlup olarak büyük bedeller ödediği iki dünya savaşına rağmen varlık sahnesinden çekilmemiştir.²⁹

XIX. yüzyılın ortalarından itibaren bağımsız bir disiplin olarak gelişimini tamamlayan oryantalizm, günümüzde kalfalık dönemini aşmakla yetinmemiş, farklı bir anlayış ve yeni bir çehre de kazanmıştır. Bu yeni oryantalizm dini adavet ve hamasetten uzak olduğu iddiasındadır. Yine bu dönemin oryantalizmi Arap ve İslam bilimleri çalışmalarında İslam'ı ve Müslümanları karalama ve küçük düşürme amacı

²⁷ Said, *Şarkiyatçılık*, s. 15.

²⁸ Muhammed El-Behiy, *İslami Düşüncede Oryantalist Etki*, Çev., İbrahim Sarıms, Ekin Yay., İstanbul 1996, s. 232 – 234.

²⁹ Baber Johansen, "Şarkiyat Araştırmalarının Siyaset Paradigma Gelişimi Alman Şarkiyat Cemiyeti", *MÜİFD*, Çev., Bilal Aybakan, İstanbul 2005/2, Sayı 29, s. 221.

gütmemektedir. Kendi araştırma yöntem ve tekniklerinin ulaştığı verileri temel dayanak almakla beraber Arap- İslam kaynaklarını da önemsemektedir.³⁰

Paret'e göre XIX. yüzyıldan itibaren yeni bir yaklaşımla oryantalist araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu sayede objektif çıkarımlara ulaşma iradesiyle var olanı değerlendirmeyi esas alan bilimsel karakterli oryantalizm daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır.³¹ Bu bilimsellik karakteri ve görüntüsü üzerinden İslam ilim dünyasını da etkisi altına almaya çalışan oryantalizm ciddi anlamda başarılı olmuş birçok Müslüman araştırmacı, oryantalistlerin kaynaklarına ulaşmayı ve onlardan alıntılar yapmayı bilimselliğin vazgeçilmez koşulu addetmiştir.³²

Paret, “İslam ve Hristiyanlık” adlı makalesinde sekülerleşmenin “İslam bilim” veya “İslam araştırmaları” adında yeni bir bilim dalı oluşturduğuna işaret etmektedir. Oryantalizmin daha önceki dönemlerini değerlendirmeye tabi tutan Paret, ilk Kur'an tercümesinden itibaren yapılmış Arap ve İslam araştırmalarının Hristiyanlığın yayılcılık hedeflerine hizmet için kaleme alındıklarını belirtir. Oryantalizmin, Hristiyan teolojinin hizmetinde bir takım görevler yaptığını, reform hareketinin onun bu konumunu değiştiremediğini ifade eder. Beklenenin aksine aydınlanma dönemindeki değişime rağmen bu dönemde İslam'a dair kaleme alınmış çalışmaların son derece gülünç, karmakarışık önyargılarla dolu olduklarını ifade eder. Paret; Kur'an ve Hz. Muhammed'le (s) ilgili modern araştırmaların XIX. yüzyılın ortalarından itibaren içerik ve üslup açısından gittikçe derinleşerek rafine hale geldiği kanaatindedir. Aynı şekilde İslam bilim araştırmalarının önceki yanlış değerlendirme ve önyargılardan sıyrılmış olarak her iki inanç ve kültür topluluğunun birbirleri hakkında yanlış algılamalara son verecek yaklaşımlar ve çalışmalar yapacağını ümit ettiğini belirtir. Bu çalışmaların insancıl bir sıcaklıkla yapılması gerektiğine inanan Paret'e göre İslam ve Hristiyanlık, doğu ve batı ancak insanlık temelinde birbirine yaklaşabilir.³³

1.2. Alman Oryantalizmi

Avrupa'da İslam medeniyeti ve kaynaklarıyla ilgili yapılan ilk araştırmalar genellikle “Arap Araştırmaları/Arabistik” olarak adlandırılmıştır. Müslümanların temel

³⁰ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 3.

³¹ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 7.

³² Mustafa Sibai, *İslam Hukukunda Sünnet*, Çev. Kamil Tunç, Birim Yay., İstanbul 1996, s. 169.

³³ Paret, *Die Welt Des Islam*, s. 205

kaynaklarının Arapça olması ve ilk oryantalist çalışmaların bu kaynakları tercümeyle işe başlamış olmaları böyle bir adlandırmayı makul kılan sebeplerdir.

Yukarıda bahsettiğimiz özelliğiyle Arabistik alanında Avrupa’da yapılan çalışmaları konu edinen en önemli bibliyografik eserlerden biri Alman müsteşrik Johan Fück tarafından kaleme alınmış olan “Die Arabische Studien in Europa” (Avrupada Arap Araştırmaları) adlı çalışmadır. Alanının temel başvuru kaynağı sayılan bu eser, Rudi Paret’in Alman üniversitelerinde Arap ve İslam araştırmalarını konu alan “Arabistik und Islamkunde An Deutschen Universitäten” (Alman Üniversitelerinde Arap ve İslam araştırmaları) adlı çalışmasının da temel kaynaklarından. Gerek Avrupa’da gerekse Almanya’da Arap İslam bilimleriyle ilgili kaleme alınmış bu çalışmalar, oryantalist araştırmaların tarihi gelişim sürecine ve önemli temsilcilerine ışık tutmuş, onları tanımada bize yol gösterici olmuştur.

Almanya’da veya Alman diliyle kaleme alınan oryantalist çalışmaların temelinde elbette ki bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken Hristiyan Avrupa oryantalist birikimi vardır. Uzun bir gelişim süreci olan Oryantalizm, Fransız İhtilali’yle beraber Avrupa’da kök salan nasyonalizm ve Sanayi Devrimi’yle hayat bulan modern emperyalizmin devlet teşviki ve desteği sayesinde hayranlık celbeden düzeydeki araştırmalarla bağımsız bir disiplin olmayı hak etmiştir.

1.2.1. Almanya’da Oryantalizmin Ortaya Çıkışı ve Özellikleri

Almanların Müslümanlarla ilk ilişkileri Avrupa içlerine doğru ilerleyen Endülüs Emevileri döneminde Germen krallarından Karl der Grosse arasında yapılan yardımlaşma antlaşmasına kadar uzanır.³⁴ Tüm Kıta Avrupa’sı ile aynı dönemde başlayan Müslüman-Hristiyan ilişkileri Endülüs Müslümanlarının kıtadan sürülmesinden sonra ikinci yoğun diyalogu Türk egemenliğinin kıtanın merkezindeki Viyana’ya kadar sokulmasıyla yaşamıştır. Almanlar ile Türkler arasındaki ilk siyasi ilişki Kral I. Friedrich Wilhelm döneminde başlamış, II. Friedrich döneminde Osmanlı ile Prusya arasında ilk ticari antlaşmanın imzalanmasıyla derinlik kazanmıştır.³⁵

Alman asıllı Hristiyan din adamları ve oryantalistler İslam dini ve kaynaklarıyla ilgili çalışmalarını tüm Avrupa ülkelerinde din ve bilim dili olarak kabul görmüş olan Latince dilinde kaleme almışlardır. Akademik çalışmalar, Protestan mezhebinin ve

³⁴ Ali Osman Öztürk, *Alman Oryantalizmi*, Vadi Yay., Ankara 2000, s. 19.

³⁵ Yaşar, Hüseyin, *Alman Oryantalizminde Kur’an’a Bakış*, İz Yay., İstanbul 2010, s. 41.

aydınlanmacı felsefenin tesiriyle ancak XVII. yüzyıldan itibaren Almanca ve diğer Avrupa halklarının milli dillerinde kaleme alınabilmiştir.

Almanlar, oryantalist çalışmalara başından beri önemli katkılar vermiştir. Petrus'un ilk Latince Kur'an tercüme kurulunda yer alan Dalmaçyalı Hernann'ın aslen Alman olduğu yönünde tartışmaların bulunduğunu belirten Yaşar'a göre Alman oryantalizmini, hatta Avrupa oryantalizmini başlatan kişi Martin Luther'dir. Nitekim T. Bibliander tarafından Basel'de bastırılan Kur'an tercümesi ve Kur'an'a dair reddiyelerden oluşan üç ciltlik külliyyatı, ancak Martin Luther ve Basel Belediye Başkanı'nın destekleriyle basılabilmektedir.³⁶

Almanya'da Kral III. Friedrich'in Kalvenizm mezhebine geçmesiyle Heidelberg'de reformcu eğitim anlayışı gelişme kaydeder. Katolikliği seçtikten kısa bir süre sonra Reformcu Kalvinizme geçen İspanya Yahudilerinden İmmanuell Tremelius 1569 yılında Suriye Arapçası grameri yanında Yeni Ahit'in Suriye Arapçası el yazmasını Latinceye tercüme eder. Tremelius bu çalışmalara paralel olarak aynı yıllarda kayınbiraderi ve sonradan halefi olan Fr. Junius'la beraber Eski Ahit'i Latinceye tercüme eder.³⁷ Arap dili alanında uzmanlaşan Junius, Elyazmalarından Latinceye İncil tercümeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ondan sonra öğrencisi Jakob Christmann, Heidellberg Kütüphanesi'ndeki Arapça elyazmalarının çevirileriyle ilgilenmiş, tıpla alakalı birçok belgeyi Arapçadan Latinceye tercüme etmiştir. J. Fück'e göre Christmann'ın 1590 yılında Farkani'nin Astronimi adlı eserini Arapça orijinali yerine İbranice tercümesinden Latinceye tercüme etmiş olması Christmann'ın Arap dili ve grameri alanında yeterli bilgiye sahip olmadığını ve bundan dolayı çalışmalarının yetersiz olduğunu belirtir.³⁸ Christmann'dan başka Arapça İncil tercümesiyle ilgilenen Alman teologlardan biri de Schönaue papazı Ruthger Spey'dir. Spey, meslektaş Christmann'ın aksine Hristiyanlığı yayma gayesiyle İncil'i Latince'den Arapçaya tercüme etmiştir. R. Spey başarıya ulaşamamış olsa da Hristiyan âleminde Kitab-ı Mukaddesin aydınlığını doğuya ulaştırmak amacıyla Arapça matbaa kurma girişiminde bulunmuş ilk Alman soylularından kabul edilmiştir.³⁹

XVII. yüzyılda Alman oryantalizmi Hollanda, Fransa ve İngiltere'nin bir hayli gerisindedir. Bu dönem Alman teologları ve ilim camiasının Leiden ve Paris gibi önemli

³⁶ Yaşar, *Alman oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 45, 51.

³⁷ Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, s. 44.

³⁸ Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, s. 46.

³⁹ Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, s. 47.

merkezlerden beslendikleri bilinmektedir. Arap edebiyat, tarihi ve bibliyografisi alanında araştırma yapan ilk oryantalist Hristiyan ilahiyatçı Johann Heinrich Hottinger'dir (1620-1666). Hottinger, Leiden'a giderek Golios'tan Arapça eğitimi almıştır. Ancak J. Fück, birçok tercüme çalışması bulunan Hottinger'in çalışmalarının ciddi tercüme hatalarıyla dolu olduğu değerlendirmesinde bulunmaktadır.⁴⁰

Protestan mezhebinin Almanya ve Avusturya'da yerini sağlamlaştırmasından sonra, Avrupa'da İslam'la özdeşleştirilen Türkler ve inançları hakkında araştırmalar hız kazanmıştır. Lothringen'li tercüman ve saray harp danışmanı Franz Meninski Latince-Türkçe bir sözlük çalışması gerçekleştirmiş, Meninski'nin öğrencisi ve Viyana Üniversitesi Doğu Dilleri profesörü J. Baptist, Podesta Arap dili ve grameri alanında uzmanlaşmıştır.⁴¹ VII. Papa Alexander zamanında basımı ve tercümesi yasaklanan Kur'an-ı Kerim, Osmanlı Devleti'nin duraklama dönemine girmesi ve zayıflamasıyla birlikte XVII. yüzyılın sonlarında Hamburg papazı Abraham Hinkellmann tarafından uzun yıllar sonra 1694'te yeniden basılmıştır. J. Fück, Hinkelman'ın herhangi bir açıklama ve tercüme yapmaksızın sadece Arapça metnini neşrettiği Kur'an'ın Alman okuyucusuna çok fayda sağlamadığını ifade eder. Buna karşın 1698'te Lodoviko Marracci tarafından Arapça metni yanında Latince tercümesiyle birlikte birtakım açıklamalar içeren bir giriş bölümüyle neşredilen Kur'an-ı Kerim çalışmasının amaca daha iyi hizmet ettiğine işaret eder.⁴² Hinkellmann'ın İslam'dan çıkarak Katolikliğe geçmiş bir İstanbul Yahudisini Kur'an'ın tercümesi için Hamburg'a getirme çabasının netice vermemesinden hareketle Fück, bu dönemde Hinkellmann dâhil bütün Alman oryantalistlerin Arapçalarının Kur'an'ı ve diğer Arapça eserleri tercüme edecek kadar iyi olmadığı sonucuna ulaşır.

Hristiyanlığın yayılmasına hizmet etmek isteyen dönemin İngiltere Kraliçesi Anna'nın Alman asıllı danışmanı Wilhelm Ludolf, Afrika araştırmaları alanında Alman oryantalizminin kurucusu kabul edilen amcası Hiob Ludolf'un yolunu takip etmiş bir oryantalisttir. W. Ludolf, Londra'da meskûn Suriye asıllı Hristiyanlardan Salomo Negri ve Carolos Dadichi'yi Arapça öğretimi için Almanya'ya göndererek Alman oryantalistlerin yetişmesine katkıda bulunmuştur. Bu öğretmenlerden Salomo Negri ülkesinde Hristiyanlıkla ilgili temel dini bilgileri öğrendikten sonra genç yaşlarından itibaren gittiği Fransa, İngiltere, İtalya ve Venedik gibi ülkelerde çeşitli eğitim

⁴⁰ Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, s. 90-92.

⁴¹ Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, s. 93-94.

⁴² Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, s. 95.

kurumlarında Arapça öğretmenliği yapmış, çok sayıda tercüme kaleme almıştır. Negri, Almanya’da 1715-1730 yılları arasında Callenberg başta olmak üzere birçok şehirde Arapça dersleri vermiş, Luther’in çok sayıda kitabının Arapçaya çevirisi yanında Alman kütüphanelerinde tercüme edilmeyi bekleyen sayısız el yazması Arapça eserin tercümeleriyle de ilgilenmiştir.⁴³

Aydınlanma, Avrupa’da sanat ve kültür üzerinden başladığından bu dönemin doğu ve İslam’a dair yapılmış ilk çalışmalarının doğu-İslam klasiklerinin batılı dillere tercümesi olduğu müşahede edilmektedir. Dönemin doğu hikâye ve romanları arasında en çok ilgi gören eser “Bin Bir Gece Masalları”dır. Fransız Antoine Galand’ın Bin Bir Gece Masalları ve Doğu İslam Klasikleri çevirileri, Almanya’da Johann Wolfgang Göthe’nin dikkatini çekmiştir. Hammer Purgstahl’ın Hafız’ın Almanca’ya manzum olarak tercüme ettiği şiirlerinden etkilenen Göthe’nin Arap ve İran edebiyatına beslediği hayranlık, Paret’in ifadesiyle “oryantalist araştırmaların Magna Carta’sı” olan “Doğu Batı Divanı”nı kaleme almasıyla doruğa ulaşmıştır. Paret’e göre Göthe bir oryantalist değildir. Divan, Göthe’nin doğu üzerine kendisiyle yaptığı şiirsel bir konuşmadan ibarettir. Oryantalizmin şairi olarak adlandırılacak biri varsa o kişi 19. yüzyılda yaşamış olan Friedrich Rückert’tir. Rückert manzum metinlerin şiirselliğini bozmadan tercüme etmede olağanüstü başarı göstermiştir.⁴⁴

Alman oryantalizminin gelişiminin temelinde Arap dili çalışmaları vardır. Batılı oryantalistler İslam Araştırmalarının yapılabilmesi için çok iyi seviyede Arapça, Farsça ve Türkçe gibi dilleri bilme zorunluluğunun farkına varmışlar ve bu amaca yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Arap araştırmacılarından Thomas Erpenius’un 1613 yılında Latince yayımladığı “Grammatica Arabica” bu alanda önemli bir boşluğu doldurmuş ve ancak 1771’de Almanca’ya tercüme edilebilmiştir. Keza Paris doğu dilleri okulunda 1795’ten beri profesör olarak görev yapan Ünlü Fransız oryantalist Sylvestre Sacy, “Grammaire Arabe” adlı çalışmasıyla bu alana temel kaynaklarından birini daha kazandırmıştır. Sacy’nin öğrencilerinden Alman oryantalist Georg Wilhelm Freytag, “Lexikon Arabico-Latinum” Latince bir Fihrist yapmayı başarmıştır. Gustav Flügel, sure tertibi kendisinden sonraki oryantalist araştırmacılar tarafından esas alınacak olan bir Kur’an baskısı yanında, İbni Nadim ve Hacci Halife’nin fihristlerini de yayımlamıştır. Heinrich Leberecht Fleischer ise Arap dili ve grameri alanında önemli

⁴³ Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, s. 96-97.

⁴⁴ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 6-7.

eserler kaleme almakla yetinmemiş, Beydavî'nin Tefsirini de neşretmiştir. Fleischer, 1845 yılında Alman Şark Araştırmaları Cemiyeti'ni (DMG) kurarak oryantalist çalışmaların gelişmesinde önemli katkısı bulunan Alman Şark Araştırmaları Cemiyeti Dergisi'ni (ZDMG) yayın hayatına sokmuştur. Paret, Fleischer'ın Alman oryantalizminin başöğretmenlerinden olduğunu belirtir. Ona göre; S. Sacy'nin Fransız oryantalizmindeki yerine Alman oryantalizminde karşılık gelen kişi H. L. Fleischer'dir. Fleischer'den sonra Almanya'da Arap araştırmalarını Albert Socin ve August Fischer gibi öğrencileri 1949 yılına kadar yürütmüşlerdir.⁴⁵

Arap Dili ve Edebiyatı alanında kaydedilen yukarıdaki gelişmeler, İslam araştırmalarının gelişmesine yol açmış, bu çalışmalar Alman oryantalizmini 19. ve 20. yüzyıllarda uluslararası oryantalizm hareketinin öncülerinden biri haline getirmiştir. Alman oryantalistler, Abraham Geiger'nin öncülüğünde İslam araştırmalarını tarih bilimi açısından ele almışlardır. Paret'in verdiği bilgilere göre Geiger, 1833 yılında kaleme aldığı "Muhammed Yahudilikten Neler Aldı" başlıklı çalışmasıyla Hz. Muhammed (s) ve İslam'ın ortaya çıkışı konusunda ilk defa modern tarihsel eleştirel yöntemi kullanmıştır. Geiger gibi Yahudi asıllı oryantalist Gustav Weil, aynı yöntemi devam ettirerek 1843 ve 1844'te "Peygamber Muhammed Hayatı ve Öğretisi" ile "Kur'an'a Tarihsel Eleştirel Bir Giriş" adlı iki eser kaleme almıştır. Yahudi kaynaklarından beslenmiş olan her iki oryantalist, Alman üniversitelerinde eğitim görmüşlerdir.⁴⁶

G. Weil, Hz. Muhammed'in (s) hayatıyla ilgili araştırmalar yapmış, elyazması eserlerin bulunduğu çok sayıda kütüphane gezmiş ve Diyarbekrî'nin "Tarih'ul-Hamis" ve "Sîret-i Halebîye" adlı eserlerinden sonra İbn Hişam'ın o zamana kadar neşredilmemiş olan Sîret'ine ulaşmıştır. 1858'de F. Wüstenfeld tarafından Almanca'ya kısmen tercüme edilen bu temel eserin tam tercümesi 1864 yılında Gustav Weil tarafından yapılmıştır. Weil'in "Kur'an'a Giriş" adlı eserinde Mekke sureleriyle ilgili yaptığı sınıflama, daha sonra Nöldeke tarafından aynen kullanılmıştır. G. Weil, bunlara ilaveten İslam tarihiyle alakalı olarak "Halifeler Tarihi" ve "Mısırda Abbasi Hilafeti Tarihi" adlı eserler kaleme almıştır.⁴⁷

Tarih alanında yapılan çalışmalar özellikle Aloys Sprenger tarafından sürdürülmüştür. Sprenger, gençlik yıllarından itibaren oryantalist çalışmalara yönelmiş,

⁴⁵ Paret *Arabistik und Islamkunde*, s. 8- 9.

⁴⁶ Paret *Arabistik und Islamkunde*, s. 10.

⁴⁷ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 10.

yıllarca Hindistan'da kalarak çoğunluğu İslami kaynaklardan müteşekkil büyük bir şahsi kütüphane oluşturmuştur. Paret, bu kütüphanede Zemahşeri'nin Keşşaf'ı ve Suyutî'nin Itkan'ından başka Şii âlimlerden Tûsî'nin Şia Kitapları Fihristi'ne kadar çok sayıda eserin mevcut olduğunu kaydeder. Ancak Rudi Paret, Sprenger'in 1861 ve 1865 yıllarında üç cilt olarak yayımlanan “Şimdiye Kadar Kullanılmayan Kaynaklara Göre Muhammed'in Hayatı ve Öğretisi” adlı çalışmasının iddia edildiğinin aksine bilimsel dayanaklar açısından son derece zayıf olduğu görüşündedir. Ona göre; Sprenger bu çalışmada kafasındaki yargıları doğrulamak için kaynakları çarpıtmakta ve olur olmaz her fırsatta Hz. Muhammed'i (s) kötülemeye çalışmaktadır.⁴⁸

Alman Oryantalizminin kazandığı bu dinamizm XIX. yüzyılın ikinci yarısında Alfred von Kremer, Theodor Nöldeke, Julius Wellhausen, Martin Hartmann ve Heinrich Becker'nın çalışmalarıyla Avrupa oryantalizmi içinde kendi başına yeterli seviyeye ulaşmıştır. Alfred von Kremer, Türkiye konsolosluğunda çalışmış, kültür tarihi alanında çalışmalara imza atmış Avusturyalı bir devlet görevlisidir. Uzun süre İslam toplumu içinde kalan Kremer'in ilk çalışması “İbn Haldun ve Onun İslam İmparatorlukları Tarihi” adını taşımaktadır. İslam ve O'nun siyasi hukuki görünümleriyle de ilgilenen Kremer'in en önemli çalışması “İslam'da Etkin inançlar; Tanrı kavramı, peygamberlik ve Devlet Düşüncesi” adlı eseridir.⁴⁹

R. Paret'in de etkilendiği ve hayranı olduğu Theodor Nöldeke, neredeyse kendisinden sonraki tüm oryantalistleri etkilemiş biri olarak sadece Alman oryantalizminin değil uluslararası oryantalizmin de önde gelen temsilcilerindendir. Paret'e göre Nöldeke'yi bu kadar önemli yapan özellikleri onun anlaşılır formülasyon ve ifade gücü yanında sonuçları analiz ve değerlendirme yeteneğine sahip, rasyonalist, pozitivist bir bilim adamı olmasıdır. Nöldeke, Sami dilleri, İslam Tarihi, Hz. Muhammed'in (s) hayatı, Kur'an, İran Tarihi ve kültürü gibi çok geniş bir alanda bilimsel araştırmalar yapmıştır. 1860'da yayımlanan ilk cildinden sonraki iki cildi ölümünden sonra öğrencileri tarafından tamamlanan “Kur'an Tarihi” adlı kült eserinden başka, “Muhammed'in Hayatı”, Taberi'nin tarihinden tercüme yoluyla yapılan “Sasaniler Döneminde Fars ve Arap Tarihi” ve “Oryantalist Çalışmalar” gibi eserleri İslam kaynakları ve Müslümanlarla ilgili kaleme aldığı önemli çalışmalarıdır.⁵⁰

⁴⁸ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 11-12.

⁴⁹ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 13.

⁵⁰ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 14.

Nöldeke'nin çağdaşlarından Eski Ahit araştırmacısı olarak meşhur olmuş Alman oryantalist Wellhausen; cahiliye tarihi, İslam tarihi, ilk dönem siyasi ve kelami İslam mezhepleri gibi farklı konularda çalışmalar yapmıştır. Wellhausen, Vakıdî'nin "Kitab-El Meğazi"sinin özeti sayılacak "Medine'de Muhammed", "Arap Şirkinin Kalıntıları", "İlk Dönem İslam'ında Dini ve Siyasi Muhalefet" gibi kitaplar kaleme almıştır.⁵¹

Tüm Avrupa milletlerinin ortak çalışması olarak değerlendirilen oryantalist araştırmalar, yalnızca bir ulusun altından kalkamayacağı kadar çok boyutludur. Alman oryantalistler yaptıkları çalışmalarla bu araştırma alanının tüm Avrupa'da bağımsız bir bilim dalına dönüşmesinde önemli bir paya sahiptir. Bu dönemde oryantalist çalışmalarda güç birliği ve fikir alışverişi son derece önemsenmiştir. Martin Harttmann, oluşturduğu "İslam Araştırmaları Cemiyeti" ve çıkardığı "İslam Dünyası" adlı dergiyle Almanya'da oryantalizmin müstakil bir bilim dalı olmasına öncülük etmiştir. Harttmann'dan sonra 1908'de Hamburg'da kurulan "Kolonicilik Enstitüsü"ne bağlı "Doğu Tarihi ve Kültürü Kürsüsü"nün ilk başkanı C. H. Becker 1910 yılında kurduğu "İslam" adlı dergiyle önemli rol üstlenmiş diğer bir oryantalisttir.⁵²

Alman olmadıkları halde oryantalist araştırmalarda işbirliğinin önemini vurgulayan Ignaz Goldziher ve C. S. Hurgronje, çalışmalarının büyük kısmını Almanca yayımlamışlardır. Her iki oryantalist, XIX. yüzyılın sonları ile XX. asrın başlarında son derece önemli araştırmalar kaleme almıştır. Hollanda asıllı Hurgronje, 1888-1889 yılları arasında Müslüman kılığında Mekke'de bulunmuş ve buradaki izlenimlerini ve yaşantısını "Mekka" adlı eserinde yazıya dökmüştür. Hollanda'nın Hindistan sömürgelerinde resmi görevlerde bulunan Hurgronje'nin İslami ilimlerde uzmanlaştığı alan fıkıhtır.⁵³ Hurgronje'nin meslektaş ve arkadaşı olan Goldziher ise İslami ilimlerden İslam hukuku, hadis, tefsir, kelam, mezhepler tarihi ve tasavvuf alanında birçok eser kaleme almıştır. "Zahiriler Öğretileri ve Tarihleri" başlıklı eserinde İslam hukuku ve metodolojisini, "Muhammedi Araştırmalar" adlı çalışmasında Arap kültürü ile İslam dini ilişkisi, önemli hadis kaynakları ve hadisin gelişimi konularını ele alır. "İslam Dersleri" adlı eserinde Hz. Muhammed (s) ve İslam, Mezhepler ve tasavvufi anlayışlar üzerinde durur. "İslam Tefsir Ekolleri" adlı araştırmasında ise Tefsir ve Kur'an'la ilgili birçok konuda bilgiler verir.⁵⁴

⁵¹ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 15.

⁵² Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 18-19.

⁵³ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 18.

⁵⁴ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 17.

XX. yüzyıl Alman oryantalistlerden Eduard Schau, İslam hukuku; Georg Kampfmeyer ise yeni Türkiye şairleri alanında çalışmalar yapmıştır.⁵⁵ Johann Fück, Carl Brockelman'ın yanı sıra Paret'in oryantalist kabul ettiği A. Fuat Sezgin XX. yüzyılın en önemli Alman müsteşrikleri arasında yer almaktadır. Paret, çağdaşı J. Fück'ün 1955 yılında yayımlanan ve tezimizin kaynakları arasında bulunan "Avrupa'da Arap Araştırmaları" adlı çalışması hakkında çeşitli değerlendirmelerde bulunur. Paret, Fück'ün araştırmasında o dönemde yaşayan Brockelmann gibi tanınan bazı oryantalistlere yer vermemesi dışında başarılı bulduğunu belirterek, aynı konuda kendisinin kaleme aldığı çalışmasında Fück'ten bir hayli yararlandığını ifade eder.⁵⁶

Carl Brockelmann, "Arap Literatür Tarihi" veya "İslam Ansiklopedisi" olarak bilinen "Geschichte der Arabischen Litteratur (GAL)" adlı eserin yazarıdır.⁵⁷ Oryantalist araştırmalardaki temel kaynaklardan sayılan eserin ilk iki cildi 1898 ve 1902 yılları arasında yayımlanmış, geri kalan kısmı zaman içinde tamamlanarak birkaç baskısı yapılmış. Paret'e göre bu eser bütünü itibariyle değerlendirildiğinde literatür tarihinden ziyade alfabetik bir fihristtir. Kronolojik olarak dönemlere ayrılmış olan eserde, tüm Arap literatürü başlangıçtan Emeviler'e kadar dört safhada, Ulusal Arap Literatürü, Klasik Döneminde Arap İslam Literatürü, Moğol İdaresi Döneminden Yavuz Selim'in Mısırı Fethine Kadar Gerileme Dönemi İslam Literatürü, Modern Arap Literatürü gibi başlıklar altında ele alınmıştır. Paret; bir kişinin altından kalkamayacağı bu tür çalışmaların muhakkak bir kurul tarafından iş bölümü esasıyla yapılması gerektiğine işaret etmektedir.⁵⁸

Son olarak 1960 yılından beri Almanya'da bulunan ve İslami araştırmalar konusunda başarılı çalışmalar ortaya koyan Türkiyeli ilim adamı Fuat Sezgin'in çalışmalarına değinilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Sezgin'in yıllarca büyük bir dikkat ve özveriyle sistemli bir şekilde binlerce elyazması eserin elden geçirilmesi ve kaydedilmesiyle oluşturduğu iki ciltlik literatür çalışması bu alanda yapılmış benzersiz bir araştırma örneğidir.⁵⁹

⁵⁵ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 18-19.

⁵⁶ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 20.

⁵⁷ Carl Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur (GAL)*, Leiden, 1942.

⁵⁸ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 22.

⁵⁹ Fuat Sezgin, *Geschichte des Arabischen Schrifttums*, Leiden 1967.

1.2.2. Alman Oryantalistler ve Kur'an Araştırmaları

Batının ilmi anlamda Kur'an'la ilk tanışıklığı Emeviler dönemine kadar uzanmaktadır. Paret, VIII. yüzyıl'da Emevi Devleti'nin başkentinde memur olarak görev yapmış Arap asıllı Hristiyan din adamı Johannes Damaskenos'un (Dimaşklı Yunus / Yunus Addımaşki) ve IX. yüzyıl'da yaşamış din bilgini Niketas von Byzanz'ın (Bizanslı Niketas) Kur'an metnini sure isimleriyle anlatacak kadar detaylarına kadar bildiklerini kaydeder.⁶⁰ O, bu dönemde Bizans sarayında Grekçe bir Kur'an'ın varlığından bahsetse de Hüseyin Yaşar bu bilginin sağlam olmadığını belirtmektedir.⁶¹

Müslüman milletler daha Allah Resulü hayattayken Kur'an'ı tercüme faaliyetlerine başlamışlardır. Kaynaklarda daha erken tarihler verilse de üzerinde ittifak edilen tarihiyle Müslümanların yaptığı ilk eksiksiz Kur'an tercümesi miladi 354 yılında yapılan Farsça tercümedir.⁶² Gayri müslimlerin ilk tam Kur'an tercümesi Edessa'da (Urfa) Haçlıların Müslümanları yenilgiye uğratmalarının hemen akabinde Hristiyan Cluny Tarikatı'nın liderlerinden Petrus Venerabilus'un görevlendirmesiyle gerçekleştirilmiştir. Kur'an Arapça bilen İngiliz Robertus Ketensis ve daha önce de belirtildiği gibi Alman olduğu tartışılan Dalmaçyalı Hermannus Dalmata tarafından ancak 1143 yılında Latince'ye tercüme edilebilmiştir.⁶³

Bu tercüme, birçok çeviri hatasının yanında metnin anlam bütünlüğünü ve özgün yapısını dikkate almayan, surelerde işlenen konuları soyut kavramlara dayalı bir mantık örgüsüyle aktarmayı amaçlayan ciddi kusurlarla doludur.⁶⁴ Paret bu ilk tercümenin savunmacı bir anlayışla misyonerlik için kaleme alındığına işaret etmektedir. O, bu zihniyetle kaleme alınan çalışmalarda; Hz. Muhammed'in (s) Ortaçağ Hristiyanlarının gözünde ahlaksız bir müfsit, hatta Müslümanların tanrısı şeklinde yer aldığını, aynı şekilde Hristiyan kaynaklarda Arap peygamberin ölüm hikâyesinin hakaret dolu sevinç ifadeleriyle anlatıldığını belirtmektedir.⁶⁵

İlk Latince tercümeden sonra Arap ve doğu dilleri öğretimiyle ilgili birtakım bölgesel çalışmalar hariç tutulacak olursa Katolik Hristiyan Avrupa, dört yüzyıl boyunca İslami araştırmalarda bir mesafe kat edememiştir. Avrupa oryantalizmi, bu

⁶⁰ Paret, *Der Koran*, Verlag für Sammler, Graz 1979, s. 22, 23.

⁶¹ Yaşar, *Hristiyan Dünyada Kur'an Karşıtı Söylemin Tarihsel Kökleri*, İz Yay., İstanbul 2010, s.148, 218.

⁶² Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1997, s. 221.

⁶³ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 2.

⁶⁴ Fück, *Die Arabische Studien in Europa*, s. 6.

⁶⁵ Paret, *Die Welt Des Islam Und Die Gegenwart*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 1961, s. 200

eserin tercümesinden dört yüzyıl sonra Theodor Bibliander (1509-1564) tarafından 1543'te Basel'de basılan üç ciltlik bir İslam'ı reddiye külliyyatıyla yattığı uykusundan uyanmıştır. Aslında batıyı yattığı bu uykudan uyandıran kişi reform hareketinin batıda ve Almanya'daki öncüsü Protestanlık mezhebinin kurucusu Martin Luther'dir. Luther XIII. Yüzyılda Kur'an karşıtı olarak bilinen Ricoldus'un Latince Kur'an tercümesi çalışmasını Almanca'ya tercüme etmiştir. Kitaba yazdığı önsözde İslam'ı, papayı eleştirdiği gibi ağır bir şekilde eleştirmiştir.⁶⁶

M. Luther'in desteğiyle matbaada basılan Kur'an tercümesi ve Kur'an Külliyyatı Avrupa oryantalistlerinin Kur'an çalışmaları ve tercümelerini uzun yıllar beslemiştir. İlk Almanca çeviri 1616'da Nürnberg'de Salomon Schweigger tarafından Dominicus'un Latince tercümesinden yapılmıştır. Kur'an'ın orijinal dilinden ilk çeviriyi yapan kişi David Megerling'dir. Onun 1772'de yaptığı bu çeviriden sonra Almanca metin üzerinden yapılmış 10 civarında tercüme yayımlanmıştır.⁶⁷

Avrupa'da matbaanın hayata geçmesiyle beraber Kur'an metni de matbaada basılarak yayımlanmıştır. İlk olarak Abraham Hinkelman tarafından Hamburg'da 1694 yılında basılan Kur'an-ı Kerim, 1834'te Kur'an araştırmacısı Gustav Flügel tarafından yeniden neşredilmiştir. Oryantalist ilim çevrelerince Kur'an çalışmalarında ayet ve sure numaraları Flügel'in baskısı esas alınarak kaynak gösterilmiştir. Ayrıca G. Flügel, alanında ilk eserlerden olan bir de Kur'an fihristi kaleme almıştır. "Nucûm-ul Furkan fi Etrafil Kur'an" adındaki bu çalışma Alman oryantalizminin Kur'an'a dair çalışmalarda ne derece üretken olduğunu göstermektedir.⁶⁸

Kur'an araştırmaları alanında çalışmış Alman oryantalistler ve eserlerini bibliyografik olarak inceleyen M. Fuad Sezgin'in verdiği bilgilere göre 1990 yılına kadar Almanca yayımlanmış araştırmalardan Kur'an'ın şekli, dili ve metniyle alakalı eserlerin sayısı 122'dir. Aynı konularda Almanlar tarafından yabancı dillerde yayımlanalar ise 79 adettir. Kur'an'ın kıraatıyla ilgili araştırmaların sayısı 23'tür. Kur'an'daki konularla ilgili tefsir araştırmaları 112, bunların yabancı dillerdeki tenkitleri 60 adettir. Kur'an'daki bazı ayetlerle ilgili araştırmaların sayısı 76, Kur'an kıssalarına dair araştırmalar ise 65 adettir. Kur'an'ın Almanca tercümeleri ve bu

⁶⁶ Yaşar, *Batının Kur'an Algısı*, s. 147.

⁶⁷ Yaşar, *Batının Kur'an Algısı*, s. 164.

⁶⁸ Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 46.

tercümelere dair makalelerin sayısı 82'dir.⁶⁹ Bu sayıların bundan en az yirmi yıl öncesine ait olduğunu ve bu tarihten günümüze kadar onlarca ciddi araştırma daha yapıldığını ekleyecek olursak Almanca yapılmış Kur'an çalışmalarının ne derece ileride olduğunu müşahade etmiş oluruz.⁷⁰

Hüseyin Yaşar'ın "Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış" adlı çalışmasının Alman Oryantalizmi ve Kur'an adlı bölümünde, Alman dilinde yapılmış olan tefsir ve Kur'an araştırmalarına dair çalışmalar ve bu çalışmaları yürütmüş Alman oryantalistler hakkında önemli bilgiler verilmiştir. Alman oryantalistlerin Kur'an'a dair çalışmalarını kısaca ele alacağımız bu bölümde Yaşar'ın kitabı başta olmak üzere Rudi Paret'in Alman üniversitelerinde Arap ve İslam bilimleri araştırmalarını konu edinen çalışmasına ve Johann Fück'ün alanında temel kaynak kabul edilen "Avrupa'da Arap Araştırmaları" adlı eserine atıflarda bulunacağız.

Alman oryantalistlerin Kur'an araştırmalarında kat ettikleri mesafeyi görünür kılmak için Kur'an-ı Kerim hakkında Alman dilinde yapılmış oryantalist çalışmaları konularına göre ayırarak ele alacağız. Ayrıca yapılan çalışmaların ürünü eserlerin isimlerini Türkçe vermek suretiyle Alman oryantalistlerin araştırmalarında hangi konuları ele aldıklarına da işaret etmiş olacağız.

1.2.2.1. Genel Kur'an Araştırmaları

Daha önce de belirtildiği gibi; Theodor Bibliander, Martin Luther'in desteğiyle ilk Kur'an tercümesinin yanında Latince ilk tercümeden kendi zamanına kadar Avrupalılar tarafından Kur'an hakkında yazılmış tüm çalışmaları bir külliyatta toplayarak Basel'de matbaada basmıştır. Erken dönemde yapılan bu çalışmalar diğer Avrupa dillerinde yapılacak olan sonraki araştırmaların temelini oluşturmuştur. Ancak Almanya'da Kur'an çalışmalarındaki asıl hareketlilik XIX. yüzyılın başlarında gözlemlenmiştir. Bu dönemde Kur'an'ın muhtevasını anlamaya yönelik olarak Hermann Heimark Claudius, "Muhammed" in Kur'an'a Dayalı Dini Açıklamaları, Yorumları ve Hikâyeleri" adlı bir kitap kaleme almıştır. M. Detinger "Kur'an Teolojisine Katkıları" adındaki eserinde sünnetle karşılaştırmalar yaparak İslam teolojisini Kur'an'a dayalı bir bütün olarak ele almıştır. Özellikle Arap dili alanındaki çalışmalara ağırlık verilen bu dönemde G.W. Freytag, Peygamberimiz dönemi ve

⁶⁹ Fuad Sezgin, *Bibliographie deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde*, Frankfurt/ M, 1990, 3/271–288.

⁷⁰ Yaşar, Hüseyin, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 47.

öncesiyle ilgili Arap dil öğretimi hakkında araştırmalar yapmıştır. Freytag, bu çalışmasında Cahiliye dönemi Arap din öğretisi ve Kur'an öğretisini karşılaştırmalı bir şekilde incelemiştir.⁷¹

Hubert Grimme, "Muhammed" adlı eserinin ikinci cildinde Kur'an hakkında genel bilgiler yanında Kur'an teolojisiyle ilgili bilgiler de vermektedir. M. Wolf ve Josef Bernhard Ruling, Kur'an'daki ayetlerden yola çıkarak İslam'da ahiret inancı hakkında çalışmalar kaleme almışlardır. Otto Pautz, "Muhammed'in Vahiy Öğretisi" adlı, misyonerlik faaliyetlerine katkı sunmak için kaleme aldığı çalışmasını Kur'an'ın temel konularını eleştirel olarak ele almıştır.

Kur'an'daki birçok konuya dair bölüm ve ayetlerden hareketle farklı konularda eserler de yazılmıştır. Jones Meyer'in "İslam'da Cehennem", Rudolf Letzinsky'nin "Mahkeme-i Kübra Üzerine İslami Rivayetler" adlı kitapları, Edward Lehmann ve Johannes Pedersen'in "Kur'an'da Öldükten Sonra Dirilmenin Delilleri" adındaki makaleleri bunlara örnek verilebilir.⁷²

Avrupa'da yapılan Kur'an araştırmaları Hz. Peygamber'e dair kaleme alınmış eserlerde de ele alınmıştır. Oryantalist düşünce yapısında Kur'an ve Hz. Muhammed (s) birbirinden hiçbir şekilde ayrılmadan ele alındığından bu alanda yapılmış çalışmalar birlikte değerlendirilmektedir. Bunun temel sebebi, Kur'an'ın, Allah'ın değil Hz. Muhammed'in (s) sözleri olarak kabul edilmesidir. Paret'in "Alman Üniversitelerinde Arap-İslam Bilimleri Araştırmaları" adlı kitabında da bu alana dair araştırmaları ele alan bölüm için seçtiği başlık "Muhammed ve Kur'an"dır.⁷³ Paret'in "Muhammed ve Kur'an" adlı kitabının içeriğine bakıldığında da bu gerçek açıkça görülecektir. Aşağıdaki çalışmalar da İslam peygamberinin hayatıyla beraber Kur'an'ın ele alındığı eserlere örnek teşkil etmektedirler.

Franz Buhl'un "Muhammed'in Tarihinin Kritiğine Bazı Katkılar", M. J. de Goeje'nin "Muhammed'in Peygamber Olarak Görevlendirilmesi", J. Penssen'in "Muhammed'in Hayatı ve Davut Efsanesi", Josef Horovitz'in "Peygamberin Siretinde Kutsal Kitabın Etkileri", Tor Andrea'nın "Muhammed'in Risaletinin Başlangıcından Efsaneler", Alois Sprenger'in "Muhammed'in Hayatı ve Öğretisi", Goldziher'in "Muhammedi Araştırmalar", A. Mezz'in "Muhammed'in Mucizelerinin Tarihi", J. Horovitz'in "Muhammed'in Efsaneleri Hakkında", Tor Andrea'nın "Öğretisinde ve

⁷¹ Yaşar, Hüseyin, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 51.

⁷² Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 52.

⁷³ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 24-26.

Ümmetinde Muhammed'in Kişiliği", J. Lepsius ve B. Schrieke'nin "Muhammed'in Miracı" adında ayrı ayrı kaleme alınmış eserlerdir.⁷⁴

Bu çalışmalar yanında Yaşar'ın değinmediği ancak Paret'in kayda değer bulduğu ve içerikleri hakkında açıklayıcı bilgiler vererek belirttiği önemli başka çalışmalar da vardır⁷⁵.

Paret'e göre; Josef Horovitz'in "Kur'an Araştırmaları" adlı çalışması (Koranische Untersuchungen) Hz. Muhammed (s) ve Kur'an hakkındaki tespit ve analizleri açısından Grimme'ninkilerle kıyaslanamayacak derecede ilmi ve güvenilirdir. Horovitz'in Kur'an'ın kaynağı, Kur'an kıssaları, helak kıssaları, Kur'an'da peygamber tasavvuru ve Kur'an peygamberleri gibi konularda dikkatli ve eleştirel yaklaşımı övgüye değerdir. Horovitz'in öğrencilerinden J. Fück, İbn İshak Siyeri'ni tarihî ve edebî açıdan incelemiştir. Josef S. Rivlin "Kur'an'da Kanun, Gelenek ve İbadet"; Heinrich Speyer, "Kur'an'da Kitab-ı Mukaddes Anlatımları"; L. Bachmann, "Kur'an'da İsa", F. Goitein, "Kur'an'da Dua/Namaz" gibi eserler kaleme almışlardır. Ayrıca Ferdinand Wüstenfeld tarafından neşredildikten dört yıl sonra Gustav Weil tarafından Almanca'ya tercüme edilen İbn Hişam'ın Siyeri; Karl Ahrens'in "Din Kurucusu Olarak Muhammed" ve Tor Andrea'nın "Muhammed'in Hayatı ve İnancı" gibi çalışmaları da değinilmesi gereken önemli araştırmalardır.⁷⁶

Hz Peygamber hakkında kaleme alınmış hemen hemen tüm çalışmalarda doğrudan veya dolaylı olarak Kur'an gündeme getirilmiştir. Özellikle son yüzyılda gelişen bilimsel oryantalizm, Hz. Muhammed'in (s) kurduğu dini ve müntesiplerini tanımanın yolunun onun eseri olan Kur'an'ı tanımaktan geçtiğini keşfetmiş ve Kur'an çalışmalarını bu doğrultuda hızlandırmışlardır. İlk baskısı 1962'de yapılarak okuyucuyla buluşturulan Rudi Paret'in tercümesinin aradan geçen yaklaşık elli yıllık süre zarfında 11. baskıya ulaşmış olması, bu yaklaşımın halk nezdinde de kabul gördüğünü göstermektedir.

"Ana Kaynaklarıyla Peygamberler" adlı iki ciltlik eserinde David Heinrich Müller, kutsal kitapta çivi yazıları ve Kur'an'da semitik şiirin kaynaklarını irdelemeye çalışmıştır. Bunlardan başka, Karl Vollers'in Kur'an bilimlerinin temel tartışmalı konularını ele alan "Eski Arabistan'da Halk Dili ve Konuşma Dili" adlı çalışması da hatırlanmalıdır. Theodor Nöldeke'nin Filoloji, Arabistik ve İslam bilimleri alanında

⁷⁴ Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 54.

⁷⁵ Bu çalışmalar için bakınız. Paret, *Arabistik und Islamkunde*.

⁷⁶ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 24-25.

Alman oryantalizminin kült eserlerinden biri olarak değerlendirilen “Semitik Dil Bilimine Katkılar” adlı çalışmasında Vollers’in başlattığı tartışmalar devam ettirilmiştir.

Alman oryantalistler Kur’an araştırmaları alanında spesifik çalışmalar da yapmışlardır. Kur’an’daki yabancı kelimeler Rudolf Dvorak tarafından araştırılmıştır. Hubert Grimme, Mekki ve Medeni sureler üzerine yoğunlaşırken; Jakob Barth, “Kur’an’ın Tefsiri ve Tenkidi Konusunda Araştırmalar” adlı bir kitap kaleme almıştır.⁷⁷

Yaşar’ın kaydetmediği diğer önemli araştırmalar arasında T. Nöldeke’nin çalışmaları gelmektedir. Nöldeke’nin vefatından sonra öğrencileri tarafından tamamlanan meşhur eseri “Kur’an Tarihi”, dünya oryantalist araştırmacılığının başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir. Rudi Paret’in verdiği bilgilere göre, Nöldeke’den sonra Kur’an ilimleri alanında çalışmalar yapan Alman oryantalistlerin başında onun haleflerinden addedilen Friedrich Schwally, Gotthelf Bergsträsser ve Otto Pretzl gelmektedir. Bergsträsser’in, A. Fischer’in danışmanlığında tamamladığı “Kur’an’da Deyimler, Olumsuzluk ve Soru Edatları” adlı doçentlik çalışması son derece önemlidir. Pretzl, hocasından devraldığı görevi hakkıyla yerine getirerek Nöldeke’nin “Kur’an Tarihi” adlı eserine Kur’an’ın metnini ele alan üçüncü bir cilt eklemiştir. Vefatından sonra öğrencisi Otto Pretzl bu ciltle beraber Kur’an Tarihi’ni yeniden basarak yayımlamıştır.

Nöldeke’nin bir diğer halefi olan Bergsträsser ise daha çok Huruf-u Seb’a ve Kıraatler üzerinde çalışmıştır. Bergsträsser, “Hasan Basri Kıraati”, “Kahire Kur’an Kıraati” ile “İbn Cinni’nin Muhtesebindeki Mütevatir Olmayan Kıraatler” adında çalışmalar kaleme almış, İbn Halavay’ın “Mütevatir Olmayan Kur’an Kıraatleri Mecmuası” ve İbn Cezeri’nin “Biyografik Kur’an Karileri (okuyucuları) Fihristi” adlı eserlerini neşretmiştir. Atrıca O, Kur’an metni kıraatleri ve hurufu seb’a konusunda son sözü söylemek için Kur’an metnine dair eski el yazması nüsha ve metinlerin peşine düşmüş, bunlara dair bir arşiv tutmuştur. Kendisinden sonra öğrencisi Otto Pretzl bu çalışmayı derinleştirerek bir film arşivi oluşturmuştur. Paret’in verdiği bilgilere göre bu el yazması eski Kur’an metinleri ve filmleri ikinci dünya savaşında kaybolduğu için bütün bu çalışmalardan neredeyse hiçbir sonuç alınamamıştır.⁷⁸

⁷⁷ Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur’an’a Bakış*, s. 50.

⁷⁸ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 26.

1.2.2.2. Tefsir Çalışmaları

Taberi Tefsiri ile ilgili batıda yayımlanan ilk makale Alman oryantalist Otto Loth tarafından kaleme alınmıştır. İbni Sa'd'ın Tabakat'ının Avrupa ilim çevrelerinde tanınmasında Loth'un çalışmalarının katkısı büyüktür. Taberi'nin tefsirciliği hakkında önemli bir makale de Goldziher tarafından yazılmıştır. İbni Asakir'e göre 'Taberi'nin Edebi Faaliyetleri' adlı bu makaleden sonra tefsir çalışmaları hız kazanarak devam etmiştir. Taberi Tefsiri, 1901'de Kahire'de yayımlandıktan sonra Hermann Hausleiter tarafından bir indeks hazırlanarak Strazburg'da neşredilmiştir.⁷⁹

Bu çalışmaların yanı sıra birçok tefsir kaynağı neşredilmiştir. Albert Meusing'in, 1839'da "Tefsirul Celaleyn"i neşretmeye muvaffak olmuştur. Beydavî'nin tefsiri H.L. Fleischer tarafından 1846-1848 yıllarında Leipzig'de yayımlanmıştır. Wineu Fell, 1878'de Leipzig'de bu tefsirin indeksini yayımlamıştır. Avrupada neşri yapılan önemli tefsir kaynaklarından biri de Zemahşeri'nin Keşşaf'ıdır. W. Nasau Lees, Mevlevi kadim Hüseyin ve Abdulhayi tarafından 1856'da Kalkuta'da basılmıştır. Önemli tefsir usulü kaynaklarından Suyuti'ye ait *El İtkan*, 1852-1854 tarihlerinde Aloys Sprenger tarafından neşredilmiştir.

Alman dilinin hâkim olduğu kültür havzalarında tefsir ve Kur'an'la ilgili yapılan diğer önemli oryantalist çalışmalar şunlardır: Goldziher'in İsveç'te Upsala Üniversitesi'nde verdiği tefsir tarihi derslerinin kitaplaştırılmasıyla oluşan "Die Richtungen der İslamischen Koranauslegung" adlı meşhur eseri, yerli yabancı birçok oryantalistin beğenisini kazanmıştır. Helmut Ritter, C. H. Becker ve A. J. Wensinck; Goldziher bu çalışması hakkında çeşitli makaleler yazmışlardır. İlk baskısı 1920'de yapılan bu eser 1952'de Arapçaya, 1997'de Türkçeye çevrilmiştir.⁸⁰

1.2.2.3. Almanca Kur'an Özetleri, Sözlükleri ve Fihristleri

Batıda ve Almanya'da Kur'an-ı Kerim'in tam tercümelerinden önce bazı bölümlerinin tercümesi yapılmış, Kur'an ve İslam dinini tanıtmaya amaçlı olarak Kur'an özetleri kaleme alınmıştır. Bu özetlerin neredeyse tamamı Kur'an hakkında yanlış değerlendirmelerle doludur. Kur'an'ı kötülemek gayesiyle yapılan bu çalışmaların hedefi, okurun algısında İslam'ı karalamaktır.

⁷⁹ Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 48.

⁸⁰ Yaşar, *a.g.e.*, s. 49.; Ayrıca Goldziher'in Arapça tercümesinden Türkçeye çevrilen eseri için bkz., *İslam Tefsir Ekolleri*, Çev. Mustafa İslamoğlu, Denge Yay., İstanbul 1997. Eserin Arapça çevirisi için bkz. Abdulhalim Neccar, *Mezahibu t Tefsiril İslami*, Kahire 1954.

Almanca ayetlerin tercümesinden müteşekkil ilk Kur'an özeti Johann Christian Wilhelm Augusti tarafından yapılmıştır.⁸¹ Friedrich Rückert 1824-1842 yılları arasında on sekiz yıl boyunca Kur'an'ı parça parça manzum olarak Alman diline tercüme etmiştir. Bu değerli çalışmayı yayımlayamadan ölen Rückert'in tercümesini 1888'de August Müler neşretmiştir.⁸²

Hüseyin Yaşar'ın tespit ettiği ilk kısmi tercüme çalışmaları arasında Heinrich Berisch'in "Kur'an Veya Aklın Monologları" (1776), August Wilhelm Haller'in "Muhammed'in Kur'an'dan Alınan Öğretisi" (1779), Conrad Melchior Hirzel'in "Kur'an'dan Alınmış Ek" (1822), J. Hammer Purgstall'ın "Kur'an'ın Almanca Manzum Yeni Bir Tercüme Denemesi" (1807), Martin Klamatroth'nun "Kur'an'ın İlk Elli Suresi" adındaki manzum tercümesi sayılabilir. Tercümelerden müteşekkil Kur'an özeti yazımı Erich Bischof tarafından devam ettirilmiştir.⁸³ Benzer bir çalışma Erns Herder tarafından gerçekleştirilmiştir. Osmanlı paşalarından Mahmut Muhtar Paşa, Katırcıoğlu imzasıyla özet bir Kur'an çalışması yürütmüştür. İslam ve Kur'an hakkındaki diğer özet yayım çalışmaları dinler tarihi alanında tetkiklerle meşgul olan A. Bertholet, Joseph Hell, Edv. Lehmann-Hans Haas gibi ilim oryantalistler tarafından yapılmıştır.⁸⁴

Kur'an-ı Kerim'in diline yabancı olan Almanlar, onu anlayabilmek için 18. yüzyıldan itibaren Kur'an sözlükleri ve fihristleri kaleme almışlardır. Bu amaçla yazılan ilk Almanca Kur'an sözlüğü Joh Wilmet'te aittir. Bu sözlükten sonra 1830'larda G. Flügel ilk Kur'an fihristi olarak değerlendirilebilecek "Nucum' al Furqan Fi etrafil Koran" adlı eseri kaleme almıştır. İlk Kur'an sözlüğünden yaklaşık bir asır sonra İngiliz Johan Pericen'in İngilizce Kur'an sözlüğü Almanya'da karşılık bulmuş, 1885 yılında Friedrich Dieterici tarafından Almanca bir Kur'an sözlüğü kaleme alınmıştır.⁸⁵ Son olarak Rudi Paret'in "Kur'an, Yorum Ve Fihrist" adlı çalışması Almanca en son çıkan fihrist çalışmaları arasında sayılmaktadır.

1.2.2.4. Almanca Kur'an Tercümeleri

XXI. yüzyılın başlarına kadar Almanca Kur'an çalışmaları ve tercümelerle ilgili olarak, tefsir usulü ve tarihi kitaplarındaki birkaç paragraflık bilginin dışında Türkçe olarak kaleme alınmış herhangi bir bilgiye rastlamak maalesef zordu. Son yıllarda

⁸¹ Yaşar, *a.g.e.*, s. 55.

⁸² Yaşar, *Batının Kur'an Algısı*, s. 247-248.

⁸³ Yaşar, *Batının Kur'an Algısı*, s. 248-249.

⁸⁴ Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 55.

⁸⁵ Yaşar, *a.g.e.*, s. 56.

Selahaddin Sönmezsoy tarafından kaleme alınmış olan “Kur’an ve Oryantalistler” adlı geniş kapsamlı çalışmada Alman oryantalizmi, oryantalistleri ve Kur’an çalışmaları hakkında önceye göre nispeten daha tatmin edici bilgilere rastlamak mümkündür.⁸⁶

Abdülaziz Hatip’in “Kur’an ve Hz. Peygamber Hakkındaki İddialara Cevaplar”, M. Emin Özafşar’ın “Oryantalist Yaklaşımına İtirazlar”, Suat Yıldırım’ın “Oryantalistlerin Yanılgıları” gibi eserler oryantalistlerin çalışmalarındaki yöntem, metot ve yaklaşımları tahlil ve analizden ziyade, onlara cevap verme amacıyla yazılmışlardır. Hâlbuki kanaatimizce yüzyıllardır İslam dini ve medeniyetinin temel kaynakları yanında İslam halklarının dil, tarih ve kültürleri hakkında araştırmalarda bulunan batılı oryantalist zihniyeti ve karakterini iyi tanımak için öncelikle ilmi derinliği olan çok sayıda çalışma yapmak gerekmektedir.

Spesifik olarak Alman oryantalizmi, oryantalistleri ve Kur’an çalışmaları hakkında dilimizdeki en kapsamlı araştırmalar Hüseyin Yaşar tarafından kaleme alınmıştır. “Batının Kur’an Algısı” adlı çalışmasında Avrupa dillerinde yapılmış Kur’an tercümelerini detaylı olarak tanıtan Yaşar, eserinin önemli bir kısmını Almanca Kur’an tercümelerine ayırmıştır. Alman oryantalizminin Kur’an araştırmaları alanında araştırmalarını yoğunlaştıran Yaşar, aynı kitabına Hristiyan Alman din adamlarının Kur’an algısını göstermek için tercüme ettiği iki ek metni de eklemiştir. Bir diğeri eseri olan “Alman Oryantalizminde Kur’an’a Bakış” adlı çalışmasında ise Kur’an ve tercümesiyle ilgilenmiş, Alman oryantalistlerden seçme metinleri tercüme ederek Alman oryantalistlerin Kur’an’a bakışını örneklemeyi amaçlamıştır. Alman dilinde yapılmış tercümelerle ilgili Hüseyin Yaşar’ın “Batının Kur’an Algısı” adlı eserinden bir hayli yararlandığımızı belirtmek isteriz.⁸⁷

Almanca yapılmış tercümeler hakkında detay bilgiler vermek tezimizin kapsamını aşacağından Hüseyin Yaşar’ın bu konudaki tasnifini esas alıp, bu dilde neşredilmiş tercümeleleri, üç sınıfa ayırarak listelemekle yetineceğiz.

⁸⁶ Sönmezsoy, Selahattin, *Kur’an ve Oryantalistler*, Fecr Yay., Ankara 1998.

⁸⁷ Daha geniş bilgi için bkz. Yaşar, Hüseyin, *Batının Kur’an Algısı*, s. 153-250.

a. Tercümelerden Yapılan Tercümeler

1. Salamon Schweigger: Latince'den Almanca'ya yapılan bu ilk çeviri 1616'da Nürnberg'de basılmıştır.
2. Johann Andreas Endter-Wolfgang Endter: 1659'da Nürnberg'de basılmıştır. Salamon tercümesiyle neredeyse aynıdır.
3. Johann Lange: 1688'de Hamburg'da basılmıştır. Sipariş üzerine bir mütercim olan Lange tarafından yapılmıştır. Fransızcadan çevrilmiştir.
4. Davit Nerreter: 1703'te Nürnberg'de basılmıştır. İtalyancadan çevrilmiştir.
5. Theodor Arnold: 1746'da Lemgo'da basılan bu tercüme George Sale'nin İngilizce tercümesinden çevrilmiştir.

b. Arapçadan Tercümeler

1. M. Davit Friedrich – Megerlin: 1772'de Frankfurt'ta basılan bu tercüme Arapça aslından Almanca'ya yapılan ilk çeviridir.
2. Friedrich Ebehard Botsen: 1773'te Halle'de yayımlanan bu tercüme Megerling çevirisine kıyasla aslına daha yakındır.
3. Ludwig Ullmann, 1840'de Crefeld'de neşredilen bu tercüme ilk baskısından günümüze kadar baskıları en uzun süre devam eden çeviridir.
4. Theodor Fr. Grigull: 1901 Halle'de yayımlanan bu tercüme anlam merkezli ilk tercümelerdendir.
5. Max Henning: 1901 yılında Leipzig'de yayımlanan bu tercümenin müterciminin kimliği hakkında anlamsız bir gizlilik süregelmiştir. Henning baskısından başka Annemarie Schimmel (1960), Kurt Rudolph (1965), Ditip-Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (1992) ve Murad W. Hoffmann (1999) baskılarıyla Almanca'yanın en meşhur tercümesi olarak kabul edilir.
6. Lazarus Goldschmidt: 1916 yılında yayımlanan eserin basım yeri belirtilmemiştir.
7. Rudi Paret: 1966'da Stuttgart'ta yayımlanmıştır. Batılı ilim adamlarınca kabul görmüş bu tercüme, tarihselci tenkit yöntemi, paralel pasajları nazara alarak anlam merkezli tercüme ilkesi gibi sistematığı önceden belirlenmiş bir çeviridir. Tezimizin ilerideki bölümlerinde Paret'in tercümesini tanıtarak değerlendireceğiz.

8. Theodor Adel Khoury: 1987 yılında Gütersloh'ta basılan bu tercümenin sahibi Lübnan'da doğmuştur. Tercümede Alman asıllı Müslümanlardan Muhammed Sâlim Abdullah'ın katkıları da vardır.

c. Müslümanların Tercümeleri

1. Mevlana Sadruddin: 1939 yılında Berlin'de yayımlandı. Mevlana Sadruddin, Berlin'de Kadiyaniler tarafından inşa edilen ilk mescidin kurucusudur.
2. Mirza Beşiruddin Mahmut Ahmed: Birçok İslam ülkesince sapkın İslam mezhebi olarak kabul edilen Ahmedîye veya Kadiyanilik olarak adlandırılan hareketin lideri tarafından 1954'te Zürih'te bastırılmıştır
3. Abu'r-Rıda Muhammed ibn Rassaul: 1986'da Köln'de Sünni bir Müslüman tarafından neşredilmiş bir tercümedir.
4. Ahmed Von Denffer: 1996'da Münih ve İstanbul'da yayımlanmıştır. Mütercim yer yer temel İslam kaynaklarına müracaat ederek kısa açıklamalar yapmıştır.
5. Amir M. A. Zaidan: 2000 yılında Offenbach'da basılmış bu tercüme Suriye doğumlu Arap asıllı Alman vatandaşı mütercim, arkadaşlarının yardımıyla tercümeyi tamamlamıştır. İslam terminolojisini Alman diline aynen yerleştirmek suretiyle tercüme yapılmıştır.
6. Al Muntakhab Auswahl Aus Den: 1999'da Kahire'de neşredilmiştir. Ezher rektörü Tantavi ve Mahmud Hamdi Zakzuk gibi önemli ilim adamlarının desteğiyle yayımlanmıştır.

d. Anonim tercümeler

1. Der Koran,(Kur'an) Leipzig, 1904,1924.
2. Der Koran, Doğu Almanya Cumhuriyeti,1974.
3. Der Koran, Das heilige Buch des İslam, (Kur'an, İslam'ın Kutsal Kitabı), Münih,1977.
4. Der Koran, Leipzig, 1980.
5. Der Koran, Münih, 1980.
6. Der Koran, Stuttgart, 1980.
7. Die Bedeutung des Korans,(Kur'an'ın Anlamı) Münih, 1991 – 1994.

İKİNCİ BÖLÜM

2. RUDİ PARET'İN HAYATI VE ESERLERİ

2.1. Rudi Paret'in Hayatı

Ülkemizde Kur'an-ı Kerim araştırmalarıyla tanınan Rudi Paret, 3 Nisan 1901 senesinde Almanya'nın güneyinde bulunan Freudenstadt'a bağlı Wittendorf'ta doğmuştur. Asıl adı Rudolf olup, Rudi bu ismin kısaltılması olarak kullanılmıştır.⁸⁸ Rudi Paret dini duyarlılığı güçlü Hristiyan bir ailenin beş çocuğundan biridir. Babası Wilhelm Paret, uzun yıllar Wittendorf'un Protestan papazı olarak görev yapmıştır. Annesi Maria Müller, Tübingen'li meşhur bir saatçinin kızıdır.⁸⁹

Paret, Birinci Dünya Savaşı'nı hazırlayan Avrupa ülkeleri arasındaki güç yarışının iyice kızıştığı süreçte dünyaya gelmiştir. Doğduğunda Alman İmparatorluğu'nun başında Bismark'ın hayallerini gerçekleştirmek isteyen II. Wilhelm bulunmaktaydı.⁹⁰ Birinci Dünya Savaşı'nda on üç yaşında olan Paret, savaşta yenik düşen Almanya'daki birçok ailenin yaşadığı trajediyi yaşamak durumunda kalmıştır. Ağabeyleri Karl ve Alfred bu savaşta ölmesine rağmen ailesi bu dönemde dahi Paret'in eğitimini ihmal etmemiştir. On beş yaşlarından itibaren 1916'da Schöntal ve Urach'ta Protestan Hristiyan teolojisi eğitimi almıştır.⁹¹ Küçük yaşlardan itibaren sağlam bir dini eğitim almış olan Paret, teoloji okuyarak babasının yolunda ilerlemek istiyordu. Derslerinde gayet başarılı olan Paret 1920 yılında Tübingen Protestan Vakfı'nın burslu öğrencisi olmaya hak kazandıktan sonra Tübingen Üniversitesi'nde Teoloji okuma fırsatı yakalamıştır.⁹²

Hristiyan teolojisi alanında başladığı lisans eğitimini kısa süre sonra oryantalizm çalışmalarına duyduğu ilgi dolayısıyla yarıda bıraktı. Bu kararında Tübingen Üniversitesi'ndeki hocalarından Christian Friedrich Seybold ve doğu dilleri profesörü olarak dersler veren Enno Litman'ın tesiri olduğu düşünülmektedir.⁹³ Alan değiştirdiği için Tübingen Protestan Vakfı'ndan aldığı burs kesildi. Oryantalistik eğitimi

⁸⁸ Hartmut Bobzin, "Rudi Paret", *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 2001, C. 20, s. 64. ; Turgut Akpınar, "Paret Rudi", *DİA*, Ankara 2004, C. 34, s. 168.

⁸⁹ Yaşar, *Kur'an ve İslam Sembolizmi*, s. 5.

⁹⁰ Erich Zettel, *Deutschland in Geschichte und Gegenwart*, Max Hueber Ver., München 1987, s. 57.

⁹¹ Yaşar, *Kur'an ve İslam Sembolizmi (Rudi Paret'e Göre)*, Bilimsel Kitap Yay., İzmir 2008, s. 5.

⁹² Yaşar, *Kur'an ve İslam Sembolizmi*, s. 5.

⁹³ Bobzin, "Rudi Paret", *a.g.e.*, s. 64.

almada kararlı olan Paret, kısa sürede lisans eğitimini neticelendirerek 1924 yılında hocası Enno Littmann'ın idaresinde doktorasını tamamladı. İki yıl sonra da 25 yaşında doçentlik payesini hak etti. Aynı yıl Tübingen Üniversitesi'nde özel doçent olarak çalışmaya başladı.⁹⁴

Doktora çalışmasını Arap edebiyatı üzerine yapan Paret'in tezinin adı "Seyf İbni Yatzan'ın Hayatı, Bir Arap Halk Romanı"dır. Hocası Littmann'ın uzmanlık alanı olan Sami Diller Bilimi (Semitistik) alanında akademik faaliyetlerine devam eden Paret, araştırma yapmak için bir süreliğine Mısır'da bulunmuştur. Mısır'dan döndükten sonra doçentlik çalışması olarak "Umar en-Numan'ın Akıncı Romanı ve Bin bir Gece Masallarının Toplanması'daki Yeri" adlı tezi tamamlamıştır.⁹⁵

Tübingen Üniversitesi Doğu Dilleri Semineri Bölümü'nde üç yıl kadar asistanlık yaptıktan sonra genç yaşında ulaştığı akademik kariyeri sayesinde 1930'da Almanya'nın en eski üniversitesi olarak bilinen Heidelberg Üniversitesi'ne öğretim üyesi olarak atandı. Heidelberg'de on yıla yakın bir süre yarım statüde profesör olarak çalıştı. 1940 yılında Bonn Üniversitesi'ne geçerek Sami diller ve İslam bilimleri kürsüsünde tam statüde profesör oldu. Sami diller ve İslam bilimleri kürsü başkanlığı yapan Paul Kahle'nin 1941'de emekli olması üzerine aynı yıl onun halefi olarak kürsü başkanı oldu.⁹⁶ Ancak Paret'in bu yeni görevi çok kısa sürdü. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte akademik çalışmalardan yaklaşık on yıl uzak kalmıştır. Paret, iki büyük dünya savaşının hayatındaki olumsuz etkilerine rağmen emekliliğinden sonra dahi ilmi çalışmalardan asla kopmamıştır.

Böylece 1941'de akademik üretkenliğinin zirvesinde bulunan 40 yaşındaki Paret için çocukluk yıllarından pek de yabancı olmadığı yeni bir dönem başlıyordu. Bu yıllar onun Alman akademi terminolojisinde ordinaryüslük olarak adlandırılan en üst derecedeki ilim adamı sıfatıyla yeni başladığı görevini sekteye uğratmıştır.⁹⁷

Prof. Rudi Paret, Savaş sürecinde kısa bir süre Fransa'da bulundu. Ardından da 1941 -1944 yıllar arasında üç yıla yakın bir süre Kuzey Afrika cephesinde Alman Silahlı Kuvvetleri Afrika Kolordusunun emrinde askeri tercümanlık görevini ifa etti. Almanya'nın yenilgiye uğramasıyla sonuçlanan İkinci Dünya Savaşında Paret'in payına

⁹⁴ Yaşar, *Kur'an ve İslam Sembolizmi*, s. 5.

⁹⁵ Paret, *Kur'an Üzerine Makaleler*, Der. ve Çev., Ömer Özsoy, Bilgi Vakfı Yay., Ankara 1995, s. 10.

⁹⁶ Yaşar, *Kur'an ve İslam Sembolizmi*, s. 5.

⁹⁷ Gernot Rotter, *Deutsche Orientalistik am Beispiel Tübingens*, Horst Erdmann Ver., Tübingen 1974, s. 130.

düşen ceza, 1944 yılında Amerikalılara esir düşerek 1946'ya kadar iki yıl esir kampında esaret hayatı sürmektir.⁹⁸

1946'da serbest bırakılan Paret, özgürlüğüne kavuştuktan iki yıl sonra 1948'de Bonn'da ikamet eden Königsberg'li papaz Walters'in kızı Hanna'ya talip oldu ve aynı yıl evlendi.⁹⁹ Evliliğinden üç yıl sonra Tübingen'e geri dönerek buraya yerleşen Paret, aynı yıl Tübingen Üniversitesi'nden aldığı davete icabet ederek hocasının uzun yıllar başkanlığını yaptığı Sami Dilleri ve İslam Bilimleri Kürsüsü'nde profesör olarak göreve başladı.¹⁰⁰ 1968 yılında emekli oluncaya kadar uzun yıllar İslam bilim ve Sami dilleri alanında önemli çalışmalar yürüttü. Otuz beş yıllık evliliğinden hiç çocuğu olmayan Rudi Paret, 1983 yılı başlarında rahatsızlandı. Hastalanmasından kısa bir süre sonra 31 Ocak'ta 81 yaşındayken hayata gözlerini yumdu.¹⁰¹

Paret'in, "Alman Kilise Hayatındaki Yahudi Etkisini Araştırma Ve Ayıklama Enstitüsü" ne üye olması onun dini ve milli duyarlılığı son derece yüksek olan bir Alman akademisyen olduğuna işaret eden önemli bir bilgidir. Kanaatimizce onun, İkinci Dünya Savaşı döneminde, Almanya'nın Afrika'daki kolordusuna Arapça tercüman olarak görevlendirilmiş olması da bu iddiayı desteklemektedir.. Arkasında çok sayıda akademik eser bırakan Paret, gerek Alman ve batı ilim camiasında gerekse de İslam ilimleriyle iştigal eden Arap İslam akademi dünyasında özellikle Kur'an-ı Kerim araştırmalarıyla tanınan önemli bir şahsiyet olmuştur.¹⁰²

2.2. Eserleri

Hayatının büyük bir kısmını Arap-İslam bilimleri alanındaki çalışmalara hasreden Paret, çok erken yaşlardan itibaren bu ilmi faaliyetin içine girmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi Hristiyan teolojisiyle başladığı eğitim hayatı Tübingen Üniversitesi'nde Enno Litmann'ın teşvik ve tavsiyesiyle Arap Dili ve Edebiyatı'nda devam etmiştir. Doktora ve doçentlik araştırmaları Arap edebiyatı alanında olmakla beraber kanaatimizce o, dine olan ilgisinden dolayı zamanla İslam bilimleri alanına kaymıştır. Gernot Rotter tarafından derlenerek yayınlanan "Deutsche Orientalistik am Beispiel Tübingens" adlı eserde hakkında verilen tanıtıcı bilgide Paret'in Protestan

⁹⁸ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 10. ; Turgut Akpınar, "Paret Rudi", *DİA*, Ankara 2004, C. 34, s. 168.

⁹⁹ Bobzin, "Rudi Paret", *a.g.e.*, s. 64.

¹⁰⁰ Yaşar, *Kur'an ve İslam Sembolizmi*, s. 5.

¹⁰¹ Yaşar, *Kur'an ve İslam Sembolizmi*, s. 5.

¹⁰² Bobzin, "Rudi Paret", *a. g. e.*, s. 64. ; Yaşar, *a.g.e.*, s. 5.

Teolojisinin yanı sıra Sami Diller Bilimi ve İslam Araştırmaları alanında lisans eğitimi aldığı kaydedilmiştir.¹⁰³

Rudi Paret, akademik hayatı boyunca ağırlıklı olarak aşağıdaki alanlarında çalışmalar yürütmüştür.

- a. Arap Dili ve Edebiyatı (Arabistik).
- b. Oryantalizm ve oryantalistler.
- c. İslam bilim (İslamwissenschaft).
- d. Kur'an.

Yukarda belirttiğimiz gibi Paret'in yayımlanmış eserlerini Özsoy'un yaptığı tasnifini esas alarak vereceğiz.¹⁰⁴

a. Arap Dili Ve Edebiyatı (Arabistik)

- “ Die arabische Literatur”, Die Literaturen der Welt in ihrer mündlichen und schriftlichen Überlieferung (Hrsg. Wolfgang Einsidel) Zürich 1964, s. 61-83.: Arap Edebiyatı, Yazılı ve Sözlü Rivayetleriyle Dünya Edebiyatları.
- “Die arabische Literatur” , Kindlers Literatur Lexikon. 1. Essays, Werke A-ALZ, Zürich 1964, s.37-47; Kindlers Literatur Lexikon im dtv.1. Essays, München 1986, s.37-47. Arap Edebiyatı.
- “ Die arabische Quelle der Suaheli Dichtung, Chuo Cha Herkal, Zeitschrift für Eingeborenen Sprachen (Berlin) 17 (1926/27), s.241-249; Paret: Schriften zum İslam, Stuttgart 1981, s. 112-120. Suhayli Şiirinin Arap Kaynakları.
- “*Die Bedeutungsentwicklung von arabisch fath*”, orientalia hispanica sive studia F. M. Pareja octogenario dicata (Hrsg. Von J. M. Barral) 1, leiden 1974 s. 537-541) Arapça “Fetih” Kelimesinin Anlam Gelişimi.
- “*Der Einbruch der Araber in die Mittelmeerwelt*”, Kevelear, 1949, 32 s. Arapların Akdeniz Ülkelerine Girişi.
- “*Eine fragwürdige arabische Chronik von Harrar*”, 4. Congresso Internazionale di studi etiopici. 1., Roma 1974, s. 241-243. Habeşistan Hakkında Kuşku Dolu Arapça Bir Tarih.

¹⁰³ Gernot Rotter, *Deutsche Orientalistik am Beispiel Tübingens*, Horst Erdmann Ver., Tübingen 1974, s.130.

¹⁰⁴ Bu liste Prof. Dr. Fuad Sezgin'in “ *Bibliographie Der Deutsch Sprachigen Arabistik Und İslamkunde*” (1990-1993) ve Pearson'un “ *Index Islamicus*” adlı eserlerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. Özsoy, *Kur'an üzerine Makaleler*, s. 21-29.

- *Früh arabische Liebesgeschichten, Ein beitrag zur vergleichenden Literaturgeschichte*, Bern 1927, 80 s. Erken Dönem Arap Aşk Hikâyeleri.
- “ *Hafız wahba’s Arabienbuch*”, WI 22 (1940), s.67-101. “Hafız Wehbe’nin Arabistan kitabı.”
- “ *Die Kontinuetät der agyptyschen Kultur als volkskundliches problem*” , Archiv für Religionwissenschaft, Leipzig, 28, 1930, s. 125-153. Etnografik Bir Problem Olarak Mısır Kültürünün Devamlılığı.
- “*Die Legendäre Futuh- Literatrur, ein arabisches Volksepos*”,Atti del Convegno internazionale sul tema “La Poesia eğica e la sua formazione”, Rom 1970, s.735-747. Efsanevi Fetih Literatürü, Bir Arap Halk Destanı.
- “*Die Legendäre Meghazi- Literatrur, Arabische Dichtungen über dier muslimische Kriegszüge zu Mohammedszeit*, Tübingen 1930, VIII+215s. Efsanevi Gaza Edebiyatı, Muhammed Zamanındaki Seferler Hakkındaki Arap Şiirleri.
- “*Die Legende von der Verleihung des Prophetenmantels (burda) an Ka’b b. Zubyrr*, Der İslam,17 (1928),s.9-14. Peygamber Cübbesinin Ka’b B. Zubeyr’e Kiralanması Efsanesi.
- *Der Ritterroman von ‘umar an Nu’mān und seine Stellung zur Sammlung tausend und Eine Nacht. Ein Beitrag zur arabischen Literaturgeschichte*, Tübingen 1972, I+4 s. ; 2. Baskı 1981 Tübingen. : Umar’ An Nu’mān’ın Akıncı Romanı Ve Binbir Gece Masallarını Toplamada Konumu, Arap Edebiyat Tarihi Hakkında Bir İnceleme.
- *Sirat Saif ibn Dhi Jazan.Ein arabischer Volksroman*, Hannover 1924,120 s. Seyf ibn Zı Yatzan Hayatı, Bir Arap Halk Romanı.
- “*Das”Tragische” in der arabischen literatur. Eine Skizze,*” Zeitschrift für Semitistik (Leipzig) 6 (1928),s.247-252;7 (1929), (Arap Edebiyatında Trajedi. Bir Skeç.
- Note sur un passage de Malalas concernant les phylarques arabes”, Arabica 5 (1958), s. 251-262.
- (B. Hellerle birlikte) “ encore deux mots sur l’episode des Juifs de Kheybar dans le Roman d’Antar” REJ 85 (1928), s.56-62.

b. Oryantalizm ve Oryantalistler

- “Arabistik und Islamkunde an Deutschen Universitäten, Deutsche Orientalisten seit Theodor Nöldeke”, Wiesbaden 1966,: Alman Üniversitelerinde Arap ve İslam Araştırmaları, Nöldeke’den İtibaren Alman Oryantalistler¹⁰⁵
- “Enno Littmann” (Nekrolog u. Werkverzeichnis {Schluss} 2 Porträtbilder), ZDGM109 (1959), s.9-15. “Enno Littmann” Anma Yazısı ve Eserlerinin Listesi.
- (Anton Schall ile birlikte) *Ein Jahrhundert Orientalistik. Lebensbilder aus der Feder von Enno Littmann und Verzeichniss seiner Schriften. Zum 80. Geburtstage am 18.sept. 1955 zusammengestellt*, Wiesbaden 195 IX+194 s. Bir yüz yıl boyunca oryantalistik, Sekseninci Doğum Günü Dolayısıyla Enno Litman’ın Kaleminden Hayatının Bazı Sahneleri ve Eserlerinin Listesi.
- “Orientalistische Bibliographie”, OLZ50 8 1955, st. 293-296. Oryantalist Bibliyografya.
- (Hrsg) Orientalistische Studien, Enno Litman zu seinem 60. Geburtstag am 16. Sept. 1935 überreicht von Schülern aus seiner Bonner und Tübingener Zeit, Leiden 1935, VII+156 s. Oryantalist Araştırmalar, Bonn ve Tübingen Dönemindeki Öğrencilerinin Takdimleriyle Altmışınıc Doğum Günü Anısına Enno Litman.
- “Rudolf Strothmann” (4/9/1877-15/5/1969, ZDMG 111 (1961), s. 13-15
- “Soll für İslamkunde und Ähnlich gelagerte orientalistische Fächer eine Enderung der Promotionsordnung angestrebt werden!” , 17. Deutscher orientalistentag (Würzburg 1968) (Hrg. Von Wolfgang. Voigt. 2. 1,Wiesbaden 1969, s.673-679, (ZDMG Supplementn 1.) İslam Bilimleri ve Benzeri Oryantalist Araştırma Bölümlerinde Doktora Yönetmeliğiyle İlgili Bir Değişiklik Yapılmalı mıdır?
- “Recent European reserch on the life an work of prophet muhammad”, jurnal of the pakirtan historical Socirty 6 (1958), s. 81-96.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Bu eserin Arapça tercümesi için bkz. “ *Ed Dirasatul İslamiyye vel Arabiyye Fi Camiat’il-Almaniyye*”, Çev. Mustafa Mahir, Kahire 1967.

¹⁰⁶ Bu eserin Türkçe tercümesi için bkz. “*Peygamberin Hayatı ve Faaliyetleri Hakkında Avrupa’da Yapılan En Son Araştırmalar*”, Çev. Salih Tuğ, İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, İstanbul 1960, Sayı 3, s. 31-48.

c. İslam bilim (İslamwissenschaft)

- Die Entstehung der İslamischen Bilderverbots” Kunst des Orients (Wiesbaden) 11 (1976-77), s.158-181, Schriften zum İslam (Hrsg). von J. Van Ess; Stuttgart 1981, s. 248-271. İslam’da Resim Yasağının Oluşumu.
- “ Entwicklungsphasen und Metamurphasen in der Geschichte des İslam”, arabic and İslamic studies in honor of Hamilton A.R.Gibb, Leiden 1965, s. 525-537. İslam Tarihinde Gelişim ve Dönüşüm Evreleri.
- “ Die geistige Situation in der heutigen Welt des İslams” İslam und Abendland(Hrsg. von Muhammad Asad und Hans Zbindenl, Freiburgg i. Br. 1960, 167-181. Günümüz İslam Dünyasının Ruhsal Durumu, İslam ve Batı.
- “Die Geschichte des İslam im Spiegel der Arabischen Volksliteratur” Tübingen 1927, s.26. Arap Halk Edebiyatı Aynasında İslam Tarihi
- “Die Gottesvorstellung im İslam”, Zeitschrift für Missionwissenschaft und Religionswissenschaft, (Münster) 34 (1950), s. 81-92, 206-218. İslam’da Tanrı Tasavvuru.
- “Heilbotschaft und Heilanspruch im İslam”, Die vielen Wege zum Heil, Hrsg. von Waldemar Molinskil, München 1969, s. 62 vd. İslam’da Hidayet ve Hidayet Arayışı.
- “İnnerislamischer Pluralismus”, die islamische Welt zwischen Mittelalte und Neuezeit. Festschrift für Hans Robert Roemer zum 65. Geburtstag, Beirut 1979, s. 523-529. İslam Dairesi içinde Çoğulculuk, Ortaçağ ve Yeniçağ Arasında İslam Dünyası.
- “Der İslam”, Die grossen nichtchristlichen Religionen unserer Zeit, Stuttgart 1954, s.101-114. İslam, Çağımızda Hristiyanlığın Dışındaki Dört Büyük Din.
- “Der İslam” Theologie und Religionswissenschaft (Hrsg. von Ulrich Mann), Darmstadt 1973, s. 144-161. İslam, Teoloji ve Din Bilim.
- “Der İslam in Vergangenheit und Gegenwart”, das Christentum und Weltreligionen, Würzburg 1965, s. 71-92. Geçmişte ve Günümüzde İslam.
- “ İslam und Christentum” die Welt des İslam und die Gegenwart (Hrsg. von Rudi Paret), Stuttgart 1961, s. 193-206. İslam ve Hristiyanlık, İslam Dünyası ve Günümüz.

- “Der İslam und griechische Bildungsgut” (konferans) Tübingen, 1950, 32 s. İslam ve Yunan Bilgi Birikimi.
- “Der İslam und Araber bis gegen Ende des Mittelalters”, die Neue Prohlän Weltgeschichte (Hrsg. von Willy Andreas), 2. Aufstieg des Germanentums und die Welt des Mittelalters, Berlin 1943, s. 543-576. Ortaçağın Sonlarına Kadar İslam ve Araplar.
- “İslam und Nationalismus im vorderen Orient” Die welt des İslam und die Gegenwart. (Hrsg. von Rudi Paret), Stuttgart 1961, s.9-21. Ön Asya’da İslam ve Ulusalılık.
- “Das İslamische Bilderverbot”, das Orientteppich-Seminar (hrsg. von J ite maritz) , zürich 1965,; Paret, Schriften zum İslam (Hrsg. von J. van Ess) Stuttgart 1981, s. 238-247. İslam’da Resim Yasağı.
- “Das İslamische Bilderverbot und die Schi’a”, Festschrift Werner Caskel,, Leiden 1968, s. 224-232; Paret, Schriften zum İslam (Hrsg. von j. Van Ess) Stuttgart 1981, s.226-234; Makalenin Zeyli için bkz. ZDMG 120 (1970), s. 271-273; Paret, Schriften zum İslam (Hrsg. von j. Van Essl) Stuttgart 1981, s. 235-237. İslam’da Resim Yasağı ve Şia.
- “Das İslamische Colloguium in Lahore (29 dezember 1957–8. Januar 1958)”, WI NS 5 (1958), s. 228-234. Lahorda İslam Üzerine Konferans
- “Das İslamische Weltreich” Hisrorische Zeitschrift (München) 187 (1959), s. 521-539. İslami Dünya Düzeni.
- “Die Lücke in der Überlieferung über den Urislam”, Festschrift Rdolf Tschudi (Hrsg. von Fritz Meier), Wiesbaden 1954, s. 147-153. İlk dönem İslam’a dair rivayetlerdeki Boşluklar.
- “An-Nazzam als Experimentator”, Der İslam 25 (1939), s. 228-233. Cüretkâr Bir Girişimci Olarak Nazzam.
- “Schriften zum İslam. Volksroman, Frauenfrage, Bilderverbot (Hrsg. von J. Van Ess), Stuttgart 1981, 272 s. İslam Hakkında Yazılar.
- “Symbolik des İslam”, Stuttgart, 1958, 96 s. İslam Sembolizmi.
- “Textbelege zum İslamischen Bilderverbot”, das Werk des Künstlers. Studien zur Ikonographie und Formgeschichte (Hubert Schrade zum 60. Geburtstag dargebracht), Stuttgart 1967, s.36-48; Paret, Schriften zum İslam

(Hrsg. von J. Van Ess) Stuttgart 1981, s.213-225. İslam'da Resim Yasağının Dayanakları / İslam'da Resim Yasağına Dair Belge Niteliğindeki Metinler.

- "Toleranz und Intoleranz im İslam", Saeculum (Freiburg, München) 21 (1970), s. 344-365. İslam'da Hoşgörü ve Hoşgörüsüzlük.
- "Das Verhältnis von Offenbarung und Tradition im İslam", Glauben an den einen Gott (Hrsg. von Walter Strolz u. Abduljawad Falaturi), Freiburg 1975, s.45-46. İslam'da Vahiy ve Gelenek İlişkisi.
- "Die Welt des İslam und die Gegenwart", Stuttgart 1961, 206 s. (Hrsg. von Rudi Paret), İslam Dünyası ve Günümüz.
- "Zur Frauenfrage in der arabisch - islamischen Welt", Stuttgart – Berlin 1934, IV+70 s.; Paret, Schriften zum İslam 8 Hrsg. von J. Van Ess), Stuttgart 1981. Arap - İslam Dünyasında kadın problemi.
- "Zwischenmenschliche Beziehungen aus der Sicht des İslam", Mitmenschlichkeit – eine Illusion' (Hrsg. Von P. Rogner), München 1973, s. 85 vd. :İslam'a Göre Kişiler Arası İlişkiler.
- "İslam and Christianity", Islamic studies 3 (1964), s. 83-95. İslam ve Hristiyanlık.
- "İslam in new Turkey", İslam and the modern age 53 (1970), s. 9-12. Yeni Türkiye'de İslam.
- "Les villes de Syrie du Sud et les routes commerciales D'Arabie a la fin du VIe siecle" Akten des II. Internat. Byzantin Kongr. 1958, s. 438-444.
- "Notes bibliographiques sur quelques travaux recents consacres aux premieres traductions arabes d'uvres grecques", Byzantion 29-30 (1959-60), s. 387-446.

d. Kur'an

- "Der Ausdruck samed in sure112.2" Der İslam 56 (1979), s. 294-295. 112. Sure 2. Ayetteki "samed" ifadesi.
- "Die Bedeutung des Korans für die Muslime", Iranzemin (Bonn) 1 (1981), s.72-78. Müslümanlar için Kur'an'ın Anlamı.
- "Die Bedeutung des Wortes Baqiyye im Koran", Alttestamentliche studien, Friedrich Nötscher zum 60. Geburtstag (Hrsg. von H. Junker und J.

Botterwck), Bonn 1950, s.168-171. Kur'an'da "Bakiye" sözcüğünün Anlamı.

- "Die Bedeutung von An- Nacm in Sure 55. 6", der Orient in der Forschung (Festschrift für otto Spies), Wiesbaden 1967, s. 512-513. 55. Sure 5. Ayetteki "Necm" İfadesinin Anlamı.
- "Besonderheiten alter Koranhandschriften", Studien zur geschichte und kultur des vorderen orient.8 Festschrift Berthold Spuler), leiden 1981, s. 310-320. Eski Kur'an El Yazmalarının Özellikleri.
- " Die "ferne Gebetsstätte" in Sure 17.1" Der İslam 34 (1959), s. 150-152. 17. Sure 1. Ayetteki "Uzak Mescidler" İfadesi.
- "Das Geschichtsbild Mohammeds", Die Welt als Geschichte 11 (1951), s. 214-224. Muhammed'in Tarih Tasavvuru.
- "Kommentar zur Sure 107. 4-6", der Koran.(Hrsg. von Rudi Paret), Darmstad 1975, s. 247-248(Der Koran Kommentar und konkurdanz, Stuttgart-berlin-Köln-Mainz 1971, s. 524-525. 107. Sure 4-6. Ayetlerin Yorumu.
- "Grenzen der Koranforschung" Stuttgart 1950, 35 s. Kur'an Araştırmalarının Sınırları.
- "Der Koran", Darmstadt 1975, XXV+449 s. Kur'an.
- "Der Koran", Graz 1979, 47 s. Kur'an.
- "Der Koran als Geschichtsquelle", Der İslam 37 (1961), s.24-22. Tarih Kaynağı olarak Kur'an.
- "Der Koran in Geschichte und Gegenwart", Geschichte in Wissenschaft und Unterricht (Stuttgart) 11 (1960), s. 520-535. : Tarihte ve Günümüzde Kur'an.
- "Der Koran. Kommentar und Konkurdanz", Stuttgart 1971, 559 s. 2. Baskı, 1977, 567 s., cep kitabı olarak ilaveli basım, 1980, 555, s. Kuran, Yorum ve Fihrist.
- "Der Koran. Überstzung", Stuttgart-berlin-Köln-Mainz 1962-66, 525 s., 1971, 560 s., geliştirilmiş 2. Baskı 1982, 521 s., cep kitabı olarak basım, 1979, 440 s. Cep kitabı olarak ilaveli basım,1980, 555 s. Kur'an. Tercüme.
- "Der Koran und Prädestination" OLZ 58 (1963), s. 117-121. Kur'an ve Kader.

- “Leitgedanken in Mohammeds frühsten Verkündigungen” .OLZ 52 81957), s. 389-392. Muhammed’in İlk Dönem Mesajlarındaki Temel İlkeler.
- “Mohammed und der Koran. Geschichte und Verkündigungen des arabischen Propheten” , Stuttgart 1957, 160 s.; 2. Baskı, 1966, 3.. Baskı, 1972, 4. Baskı, 1976; genişletilmiş 5. Baskı 1980, 176 s. ; 6. Baskı 1985. Muhammed ve Kur’an. Arap Peygamberin Hayatı ve Mesajları.
- “Der Plan einer neuen leicht kommentierten, wissenschaftlichen Koranübersetzung”, orientalistische Studien. E. Littmann zu seinem 60. Geburtstag, Leiden 1935, s. 121-130. Yeni, Kısa Açıklamalı, Bilimsel Bir Kur’an Tercümesi Planı.
- “Der Standpunkt al- Baqillani’s in der Lehre Koran”, studi orientalistici in onore di Giorgio Levi Della Vida,2. Rom 1956, s.294303. Baqillani’nin Kur’an Öğretisine Dair Temel Görüşleri.
- “Sure 2.256: La ikraha fid dini. Tolarenz oder Resignation?”, der Islam 45 (1969), s.299-300. 2. Sure 256. Ayet, La ikraha fid dini, Hoşgörü veya Dışlama.
- “Sure 9.122 und der Ğihad”, WI N. S.2 (1953), s. 232-236. 9. Sure 122. Ayet ve Cihad.
- “Sure 57. 12 und das Gleichnis von den klugen und törichten Jungfrauen”,Festschrift für w. Eilers (Hrsg. von Gernot Wiessner) Wiesbaden 1967, s. 387-390. 57. Sure 12. Ayetteki akıllı ve ahmak Bakireler Benzetmesi.
- “Sure 107”, OLZ 56 (1961), st. 468-472. 107. Sure.
- “Sure 109”, Der İslam 39 (1964), s.197-200. 109. Sure.
- “Textkritisch verwendbare Koranvarianten”,İslamwissenschaftlichen Abhandlungen. Tr.tz Meier zum 60. Geburtstag, Wiesbaden 1974, s.198-204. Metin Kitiği Açısından kullanılabilir Kur’an Varyantları.
- “Veitere Verbesserungen zur meiner Koranübersetzung sowie Hinweise auf beachtenswerte Varianten”,Stuttgart 1975, 8 s. Kuran Tercümeme Dair Diğer iyileştirmeler ve kayda değer Kur’an varyantları.
- “Zur Koranforschung”, Deutsche Orientalistik am Beispiel Tübingens. Arabische und İslamkundliche Studien (Hrsg. von Gernot Rotter), Tübingen-

Basel 1974, s. 43-52; Paret, Schriften zum İslam (Hrsg. von J. Van Ess), Stuttgart 1981, s. 206-212. Kur'an Araştırmaları Üzerine.

- "Zur Technik der Erzählung bei Koranzitaten", OLZ 39 (1936), s. 3-4.: Kur'an Alıntılarında Yanlış Hesaplama Tekniği üzerine.
- "Le corps de pharon signe et advertisement pour le posterite (Sourate X.92)", Etudes d'orientalisme Levi-Provençal 18 (1962), s. 235-237.
- "signification coranique de Halifa et d'autres dervés de la racine Halifa", SI 31 (1970), s. 211-217.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. RUDİ PARET'İN KUR'AN ÇALIŞMALARI, GÖRÜŞLERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. R. Paret'in Kur'an Çalışmaları

Çalışmamızın ikinci bölümünde detaylı bir şekilde ele aldığımız üzere Rudi Paret, Protestan bir papazın oğlu olarak dindar bir çevrede yetişmiştir. Hristiyan teolojisi alanında küçük yaşlardan itibaren derinleşen Paret, Üniversite yıllarında bu ilgisinin kapsamını İslam dini ve özellikle de İslam'ın temel kaynağı Kur'an'ı içine alacak şekilde genişletmiş ve Kur'an araştırmalarına yoğunlaşmıştır.

Rudi Paret'in, Kur'an araştırmalarına yönelişi ve bu alana hasrettiği emek hakkında bizzat kendisi bazı eserlerinde yer yer açıklamalarda bulunmuştur. “Zur Koranforschung” adlı makalesinin giriş kısmında verdiği bilgilerle kendisi İslam bilimi ve özellikle de Kur'an araştırmacılığının gelişimi sürecine ışık tutmuştur.

Paret Kur'an'la ilk tanışması kendi ifadesiyle Arapça öğrendiği lisans yıllarına dayanmaktadır. Bu yıllarda şarkiyat eğitimi alan her öğrencinin yaptığı gibi Kur'an'dan bazı pasajları okuma denemesiyle Kur'an'la irtibatının başladığını belirtir. 1920 senesinde İbranicesinin katkılarıyla kimi zaman Arapça sözlüğe ve Henning tercümesine başvurmak suretiyle Kur'an'ı bir yıl gibi kısa bir sürede baştan sona kadar okumaya muvaffak olmuştur. Ona göre Kur'an araştırmacılığıyla ilgisi olmayan bu okumaları, ilk defa “Arap -İslam Dünyasında Kadının Konumu” adlı çalışmasıyla ilmi bir nitelik kazanmıştır. Paret bu konuyu çalışırken ilgili ayetler hakkındaki tercüme ve tefsirleri incelemekle ilk ilmi Kur'an araştırmacılığına başlamış olduğunu kabul etmektedir.¹⁰⁷

Paret bu araştırmasının sonucunda Avrupa dillerinde yapılmış Kur'an tercümelerinde birçok boşluk ve eksiklik fark etmiştir. Ona göre bu eksiklik ve hataların temel sebebi mütercimlerin kelime ve kavramları başka bölümlerdeki anlamlarını dikkate almadan açıklamaya yönelmeleridir. Kendisi ise sözcük veya kavramı paralel pasajlardakilerle karşılaştırmak suretiyle belirlemenin doğru tercüme vereceği fikrindedir. Paret 1935'te “Yeni Anlaşılır Bilimsel Bir Kur'an Tercümesi Planı” adlı

¹⁰⁷ Paret, “Zur Koranforschung”, *Deutsche Orientalistik am Beispiel Tübingens*, Red. Gernot Rotter, Horst Erdmann Ver., Tübingen-Basel 1974, s. 43.

makalesinde bu sorunların nasıl aşılabileceğine dair belirlediği ilkeleri kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu tarihten 1950'ye kadar Avrupa'da neşredilen R. Bell, E. Beck ve R. Blachere gibi oryantalistlerin tercümelerinde de aynı tercüme sorunları devam edince Paret; görüş, kanaat ve çözüm önerilerini 1950'de yayımlanan "Grenzen der Koranforschung" adlı çalışmasında tekrar ele almış ve tercüme alanındaki haklılığına vurgu yapmıştır.¹⁰⁸

İşte bu minvalde Kur'an'a dair gelişen özel ilgi ve alaka Paret'in Kur'an'ın ana konuları, vahiy, Kur'an kıssaları, Hz Muhammed (s) gibi önemli konular yanında özellikle Kur'an tercümesi, fihristi ve yorum-tefsir gibi eserler kaleme almasıyla uzmanlık alanına dönüşmüştür.

Paret'in Kur'an'la ilgili çalışmalarına bakıldığında, bunların Kur'an'ın içeriğine yönelik değerlendirme ve araştırmalar ile Kur'an'ın metninin anlaşılmasını hedefleyen çeviri ve açıklamalardan oluştuğu görülecektir. Bu özeliğinden dolayı Paret'in çalışmalarını iki ana başlık altında ele alıp tanıtmayı uygun bulduk. İlk bölümde Kur'an araştırmaları, ikinci bölümde ise Kur'an tercümesi ile Kur'an Yorum-Tefsir ve Fihrist çalışması hakkında bilgiler vererek onun batı ve Alman oryantalizmi içerisindeki yerinin doğru bir şekilde algılanmasına çalışacağız.

R. Paret'in kitap ve makaleleri içerisinde Kur'an'a hasredilmiş olan temel eserleri şunlardır:

a. Kitapları

"Mohammed und der Koran" (Muhammed ve Kur'an).

"Grenzen der Koran Forschung". (Kur'an Araştırmalarının Sınırları)

"Der Koran" (Kur'an).

" Der Koran- Übersetzung" (Kur'an: Tercüme).

" Der Koran Kommentar und Konkordanz" (Kur'an: Yorum ve Fihrist).

b. Makaleleri

"Der Plan einer neuen, leicht kommentierten wissenschaftlichen Koranübersetzung", Yeni, Anlaşılır, Kısa Açıklamalı Bilimsel Bir Kur'an Tercümesi Planı.

¹⁰⁸ Paret, "Zur Koranforschung", s. 44.

“Zur Koranforschung”, Kur’an Araştırmaları Üzerine.

“Der Koran als Geschichtsquelle”, Tarih Kaynağı Olarak Kur’an.

“Der Koran in Geschichte und Gegenwart”, Tarihte ve Günümüzde Kur’an.

“Leitgedanken in Mohammeds frühesten Verkündigungen”, Muhammed’in İlk Vahiylerindeki Ana fikirler.

3.1.1. Kur’an Araştırmaları

Bu bölümde öncelikle Rudi Paret’in Kur’an’la ilgili yaklaşım ve görüşlerinin işlendiği kitap, kitapçık ve makaleleri ele alarak tanıtmaya çalışacağız. Müellifin Almanca yayımlanmış kitaplarından özellikle Kur’an’a dair olanlarını yoğun çabalarımız sonucunda temin etmeye muvaffak olduk. Beklenenin aksine Paret’in tez konumuzla ilgili çeşitli dergilerde Almanca yayımlanmış makalelerine ulaşmakta fazla bir çaba sarf etmemize de gerek kalmadığını belirtmek isteriz.

Zira Ömer Özsoy, R. Paret’in Kur’an’a dair makalelerinin önemlilerini derleme ve çeviri yoluyla kitaplaştırarak akademik camianın hizmetine sunmuştur. “Kur’an Üzerine Makaleler” adlı bu eser, Paret’in çeşitli dergilerde Almanca yayımlanan makalelerine ulaşmanın önündeki engelleri kaldırmıştır. Çalışmamızda, Kur’an araştırmalarının daha yoğun işlendiği bu makalelerden bir kaçının içeriğini vermeye gayret ettik.

Rudi Paret, bu alanda kitap, broşür ve makale boyutunda birçok eser kaleme almıştır. Onun sadece Kur’an araştırmalarını ele aldığı temel çalışmalarının içerikleri hakkında bilgiler vererek tanıtmaya çalışacağız. Paret’in Kur’an algısı, Kur’an tercümesi ve yorumu hakkındaki görüşlerinin daha yoğun olarak işlendiği “Muhammed ve Kur’an” ile “Kur’an Araştırmalarının Sınırları” adlı eserlerini diğerlerine oranla daha detaylı bir şekilde üzerinde durduk.

3.1.1.1. Muhammed ve Kur’an / “Mohammed und der Koran”

“Muhammed ve Kur’an”, Paret’in Hz. Peygamber ve Kur’an başta olmak üzere İslam’a dair birçok konudaki görüşlerini özetle ve ilmi bir şekilde ele aldığı, düşünce dünyasını en net şekilde yansıtan eseridir.¹⁰⁹ Bunu, bizzat Paret’in kendisi “Der Koran Übersetzung” adlı tercümesinin önsözünde dile getirerek Kur’an ve İslam hakkındaki yaklaşımlarıyla ilgilenenlerin “Muhammed und Der Koran” adlı eserine başvurmalarını

¹⁰⁹ Watt, *Kur’an’a Giriş*, s. 199.

salık verir.¹¹⁰ İlk olarak Kohlhammer Yayınevi tarafından 1957’de yayımlanan bu eser Almanya’da bir hayli ilgi uyandırmış olacak ki yayımlandığından tarihten bu yana 10. baskıya ulaşmayı başarmıştır.

Paret’in Hz. Muhammed (s) ve Kur’an hakkındaki görüşlerini serdettiği, içeriğiyle onun İslam algısını tamamıyla ele veren bu eser, kanaatimizce çağdaş oryantalizmin seleflerine göre nerede durdukları ve ne kadar mesafe aldıklarını göstermesi açısından muhakkak incelenmelidir. Bahsettiğimiz bu öneminden dolayı diğer çalışmalarına oranla bu eser üzerinde daha fazla duracağız. Kitabı oluşturan her bölümde ele alınan konular ve Paret’in yaklaşımları hakkında özet bilgiler vererek Paret’in İslam dini ve ana kaynakları hakkında neredeyse tüm görüşlerine değinmiş olacağız.

Paret, bu eserin “Giriş, Ortam-Çevre” bölümünde Yahudi koloniciliği ve Hristiyan misyonerliğinin cahiliye toplumunu etkilediği kadar Hz. Muhammed’e (s) ve öğretisine de tesir ettiğini ispatlamaya çalışır. Arap yarımadasındaki dinlerden Yahudiliğin bölgeye nasıl yerleştiği ve Araplara tesiri hakkında açıklamalarından sonra bölgeye yönelik Hristiyan misyonerliği ve etkili oldukları coğrafyalar ile Hristiyan olan Arap kabileler ve mezhepleri hakkında detaylı bilgilere yer verir.¹¹¹ Hz. Muhammed (s) ve Kur’an’ın geldiği ortam, şartlar ve bölgenin dini, siyasi, kültürel ve toplumsal yapısı ile Arap yarımadasının coğrafi ve beşeri yapısı hakkında tespitler yapar. bulunur. Alt konu başlıklarında ise; şehirliler, bedeviler, idare ve yönetim ile alakalı açıklamalarda bulunur.¹¹²

“Peygamberlik Hayatının İlk Dönemi” başlığı altında Paret, toplumunun yabancı olduğu Kur’an vahyiyle ortaya çıkan Hz. Muhammed’in (s) bilgi kaynaklarını sorgular. Kur’an’daki kavramlardan ve anlatımlardan yola çıkarak onun bilgi kaynaklarının ehli kitap olduğunu ispatlamaya gayret eder.¹¹³

“İlk Tecrübeler” başlığı altında ise, Peygamberin ilk vahiy tecrübesini vizyon olarak açıklamaya çalışan Paret, vahiy dilinin Arap kâhinlerinin sözleri tarzında oluşturulduğunu iddia eder.¹¹⁴

“Muhammed’de Vahiy Veya Elçilik Bilincinin Oluşması” başlığı altında Paret serdettiği görüşleriyle Hz. Muhammed’in (s) peygamberliğine karşı çıkarak inkârına

¹¹⁰ Rudi, Paret, *Der Koran Übersetzung von Rudi Paret*, W.Kohlhammer Ver., Stuttgart 2010, s. 12.

¹¹¹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 12-16.

¹¹² Paret, *Mohammed und der Koran*, W. Kohlhammer, Stuttgart 2008. s. 16-30.

¹¹³ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 43.

¹¹⁴ Paret, *a.g.e.*, s. 49-50.

dayanaklar arar. Ona göre; Hz. Muhammed (s) toplumundaki yanlışlıkları düzeltmek için ehli kitaptaki peygamber rolüne ihtiyaç olduğunu fark ederek kendisini bu role hazırlamaya başlamıştır. Hz. Muhammed'in (s) içselleştirdiği peygamber bilinci ve rolü gereği, ilahi olarak tanımlanan vahiylerin uzunca bir sürece yayılarak içsel-ruhsal çıkışlar yaptığını iddia ederek Arap peygamberin psikolojisi ve ruh hali hakkında kendince psikolojik analizler ve çeşitli çıkarımlar yapar.¹¹⁵ Paret Kur'an'ın dil ve metin açısından orijinal ve özgün olabileceğini ancak içerik olarak kesinlikle önceki kitabî dinlerin ve cahiliye kültürünün toplamından oluştuğunu iddia eder. Hz. Muhammed'in (s) mesajlarıyla Kitab-ı Mukaddes ilişkisini, sanatçıların birbirinden etkilenecek eser üretmelerine benzeterek açıklamaya çalışır.¹¹⁶

“İlk Mesajların İçeriği” ve “Tartışmalı Sorular” başlıkları altında İslam inanç sistemini değerlendiren Paret, ilk dönemde inancın tam olarak tevhid eksenli olmadığını savunarak görüşlerini açıklamaya çalışır. İnançla ilgili kavramların gelişim sürecini tartışma konusu yapar.¹¹⁷ Ona göre; Hesap fikrinin, kıyamet, dirilme ve sorgu gibi olguların Arapların yabancı olduğu meseleler olduğundan hareketle; Hz. Muhammed'in (s) bu konulara dair malumatı kitap ehlinden almış olma ihtimalinden başka bir sonuca varılamayacağını savunur. O, Peygamberin dindarlığına tesir eden bu konuların, Mekke surelerinde sık ve karışık bir şekilde işlenmesinin muhatabı etkilemek olduğu fikrindedir.¹¹⁸ Merhametli, şefkatli ve yaratıcı tanrı düşüncesinin Kur'an'ın Mekke surelerinde daha baskın olarak işlenmesini de aynı mantıkla açıklayan Paret'e göre; bu düşünce bazı kimselerde makes bulmayınca; hesap, kıyamet ve dirilme gibi konuların işlenerek muhatapların tesir altına alınmaya çalışılmıştır. O; bu iddiasını serdettiği çeşitli ayetlerle kanıtlamaya çalışır.¹¹⁹

“Her Şeye Kadir Yaratıcı Tanrı İnancı” ve “Kur'an Terminolojisi” başlıkları altında İslam, kul, iman, şirk, küfür gibi kavramlar hakkında açıklamalar yapar.¹²⁰ Tanrıya hamd-övgü başlığı altında Kur'an'a göre nankör ve yalanlayıcı olarak betimlenen insanın, sorumluluğunu ancak yaratıcı olarak Allah'a hamd ettiği zaman yerine getirmiş olacağını söyler. Hamdın/şükürün dini düşüncede yeri/içeriği, başlığı altında bu konunun çok işlenmesinin birinci sebebinin peygamberin psikolojisi

¹¹⁵ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 56-58.

¹¹⁶ Paret, *age.*, s. 61- 65.

¹¹⁷ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 69.

¹¹⁸ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 73-76.

¹¹⁹ Paret, *a.g.e.*, s. 77 - 78.

¹²⁰ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 80.

olduğunu belirtir. Paret'e göre Kur'an'a bakıldığında, İnsanı Allah'ı düşünmeye yönelten iki sebep olduğu görülür: Allahın sonsuz gücü, Allah'ın nimetleri ve merhameti. O, İslam'daki bu tasavvur ve algıların Tevrat ve İncil kaynaklı olduğunu açıklamaya çalışır.¹²¹

“Peygamberler Veya Vahiy Tarihi” (Heilgeschichte) başlığı altında ve daha önceki vahiy kaynaklı dinler adlı alt başlıkta Paret, Hz. Muhammed'in (s) ehli kitap peygamberleri yanında Allah'ın birçok kere her topluma peygamber gönderdiği tezini işleyerek Araplara gelmiş yeni peygamber olarak kendi konumuna meşruiyet kazandırmaya çalıştığını kaydeder.¹²² Paret, ısrarla peygamberin Kitab-ı Mukaddes'ten ve diğer dinlerin temsilcilerinden aldığı hikâyeleri kendi istediği gibi kullanarak özgün Kur'an vahyine malzeme yaptığını söyler. Kâinatın ve insanın yaratılış hikâyesini, peygamberlerin Eski ve Yeni Ahit'te geçen hikâyelerini değişiklikler yaparak aldığını savunur.¹²³ O, Kur'an'daki helak kıssaları ve kıyamet tasavvurunun da aynı şekilde Ehlikıtap'tan aşırıldığını ispata çalışır. Aynı şekilde Hz. Muhammed'in (s) tarih algısının çok düşük seviyede olduğunu iddia ederek onun kendi yaşantılarından yola çıkarak önceki peygamberlerin hayatları hakkında hikâyeler kurguladığını örneklemeye çalışır.¹²⁴

“Mekkelilerin İnkârı” başlığı altında, şirki konusunu işlerken, Hz. Muhammed'in (s) kendisini vazifeli hissettiği peygamberlik algısını ele alarak, ilk tebliğ dönemi ve yöntemi hakkında değerlendirmelerde bulunur. Paret'e göre Mekke'de tebliğin ikinci döneminde inanmayanların ihtiyaçlarıyla ilgilenen Hz. Muhammed (s), şirkle çatışmaya başlar. Ona göre; Hz. Muhammed'in (s) bu mücadelede bazen geri adımlar attığı da olur. Bu iddiasını, Kur'an'daki Garanik meselesiyle desteklemeye çalışır. Peygamberin şirkin mantıksızlığını kanıtlama yöntemi ve örnekleri hakkında bilgi verir. Kur'an'ın daha önceki peygamberlere inananlara yapılan baskıları hatırlatarak Hz. Muhammed'in (s) bağlılarını zor şartlarda sabra yönelttiğini ifade eder.¹²⁵ Akabinde Peygamberin Mekke'nin inkârı karşısında ümitsizliğe kapıldığını ve muhataplarına baskı yapmayarak isteyen iman, isteyen ise küfrü seçebileceğini ve seçimlerinde kendilerinin sorumlu olduğunu ifade eden ayetle kendisini rahatlatmış

¹²¹ Paret, *a.g.e.*, s. 83, 86.

¹²² Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 91.

¹²³ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 93-94.

¹²⁴ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 99-100.

¹²⁵ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 102-107.

iddiasında bulunur.¹²⁶ Hicret konusu, hicret olayı ve olayların bu duruma gelme süreci üzerinde durur. Ona göre; Mekkelilerin inadı karşısında başarısız olan peygamber, kendini tatmin etmek için onların kalplerinin mühürlendiğini argümanını üretmiştir. Ayrıca hicret kelimesi üzerinde durur ve bu kelimenin kaçış anlamındaki tercümesinin yanlış olduğunu savunarak kendi görüşünü paylaşır.¹²⁷

“Yahudilerle Anlaşmazlık” başlığı altında Medine’deki Arap İslam toplumu hakkında birtakım bilgiler veren Paret, Medineli Arapların İslam’ı kabullerinde Yahudi etkisinin olduğunu belirtir. Özellikle tevhid inancını benimsemelerinde Medinelilerin Yahudi kültürüne aşinalıklarının tesiri olduğunu ifade eder. Medine’ye hicretle Hz. Muhammed’in (s) konumunun ve şartlarının değişmesinin etkisiyle siyasi bir rol üstlenmek zorunda kaldığını belirtir.¹²⁸ Peygamberin Yahudilerle ilişkilerini zorlu ve sorunlu olarak tanımlayan Paret, onun Medine’de yeni Müslüman olanlara İslamı öğretmek için görevlendirdiği Musab’ın çalışmasıyla Yahudileri başından beri içine alamadığı yorumunu yapar. Birkaç kişi dışında Yahudi topluluğunun İslam’ı bilinçli olarak reddettikleri kanaatini taşır. Hz. Muhammed’in (s) Yahudileri Müslümanlaştırma politikası olduğunu belirten yazara göre İslam’ın Yahudilikle aynı kaynaktan geldiği fikrini işleyen peygamber, bununla da kalmamış onların ülfetini kazanabilmek için cuma namazı, hutbesi, namazın vakitleri, kible, aşure orucu gibi konularda Yahudi din geleneğinden esinlenmiştir.¹²⁹

“Hayal Kırıklığı ve Reddediliş” başlığı altında Kur’an’da sıklıkla tüm ilahi mesajların amacının aynı olduğu belirtilerek tevhid esasında Yahudilerle ortak bir noktada buluşulabileceği düşüncesi işlenmiştir. Paret, Hz. Muhammed’in (s) Kur’an’da Musa ve İsa’yı ayrı ayrı anlatarak Yahudilerle yakınlık kurmaya çalıştığını hatta aynı gayeyle Kur’an’da İsrailoğulları kıssasına yer verildiğini fakat tüm gayretlerine rağmen onları etkilemede başarılı olamadığını ifade eder. O, İslam’a girmeyen Yahudilere karşı peygamberin yeni bir yöntem geliştirdiğini belirtir. Yahudilere yönelik sayısız adım atan Hz. Muhammed’in (s) karşısında başlangıç noktasında sabit durarak pozisyonlarını değiştirmeyen bir toplum vardır.¹³⁰ Ona göre; kible yönünün Mekke olarak değiştirilmesiyle başlayan yeni konumlanışta artık tüm İslam okları Yahudilere çevrilmiş, Aşura yerine Ramazan ayında bir aylık oruç farz kılınmıştır. Paret, kiblenin

¹²⁶ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 109.

¹²⁷ Paret, *a.g.e.*, s.110-111.

¹²⁸ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 113-114.

¹²⁹ Paret, *a.g.e.*, s. 113-116.

¹³⁰ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 117-118.

değişmesini ele akarak İbrahim peygamber hakkında Kur'an'ın verdiği bazı bilgileri reddeder. Kâbe hiçbir zaman Ehlikitap'a göre İbrahim'in kurduğu kutsal bir yer olarak görülmemiştir. Zaten İbrahim'in burada yaşadığı da kaynakların verdiği bilgilere terstir. Paret, bu konuda oryantalistlerin görüşlerini verdikten sonra sonuç olarak İbrahim karakterinin kültürel bir destana dönüştüğünü ifade edip, Hristiyanlıkta bir dini temsilci olan İbrahim'in, İslam'da imama dönüştüğünü belirtir.¹³¹ Konunun devamında uzun uzadıya Hz. Muhammed'in (s)Medine Yahudilerine yaptığı zulümleri anlatan Paret, planlı sınır dışı projesi ve Beni Nadir hurmalığını kesmesini peygamberin hukuku ihlallerine örnek getirir. Kur'an'daki bölümler incelendiğinde görüleceği üzere elde herhangi bir delil olmadan gerçekleştirilen Yahudi katliamını hukuksuzluğun ayyuka çıkmış uygulaması olarak değerlendirir.¹³²

“Mekkelilerle Savaş” başlığı altında Mekke'nin tevhidin kıblesi olarak Müslümanlar için vazgeçilmez bir değere sahip olduğunu hatırlatan Paret, Müslümanların burayı almak için can attıklarını belirtir. Yahudileri her fırsatta dağıtmaya çalışan Hz. Muhammed (s), artık yönünü Mekke'ye çevirmiştir. Mekkelilerle yapılan savaşlar hakkında birtakım malumatlar verdikten sonra Paret'e göre Mekkelilerle müşriklerle altı yıl süren savaşın uzamasının temel nedenleri; Hz. Muhammed'in (s) Mekke'yi fethetmeye yönelik bir programının olmaması ve Medinelilerin ekonomik olarak Mekkelilerden daha geride olmalarıdır. O, Arap peygamberin müşrikleri zayıflatmak için birtakım akınlar tertip ettiğini belirtip bu akınlar Allah yolundaki kutsal savaşa gönül vermiş bir grubun oluşmasına zemin hazırlamıştır iddiasında bulunur.¹³³ Paret, Hz. Muhammed'in (s) Mekkelilere, Yahudilere hiç olmadığı kadar merhametli davranmasını Mekke'nin anavatanı olması ve burada Kâbe kültürünü oluşturmak istemesiyle açıklama yoluna gitmiştir. Zira Hz. Muhammed (s) aynı yaklaşımı Hevazin ve Taif'e de göstermemiştir. Ona göre; Hz. Muhammed'in (s) Mekkelilerin gönüllerini kazanma taktiklerinden biri de ganimet taksiminde yeni Müslüman olmuş Mekkeliler gelenleri öncelemesidir. Aynı şekilde o, Arap peygamberin Müelefe-i Kulub ve Mekke'nin harem ilan edilmesi stratejisiyle Mekke'de inanılmaz bir hızla İslam toplumu oluşmasını sağladığı kanaatindedir.¹³⁴ Paret, Kur'an-ı Kerim'in Mekke ve bu gelişmelerle ilgili bölümlerini değerlendirerek Peygamberin tarih algısı hakkında bazı

¹³¹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 119-121.

¹³² Paret, *a.g.e.*, s. 122-124.

¹³³ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 125-129.

¹³⁴ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 130-131.

çıkarımlar yapar. Ona göre; Kur'an, tarih boyunca peygamberlerin verdiği tevhid mücadelesinin ortak ilkeler etrafında oluşturulduğu temasını, bir ümmet oluşturmak için bilinçli olarak işlemektedir.¹³⁵

Paret "Görevin Tamamlandığı Kemal Yılları" başlığı altında vefat etmeden önceki son yıllarında Hz. Muhammed'in (s) dini önderliği yanında siyasi otoritesini de güçlendirdiği tespitini paylaşır. Bunda, gün be gün otoritesi güçlendiği halde sultalık ve zorbalık yapmamış olması, siyasi dengeyi koruyarak Medinelilerin yanında kalması etkili olmuştur. Paret, Hz. Muhammed'in (s) asıl büyük hedefinin Arap İslam imparatorluğunu kurmak olduğu kanaatindedir.¹³⁶ Paret; Münafıklar, Müşrikler ve Ehlikitap karşısında Hz. Muhammed'in (s) başarılı olmasını irdeleyip bu başarısındaki etkenleri kendince şöyle sıralar; sabır, direniş, onurlu duruş ve düşmanlarını yıldırma.¹³⁷

"Yahudi ve Hristiyanlar" başlığı altında Paret; İslam, Yahudilik ve Hristiyanlık ilişkileriyle ilgili bir takım tespitler yapar. Hz. Muhammed'in (s) din mücadelesinin karşısında ilk bakışta ortak yönleri olsa da Yahudilik ve Hristiyanlık problem olarak duracak iki dindir. Yahudilerle Müslümanların ilişkilerinde ilk zamanlardan kalan kara lekeler olduğunu belirten yazar, Hristiyanlarla ilişkilerinde ilk dönemdeki nüfus varlıklarının az olması ve dini temsilcilerinin bulunmamasından dolayı daha yumuşak davranılmıştır. Daha sonraki süreçte Hz. Muhammed (s) onlara karşı daha sert ve dışlayıcı bir tavır almıştır. Hz. İsa üzerinden, Hristiyanlığın şirkle nitelendiği son süreçte Ehlikitap ve diğer inanç grupları aynı kefedede değerlendirilmiştir. Ehlikitap'ın şirki ile putperestlerin şirkinin aynı olduğu düşüncesi, peygamberin Ehlikitap'la savaşması sonucunu doğurmuştur. O, Peygamberin vefatından sonraki müslüman idarecilerin, Ehlikitap'tan olanların cizye karşılığında İslam ülkelerinde yaşamalarına izin vermelerini peygamberden daha müşfik bir yaklaşım olarak değerlendirmiştir.¹³⁸

Eseri, "Bedevi Kabileler" başlığı altında Arap yarımadasında bedevilerin yaşam tarzları hakkında genel bilgilere yer verildikten sonra, yeni dinin bedevilerle ilişkileri ve mücadelesi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi olmadığı belirtilir. Yazar, Hudeybiye Antlaşması ve Hendek Savaşı'nda Kureyş ve Müslümanlarla işbirliği yapan kabileler hakkında bazı bilgilerin varlığından bahseder. İslam'ın bazı sorumluluklarının bedevi

¹³⁵ Paret, *a.g.e.*, s. 132- 133.

¹³⁶ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 136-137.

¹³⁷ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 139-140.

¹³⁸ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 140-142.

yaşam tarzına uymadığını, bedeviler başta olmak üzere İslam'ı yeni kabul etmiş bazı kesimlerin bu talepleri benimser göründüklerini, ancak peygamberin vefatıyla fırsatını bulur bulmaz isyan ettiklerine ve dinden döndüklerine temas eder.¹³⁹

Paret “Veda Haccı” başlığı altında Hacca yüklenmek istenen fonksiyon hakkında bazı değerlendirmelerde bulunur. Yeni dinin korunma ve gelişmesi için Hz. Muhammed'in (s) birtakım tedbirler aldığını belirterek, Mekke'nin müşriklerden tamamen arındırılmasının ve Hac ibadetinin yılın belli zamanında ifa edilmesinin bu amacı gerçekleştirmeye matuf adımlar olduğunu ifade eder. O, kaynaklarda herhangi bir kayıt olmasa da Mekke'nin müşriklerden arındırılması kararının, buradaki birçok kişinin münafıklaşmasına zemin hazırladığı kanaatindedir.¹⁴⁰

“Peygamberin Kişiliği” başlığı altında Peygamberin dindar biri olduğu konusunda hiçbir tartışma olmadığını belirten yazar, oryantalist zihniyetin peygamber algısı hakkında bazı bilgiler verir. Batının, eski Hristiyan dünyasının Hz. Muhammed (s) hakkındaki yalancı peygamber nitelemesi ve yargısının değiştiğini ifade eder. Paret'e göre Hz. Muhammed'in (s) yalancı peygamber olmadığı vahiy olarak yaydığı öğretilerine bakılarak anlaşılabilir. Zira Hz. Muhammed'in (s) dili yalancı peygamberlerin üslubundan çok farklı ve özgün, vahiylerin içyapısı ve kurgusu ise aldatma ve zorlama emarelerinden son derece uzaktır.¹⁴¹

Bu fikirlerin sahibi Rudi Paret, Hz. Muhammed'in (s) peygamber olduğunu kabul etmemektedir. Yukarıdaki ifadeler onun Kur'an ve Hz. Muhammed'le (s) ilgili temel görüşlerini açıkça sergilemektedir. Paret'e göre Arap peygamberin bir öğretmeni yoktur. Hz. Muhammed (s), karşıtlarına meydan okuyacak kadar güçlü bir şekilde kendisini peygamberliğe inandırmıştır. İç dünyasında sorgulanmayacak derecede sağlam bir peygamberlik bilinci oluşturmuştur. Bu sebepten ötürü peygamber, vahiy aracı olarak sübjektif gerçekliğiyle ele alınmalıdır.¹⁴²

Paret örneğinde görüldüğü gibi bilgiye sahih kaynaklardan ulaşan zihin, iman etmese de hakikati gizleyememekte; fakat şartlanmışlığının esiri olduğundan varması gereken noktaya bir türlü ulaşamamaktadır. Bu durum güneşin yeni battığı an ile doğacağı an arasındaki yakın görüntüyü birbirine karıştırmaya benzemektedir. Hâlbuki iki durum arasındaki fark çok açıktır. Birinde doğacak aydınlığa işaret varken, diğerinde

¹³⁹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 144-146.

¹⁴⁰ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 147-149.

¹⁴¹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 150.

¹⁴² Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 150-151.

aynı işaret birazdan çökecek karanlığın habercisidir. Paret'in tespitlerine bakıldığında verileri algılamada bir sorun yaşamadığı, ancak bu verileri yargı sürecinde yeterince değerlendirmede bulunmadığı ve doğacak güneş öncesindeki hali batmış güneşin bıraktığı halle karıştırdığı görülmektedir.

Paret Hz. Muhammed'in (s) güçlü kişiliği ve ruhaniliği ile alakalı her durum için kendi vizyonları ve nefsinden ürettiği çözümleri vahiy olarak takdim ettiğini iddia eder. Ona göre; her isteğinin gerçekleşeceği hakkındaki İslami bilgiye rağmen Hz. Muhammed (s), bazı durumlarda çözüm bulamadığında beklemek zorunda kalmıştır.¹⁴³

Peygamberin şahsiyetini değerlendirdiği bölümde, Hz. Muhammed'in (s) peygamberlik sürecini ele alarak bir takım çıkarımlarda bulunan Paret, Hz. Muhammed'in (s) Mekke ve Medine'deki kişiliği ve davranışları arsında çok ciddi bir değişimin olduğunu ileri sürer. Bu iddiasını birtakım olay ve argümanlarla kanıtlamaya çalışır. Ona göre Hz. Muhammed (s) Mekke'de inanç mücadelesi veren özgürlükçü bir düşünce adamı iken Medine'de savaş ve çatışmayı esas alan zorba bir yöneticiye dönüşmüştür.¹⁴⁴ Paret, Peygamberin savaşı amacına hizmette kullandığını tartışma konusu yaparak onunla diğer peygamberleri karşılaştırır. Paret'e göre; Hz. Muhammed (s), bir hanif veya havari olmamakla beraber, bulunduğu ortamda savaşı neden kullandığını anlamaya çalışmamız gerekir. Çünkü Hz. Muhammed (s), hicretten sonra Medine'deki siyasi güçle beraber din özgürlüğü hakkındaki görüşünü değiştirmiştir. Netice olarak O, öğretilerini sosyalleştirmek için duruma göre hareket etmiş ve her durum için meşru bir gerekçe bulmuştur. Paret, peygamberin Medine'de devlet erkine sahip olmasıyla beraber politik düşünmeye başladığı, hatta bu sebeple haksız kararlar alarak başta Yahudi medyası olmak üzere çokça siyasi katl ve zulümler yaptığı görüşündedir.¹⁴⁵

Paret "Muhammed ve Kadınlar" başlığı altında Hz. Muhammed'in (s) evliliği, kadınlarla ilgili tavırları ve görüşleri hakkında tespitlerde bulunur. Israrla Hz. Muhammed'in (s) Hayatının iki farklı evresinde tamamen farklılaştığı fikrini temellendirmeye çalışın Paret'e göre; Hz. Muhammed'in (s) hayatında Mekke'de tek evlilikten Medine'de çok evliliğe, ilk zamanlardaki dört sınırlamasından ellerin malik olduğu kadarına doğru bir evrilme vardır. Ona göre; Hz. Muhammed (s) tüm bu tasarruflarını din adına yapmış, evlilik ilişkileri ve hukukunda kendine özel ayrıcalıklı

¹⁴³ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 151.

¹⁴⁴ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 152.

¹⁴⁵ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 153-156.

kurallar ihdas etmiş ve bunları dini otoritesiyle meşrulaştırmıştır. Peygamberin çok evliliği, eşlerinin özel pozisyonu, Zeynep’le evlilik hikâyesi üzerinde duran müellif, Hz. Muhammed’in (s) kendine has hukuk kurallarına evlatlık hukukunda değişiklik yaparak evlatlığının, boşanmış eşi Zeynep’le evliliğini Kur’an’da geçtiği şekliyle bir hayli yadırgar.¹⁴⁶

Paret, Münafıkların çıkışıyla birlikte Hz. Muhammed’in (s) daha sert ve diktatörce bir tutumla siyasi gücünü arttırma yoluna gittiğine işaret eder. Paret’e göre; O, kendi peygamberliğini diğer peygamberlerin üstünde yücelterek ve kendisine itaati Allaha itaat olarak zorunlu kılarak nerdeyse kendisini Allah’la denk tutacak kadar kutsal ve tartışılmaz bir pozisyon oluşturmaya çalışmış, bu amacı için dönemin medyası olarak değerlendirilen şairleri devreye sokmuştur. Peygamberin sosyal ve politik konumu hakkındaki değerlendirmelere devam eden Paret, onun bazı şairleri öldürtmesini son derece çirkin ve yakışsız bulduğunu ve bunu dini teokrasinin önündeki engelleri temizlemek için yaptırdığını ifade eder.¹⁴⁷ Peygamberin ayırt edici özelliklerinden birinin son derece detaylı planlar yapabilme, stratejik düşünme ve hareket etme olduğunu belirten Paret’e göre; Onun, İslam fetihlerini güneye yönlendirerek Arapların kazanabilecekleri toprakları almayı öncelemesi bunun en somut örneklerindendir. Yeni olay ve sorunlar karşısında peygamberin tepkisini de irdeleyen Paret, Hz. Muhammed’in (s) azimli ve kararlı bir şekilde var olan ihtimallerden birini uygulamakla sorunları kısa sürede çözdüğünü belirtir. Ancak ona göre; dönemin sorunları içerisinde peygamberi en çok zorlayan durum Medine’deki Yahudilere karşı nasıl hareket edeceği meselesi olmuştur¹⁴⁸

Son olarak Paret “Kaynaklar Başlığı” altında peygamberin hayatıyla ilgili kaynakların başında Kur’an’ı sayarak ilmi bir tespitte bulunmuştur. Bunun dışında tarih ve hadis kitaplarından ikinci sırada kaynak olarak faydalanmıştır. Bunlara ilaveten bir takım modern kaynaklara başvurarak konuya dair tüm bakış açılarını ortaya koymaya çalışmıştır.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 15-159.

¹⁴⁷ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 160-162.

¹⁴⁸ Paret, *Mohammed und der Koran* s. 1563-165.

¹⁴⁹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 166-1171.

3.1.1.2. Kur'an Araştırmalarının Sınırları / "Grenzen der Koranforschung"

1949'da Bonn Üniversitesi'nde göreve başladığı ilk yıllarda Paret tarafından kaleme alınan bu eser, Bonn oryantalist araştırmaları serisinin 27. kitapçığı olarak 1950 yılında yayımlanmıştır. Paret, daha sonra kaleme alacağı Kur'an tercümesinde takip edeceği ilke ve metotlarını Rum Suresi'nin örnek tercümesini de yapmak suretiyle uygulamalı olarak ilk defa bu çalışmasında paylaşmıştır. Bahsettiğimiz önemine binaen 35 sayfadan oluşan kitapçığın içeriğini tercümenin tahliline girmeden detaylı bir şekilde sunmaya çalışacağız.

Kitabının önsözünde Kur'an tercümesi planının üzerinden geçen on beş yıl içerisinde bazı yeni Kur'an tercümelerinin yayımlandığını belirten Paret, bu tercümeler hakkında kısa bilgiler verir. Ona göre; Richard Bell, Kur'an'ın İngilizce tam tercümesini metin tarihi ve kompozisyona dikkat ederek kronolojik sıralamaya göre yapmaya çalışmış, Edmund Beck, İtalyanca, açıklama ve yorumlarla desteklenmiş bir Küçük Kur'an pasajları tercümesi kaleme almıştır. Anı şekilde Reegis Blachere ise Fransızca olarak giriş niteliğinde bir temel bilgiler cildinden sonra kronolojik sıraya göre düzenlenmiş Kur'an'ın tercümesini içeren ikinci bir ciltten oluşan tam bir Kur'an tercümesi yapmıştır. Rudi Paret, aradan geçen onca yıla rağmen kendi tespit ettiği tercüme ilke ve yönteminin bu son çıkan tercümeler de dâhil olmak üzere hiçbir şekilde kaleme alınmamış olmasından hareketle bu konuyu yeniden ele alma ihtiyacı hissettiğini belirtir. O, kendi hazırladığı ilk tercüme planını gerçekleştirmenin gerekliliği konusunda ilim dünyasını ikna edici sebepler ortaya koymasının beklendiğini ifade eder. Bu meyanda Kur'an araştırmalarının temel problemleri ve yöntem sorunu üzerinde durulması gerektiğini belirtir. Bu araştırma alanının genel kuralları yanında çalışma teknikleri sebebiyle kendisinin belirlediği diğer kuralların-ölçülerin daha önceki araştırmalarında kalmaması ve zaman içinde bir neticeye ulaşması için bu yönde çalışmalarını devam ettirdiğini belirtir.¹⁵⁰ Paret bu çalışmasında yukarıdakilere ek olarak Rum Suresi'nin paralel pasajlarına da değinmek suretiyle örnek bir tercüme yanında, bu suredeki 17. ayetten yola çıkarak Bakara Suresi 238. ayetin tercümesi ve yorumunu yaparak kendi oluşturduğu metot ve çalışma tekniklerini uygulayıp Kur'an tercümesi yaklaşımını sergilemeye çalıştığına işaret eder.¹⁵¹

¹⁵⁰ Paret, *Grenzen der Koranforschung*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 1950, s. 1-2.

¹⁵¹ Paret, *Grenzen der Koranforschung*, s. 2.

“Kur’an Araştırmalarının Sınırları” veya kuralları ve ölçüleri olarak da tercüme edilebilecek ilk başlık altında Paret, Kur’an’a farklı bakış açılarıyla yaklaşılabileceğini belirtir. Müslümanlar için Kur’an’ın kaynaklığı, değeri ve İslam toplumuna tesirinden dolayı kazandığı saygınlığa değinerek Muhammedîler olarak adlandırdığı Müslümanlarla ilişkilerinde onların ruh dünyalarını anlamaya çalışmaları gerektiğini belirtir. Bununla birlikte Paret, kendilerinin Kur’an’ı tarihte dini ve siyasi bir kişilik olarak yerini almış bir insan olarak Hz. Muhammed’in (s) kendi anlatımlarının (ürettiklerinin) bir toplamı olarak gördükleri sonucuna işaret eder. Bu durumda Hz. Muhammed’in (s) kendi anlatımlarının toplamı olan Kur’an, onun kayda değer tarihsel fenomeni hakkında tarafsız bilgi kaynağı olarak araştırılmalıdır.¹⁵²

Paret’in tespitlerine göre Arap peygamberin hayatının görünen ve görünmeyen yönlerini işaret etmesi açısından Kur’an metni eşsiz bir bilgi kaynağıdır. Ne var ki bu konuyla ilgili ayetlerin farklı uzunluklardaki surelerde karışık bir şekilde dağıtılmış olması Hz. Muhammed’in (s) kendi ağzından çıktığı zamandaki anlamının ve bağlamının tespitini zorlaştırmaktadır. O, Hz. Muhammed’in (s) vahiy olarak ifade ettiği veya kendisinden sonra Kur’an olarak derlenen mesajların sadece küçük bir kısmının başka bölümlere başvurmada anlaşılabilir türde olduğunu belirtir. İncil kıssalarından olan Yusuf Suresi’ni ve tanrının gücünü ve mucizelerini anlatan bazı bölümleri buna örnek verir. Bunların dışındaki diğer birçok bölümde Hz. Muhammed’in (s) hayatının gelişim evreleri hakkında daha fazla bilgi edinilmesi beklenen bölümlerde ise açık ifadelerin yerini kapalı ve ima dolu ifadelerin aldığı temas eder. Aynı şekilde tartışmalı meselelerle ilgili yaklaşık kararlar türünden ifadelerin farklı görüşlerdeki tarafların tartışma konusu yaptıkları polemik alanlarına dönüştüğünü belirtir. Tüm bu özelliğinden dolayı dolambaçlı yollardan da olsa en azından metnin anlaşılmasına yaklaşılabileceği beklenebilir. Ayrıca ona göre; Kur’an’ın ifade şeklinin kesik ve tutarsız olması duru dilsel anlamın anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.¹⁵³

Paret’e göre Kur’an’ı anlamının önündeki zorluklar sadece bununla sınırlı kalmamaktadır. Kur’an’daki ifade veya deyimlerin her yerde aynı bağlamda kullanılmaması ve içerik olarak birbiriyle ilişkili olmayan bölümlere serpiştirilmiş olması başlı başına bir sorundur. Bu durumda herhangi bir konu hakkında bir sözcüğün anlamını bulmak için tüm materyali bir araya toplamak gerekmektedir. Kur’an’daki

¹⁵² Paret, *Grenzen der Koranforschung*, s. 3.

¹⁵³ Paret, *Grenzen der Koranforschung*, s. 4.

sözcüklerin bu amaçla ele alınabileceği birçok bölüm vardır. Bu sözcükler tespit edildikten sonra kendi anlamları açığa kavuşturulmalı, anlamı sorgulanan sözcüklerle veya paralel bölümlerdeki benzerleriyle yakınlıkları veya uzaklıkları karşılaştırılmak suretiyle belirlenmelidir. Rudi Paret bu açıklamalardan sonra tespit ettiği problem alanının daha önceki Kur'an araştırmacıları ve tefsirciler tarafından ne ölçüde ele alındığını ve sorunların ne derece üstesinden gelindiğini değerlendirmeye çalışır. Öncelikle Müslüman müfessirlerin durumu hakkında bilgiler verir. Peygamberin hayatını kaleme alan İbn-i İshak ve İbn-i Hişam, peygamberin sözlerini kaydeden Buhari ve Tirmizi ile Kur'an'ın tefsiriyle meşgul olmuş Taberi, Zemahşeri, Beydavi gibi ilk dönem müfessirlerinden, Muhammed Abduh ve Reşit Rıza gibi son dönendekilere kadar tüm İslam âlimlerinin bu meseleyi ele aldıklarına işaret eder. Bu âlimlerin olağanüstü büyük bir gayret ve dirayetle gerek dilin gerekse de konunun yapısından kaynaklanan kapalılıkları gidermeye çalıştıklarını ifade eder. Paret, bu çalışmalara başvurmadan Kur'an'ı araştırma faaliyetlerinin akılcıca olamayacağını altını çizer. Bu çalışmaların en azından dil duygusu açısından kendi çalışmalarının önünde olduğu tespitinde bulunduktan sonra bu ilim adamlarının inançlı Muhammedîler (Müslümanlar) olarak güçlü bir adanmışlık ve sonsuz bir sevgiyle Kur'an'a eğilmelerinin ve dışarıdan bakanların göremeyecekleri birçok konuyu dile getirmelerinin küçümsenmemesi gereken bir gerçek olduğuna temas eder.¹⁵⁴

Paret, son çıkan Bell, Blachere ve Beck tercümelerinin, önceki tefsirleri ne oranda referans aldıkları üzerinde durur. R. Bell'in Beydavi'ye düzenli, diğer tefsirlere de arada bir atıflarda bulunduğuna işaret eder. R. Blachere'in sistemli olmamakla beraber Taberi, Beydavi, Nesefi ve Razi tefsirlerinden yararlandığına, S. Beck'in ise Ferr'a'nın el yazması tefsirinden istifade ettiğine işaret eder. Paret, kendi tercümesinde içerik ve yorum olarak benzeri olmayan Taberi Tefsiri ile daha küçük olmakla beraber içerik olarak hayli zengin olan Zemahşeri Tefsiri'ne başvurduğunu belirtir.¹⁵⁵

Müslümanların yazdıkları Kur'an tefsirlerinin olumsuz yanlarının Kur'an'ın tarihsel kritik manalarına büyük oranda yer vermemiş olduklarını ifade eden Paret, bu eserlerin müelliflerinin esas aldıkları birtakım ölçütlerin oryantalist yaklaşımda kabul görmediğine işaret eder. Paret'e göre Kur'an'ı algılama ve anlamlandırmada insanın yetersizliği hakkında bizzat Kur'an'ın kendisindeki müteşabih ayetlerin varlığına

¹⁵⁴ Paret, *Grenzen der Koranforschung*, s. 3-4.

¹⁵⁵ Paret, *Grenzen der Koranforschung*, s. 5.

rağmen, Müslüman müfessirler en ince detaylara kadar ayrıntılı bilgiler vererek kapalılıkları giderme iddiasındadırlar. Onlara göre Kur'an'daki bir ifadenin veya konunun anlaşılınması, Kur'an'ın değeriinin düşmesi ve eksikliği anlamında yorumlanması kabul edilemez bir durumdur. Müslüman müfessirler, genellikle yalnız başına açık bir anlamı olan fakat cümle içinde ifade tarzından kaynaklanan yakın anlamların sebep olduğu çok anlamlı sözcüklerin metindeki doğru anlamlarını bulmaya çabalamışlardır. Ne var ki onlar çoğu zaman anlamı ihmal edilen veya hatalı olarak aktarılan bazı sözcüklerin oluşturduğu sıkıntılı bölümleri somut olaylarla ilişkilendirerek kendilerince anlaşılır bir anlam bütünlüğü içinde ve sadece Arapça dili ve grameri kurallarına dayalı olarak kesin çözüme kavuşturma gayreti içindedirler.¹⁵⁶ Bu iddiasını, Rum Suresi 31. ayetini delil göstererek, bu ayetteki bölüm pörçük ifadelerin tefsiri hakkında hiçbir tefsirde kayda değeri bir açıklama olmadığını ifade eder. Müfessirlerden beklenen bu ayette anlamı kapalı olan ifadeyle ilgili açıklamalar ve yorumlarda bulunmalarıyken, onlar kendi ön kabulleri gereği, Kur'an ifadesini peygamberin ölümünden sonra İslam dininin ana kaynağı olan kitap olarak kabul etmişler ve bu bölümde hiçbir kapalılık ve karışıklık tespit etmemişlerdir. Paret aynı durumun hadisler için de geçerli olduğunu belirtir. I. Goldziher'in araştırmalarında hadisçilerin sağlam olmayan birçok rivayeti hadis olarak kaydettiklerinin ortaya çıkarıldığına vurgu yapar.¹⁵⁷

Peygamberden gelen rivayetlerin güvenilirliği konusunda, Wensinck gibi oryantalistlerin görüşlerini anımsatan Paret, Kur'an ayetlerinin yorumlarıyla ilgili rivayetlerin hadislere göre daha az güvenilir olduğunu savunur. Tefsir biliminin hadise kıyasla metinlerin ezberlenmesi ve ilk ağızdan çıktığı haliyle rivayeti konusunda bir sistem geliştirilmediğine işaret eder. Kur'an tefsirinin Kur'an'ın ilk nüzulünden birkaç asır sonraya tekabül ettiğini ve müfessirlerin Kur'an ayetlerini kendi dönemlerinde kabul görmüş olan algıya göre yorumladıklarını ileri sürer. Aynı şekilde sonraki kuşakların zamanla gelişen hukuki düzenleme ve itikadi anlayışların kazandırdığı algıyla Kur'an'ı anlamaya yöneldiklerini ileri sürer. Paret, bu yaklaşımın Kur'an'ın anlaşılmasında kısır kaldığını ifade ederek bu görüşünü bir örnekle desteklemeye çalışır. Paret, "İbnussebil" ve "Sebilullah" sözcükleri arasında bağ kurarak İbnussebilin zannedildiği gibi yolda kalmış fakir değil; İslam'a girmek için yollara düşen veya gayret

¹⁵⁶ Paret, *Grenzen der Koranforschung*, s. 5.

¹⁵⁷ Paret, *Grenzen der Koranforschung*, s. 6.

sarf eden kişi olduğu yorumunu yapar. Paret benzer bir ilişkinin “EhliBeyt” ve “Beytullah” sözcükleri arasında da kurulması gerektiğini düşünür. Paret’e göre “Ehlul Beyt” ifadesinin de peygamberin ailesi şeklinde genel kabul görmüş anlamından farklı olarak Allahın evinin sahipleri veya İslami Kâbe kültünün bağlıları anlamına geldiğini savunur.¹⁵⁸

Paret, müfessirlerin Kur’an’ın sıkıntılı bölümlerinin yine Kur’an’la açıklanması ve yorumlanması konusunda; Kur’an araştırmacısı oryantalistler kadar başarılı olmadıklarına işaret eder. Ona göre bunun ana sebebi bazı müfessirlerin bütünüyle bir ayet üzerine yoğunlaşmaları, diğer bölümünün ise ilk etapta doğrudan doğruya metni ele alıp daha sonrada ayetler arasında anlam bağlantısı kurmak için önceki ve sonraki ayet arasında ilişi kurmaya çalışmalarıdır. Müfessirlerin aynı veya benzer ifadelerin tercümesi ve yorumunda paralel bölümlere; ifadelerin çok tartışmalı olduğu veya karşılaştırılacak ifadelerin çok kolay olması durumunda başvurduklarına değinir. Paret’e göre Kur’an’ın anlaşılmazlığını büyük oranda çözecek sistemli ve bütüncül bir paralel pasajlar değerdendirme, hiçbir müfessir tarafından yapılmadığı için Kur’an’ın anlaşılması önündeki engeller günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Güçlü bir hafızanın bunun için yetersiz kaldığını ancak yeni bir fihrist çalışmasının bu yöntemin başarıya ulaşmasına hizmet edebileceğini belirtir.¹⁵⁹

Paret Müslüman ilim adamlarının hazırladığı fihristlerin dikkatli bir şekilde kullanılması konusunda uyarıda bulunduktan sonra Kur’an’ın anlaşılmasına hizmet edecek gerçek bir fihristte bulunması gereken özellikler hakkındaki görüşlerini belirtir. Ona göre bilimsel anlamda yaralanabilecekleri gerçek tarihsel kritik bir fihrist, yukarıda belirtilen usulle yapılan yorum ve açıklamalarla uyumlu olmalıdır. Fihrist Kur’an’daki karanlık noktaların aydınlatılmasını Kur’an’daki pasajlar yardımıyla aydınlatmaya yarayacak malzeme sunmalıdır. Bu malzemenin tarihi ve psikolojik gelişim sürecine uygun olarak Arap peygamberin hikâyesinde gizli kalan bilgileri ortaya çıkaracak nitelikte olmalıdır. Paret’in bir tercümeden beklediği özelliklerden bir diğeri de; Kur’an pasajları açık ve anlaşılır oldukları ölçüde, yalnızca harfiyen değil tam olarak anlaşılabilmelerine hizmet edecek açıklamalarla verilmelidir.¹⁶⁰

Bu yaklaşımlarından sonra belirttiği şartları taşıyıp taşımadıklarını değerdendirmek için önsözde bahsedilen yeni üç Kur’an tercümesini ele alır. Paret

¹⁵⁸ Paret *Grenzen der Koranföschung*, s. 6.

¹⁵⁹ Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s. 7.

¹⁶⁰ Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s.7.

tercümede önemseddiği ilkeleri sırasıyla; Beck, Bell ve Blachere'nin tercümeleriyle karşılaştırır. Beck'in de Kur'an'ı Kur'an'la tercüme yöntemini uygulamaya çalıştığını 30. Sure'nin tercümesinde ortak bazı yaklaşımlarının olduğuna değinir. Beck'in tefsirine yorum-tercüme eklememesinin en büyük noksanlık olduğunu belirtir. Yine onun 2. Sure'nin dışındaki sureleri tefsir etmediği kanaatinde olduğunu ifade eder. Bu sebeple Beck'in çalışmasının eleştirel tam bir tercüme ihtiyacını gideremediği sonucuna varır. R. Bell'in yaptığı Kur'an'ın tam tercümesiyle bu ihtiyaca cevap verdiğini belirten Paret, onun tercümesinin bilimsel vafına vurgu yapar. Bu tercümenin ince bir dil hissiyatı, eleştirel mana ve parlak bir birleştirme yeteneğinin eseri olduğuna işaret eder. Kendi tercüme çalışmasında olmasını uygun bulmadığı, Bell'in tercümesindeki birkaç eksikliğin başında çok az sayıda açıklayıcı ek bilgi vermesi ve paralel pasajlara fazla yer vermemesi gelir. Paret'e göre; paralel pasajların yetersizliğinin temel sebebi ise Bell'in fihrist çalışması yapmadan böyle bir yöntemi kullanmasıdır.¹⁶¹

Paret, tercümede okuyucuya açıklayıcı bilgiler vermenin önemi üzerinde durduktan sonra kendisinin Rum Suresi tercümesinin sayfa sayısının Bell'in tercümesine oranla neredeyse iki kat olmasının nedenini bu duruma bağlar. Açıklamalar ile orijinal metnin tercümesinin birbirinden ayrılmasına ve açıklamaların metinle paralel olarak yapılmasına dikkat edilmesi gerektiğini hatırlatır. Anlaşılmasında zorluk bulunan bölümlerin tercümesinde geniş ölçüde paralel pasajlara başvurmakla beraber, Bell'in atıfta bulunduğu pasajların çoğu zaman yetersiz olduğu görüşündedir. Paret'e göre Kur'an'daki müşkil ifade ve sözcüklerin mümkün mertebe mevcut bütün paralel pasajlarla karşılaştırılarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Paralel pasajlardan amaç okuyucunun kendisinin yüzlerce bölümden seçilmiş pasajlardan yola çıkarak sorunun çözümü konusunda bir kanaate varmasına yardımcı olmaktır.¹⁶²

Bell, aynı sure içinde birbirini takip eden ayetler arasında konu birliği kurmaya çalışmıştır. Bu amaçla ayet sonlarındaki durakları ve birbirine yakın anlamda olan bölümleri ve içeriği dikkate alarak veya ayetlerin yerlerini değiştirerek birbirleriyle ilişki kurma yolunu seçmiştir. Paret'e göre ise ayetler arasındaki anlam birliğini koparan parçalı ifadeler, Bell'in zannettiği gibi tesadüfen veya gelişi güzel metne

¹⁶¹ Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s. 8.

¹⁶² Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s. 9.

yerleştirilmelerinden kaynaklanmamaktadır. Paret, sorunun bizzat dilin ve metnin kendisinden kaynaklandığını savunur.¹⁶³

Paret, kendi yaptığı tercüme örneğinde takip ettiği yöntem hakkında bilgiler vermek suretiyle bu soruna nasıl bir çözüm önerdiğini ortaya koymaya çalışır. O, ilkin yapının tümünün kompozisyonu üzerinde durmaktansa, onu oluşturan yapı taşlarını tek tek incelediğini belirtir. Metinde anlam bütünlüğü oluşturan ve birbiriyle ilişkili her kelime ve kavramı önce kendi içinde anlamlandırmaya çalıştığını sonra da gereken yerlerde ek açıklamalarla tercüme ettiğini ifade eder. Kur'an'ın diğer bölümlerindeki dil ve içerik açısından benzer pasajlarının bu şekilde yapılan tercümeye daha fazla katkı sunduğunu kaydeder. Metindeki kopuk bölüm veya ifadelerin olması gereken sıralamalarını sorgulamaksızın bir miktar açıklayıcı bilgiler vererek tercüme etme yoluna gitmiştir. Paret'e göre adım adım metnin anlamlarına hâkim olmaya çalışmak aynı zamanda onun kompozisyon sorununu çözmede de birincil kaynak olacaktır.¹⁶⁴

Paret, R. Blachere'in tercümesini daha önce yayımlanmış olan giriş cildindeki bilgiler üzerinden değerlendirmeye tabi tutar. Blachere'in tercümesinde metnin anlamının tam olarak verilemediğine ve çeviride çok sayıda parantez kullanıldığına işaret eder. Blachere'in tercümede dikkat ettiği ilkeleri onun dilinden, Fransızca olarak kaydeder. Ona göre; Blachere, bu tercümeyi bilim çevresi için hazırlamamıştır. Onun tercümesinin muhatabı daha dar çerçevede bir okuyucu kitlesidir. Blachere, Kur'an surelerini, içeriklerini oluşturan ayetler hariç nüzul sırasına göre tercüme etmiştir. Paret'in ifadelerine göre Blachere, bu tercüme çalışmasıyla aynı zamanda Hz. Muhammed'in (s) ruh dünyasının gelişimi hakkında birtakım tespitlerde bulunmayı hedeflemiştir. Onun bir başka amacı da Kur'an'ın farklı kıraatlerinden yola çıkarak Müslümanların inanç ve hukuk alanındaki gelişim süreçlerine temel aramaktır.¹⁶⁵

Kendi zamanının son çıkan tercümelerini değerlendiren Paret, tercüme çalışmasında uyguladığı yöntem hakkında açıklamalarda bulunarak Kur'an'ın Kur'an'la açıklanması ve yorumlanmasının zaruretiye vurgu yapar. Böyle bir çalışma ancak anlaşılmasında sorun bulunan Kur'an bölümü ve ifadelerinin Kur'an'ın diğer bölümlerdeki benzerleriyle karşılaştırılmasına olanak verecek sistemli bir fihrist yardımıyla gerçekleştirilebilir. Ona göre aynı ifade ve kelimelerin bulundukları her metinde aynı anlama gelmemeleri gibi bir durum, göz önünde bulundurulmalıdır.

¹⁶³ Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s. 9.

¹⁶⁴ Paret, *a.g.e.*, s. 10.

¹⁶⁵ Paret, *a.g.e.*, s. 11-12.

Peygamberin dini tasavvurunun gelişmesi “zekât”, “ümme” gibi az da olsa bazı kelime ve kavramlarda anlam değişmesine sebep olmuştur.¹⁶⁶

Paret paralel pasajlardaki ortak ifadelerle rağmen sorunun çözülmemesi durumunda, can simidi olarak tarihselci kritik yöntemine başvurulması gerektiğini savunur. Bu amaçla ifadelerin geçtiği metnin zamanını tespit etmeye çalıştığını belirtir. Bunda başarılı olamazsa, ilgili cümle veya ifadeleri Hz. Muhammed’in (s) hangi dönemde söyleyebileceğini bulmaya çalışır. Tercümesinde kompozisyon sorununa eğilmediğini hatırlatan Paret, surelerin kronolojik karmaşıklığından kaynaklanan sıralamalarıyla da ilgilenmediğini ifade eder. Paret, surelerin kompozisyon ve düzen sorununun tercümeyle çıkmaza sokacağına dair kesin bir kanaate sahiptir. Ona göre surelerin içyapılarını ele alacak sistemli araştırmalar daha doğru sonuçlara hizmet edecektir.¹⁶⁷

Paret, surelerin bölümlerinin doğru anlaşılmasının onların genel kompozisyon bağlamlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu kabul etmekle beraber, kendi araştırmalarında çoğu zaman kompozisyon ilişkisi olmadan da bir bölümün Kur’an’daki herhangi başka bir paralel pasajla açıklanabileceğini tespit ettiğini ifade eder. Anlam birliği oluşturan bölümleri, birbirinden ayıran bölümlerin tercümesinde uyguladığı tercüme yöntemi hakkında açıklamalar yapar. Bu bölümleri dipnotlarla verdiği bilgilerle açıklamak suretiyle anlam birliği oluşturan diğer bölümlere bağlamaya çalıştığına işaret eder. Dipnotlarda yaptığı açıklamaların metnin anlaşılmasına hizmet edebilecek yeterlilikte olmasına dikkat ettiğini belirtir. Kur’an’daki bazı bölümlerin içerdikleri konular bakımından çeşitlilik sergilediklerine dikkat çekerek, kimi zaman bölümün veya surenin sonunun ilgisiz ve farklı olarak görülebilecek birtakım ifadelerle bittiğine işaret eder. “Wa’da’İlahi” ifadesiyle başlayan Rum Suresi 6. ayette olduğu gibi mütercimi karar vermeye iten, bölümler içinde ve arasında anlam ilişkisi kurmayı zorlaştıran ifadelerle Mesnevi’de de sıkça rastlandığını anımsatır. Bunun şiirde kullanılan bir üslup olduğunu ve aslında söz konusu ifadelerin anlam bütünlüğünü bozmanın aksine ona yeni anlamlar kattığını, Hz. Muhammed’ in (s) de bu yolla bağlamlarını eğitmeyi hedeflediğini ileri sürer.¹⁶⁸

Paret’e göre Kur’an’ın tercümesinde mütercimi zor durumda bırakan önemli bir diğer sorun da, Hz. Muhammed’in (s) son dönem mesajlarındaki zorlama kafiye

¹⁶⁶ Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s. 13.

¹⁶⁷ Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s. 13.

¹⁶⁸ Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s. 14.

çabasıdır. Paret, uzun cümlelerden oluşan ayetlerin son bölümlerinin peygamberden sonraki dönemde oluşturulmuş olma ihtimalini de ileri sürer. Kur'an'daki aynı bölüm içindeki bazı ayet sonlarının açık ve anlaşılabilirliği karşısında yine aynı bölümdeki diğer birtakım ayetlerin sonlarındaki ana metinle anlam ilişkisini koparacak düzeydeki aşırı farklılığın tercümede sorun oluşturan önemli bir unsur olduğuna işaret eder.¹⁶⁹

Paret son olarak Rum Suresi'nin tercümesinde esas aldığı Kur'an baskısı, sure ve ayet numaraları hakkında teknik bilgiler verir. Tercümesini Mısır baskısı Kur'an nüshasına uygun olarak yapmaya çalıştığını ifade eden Paret, sık olmamakla beraber farklı kıraatlere de yer verdiğine temas eder. Bazı ayetlerin tercümesinde tercih ettiği manalar hakkında açıklamalar yapar. Tercümenin dil kurallarına ve metindeki sözcüklerin anlamlarına uygun olarak yapılması gerektiğini hatırlatan Paret; daha iyi anlaşılması için metnin aslına tekabül eden çevirisini baskın siyah yazıyla, açıklamaların ise eğik formda yazılması gerekliliğine işaret eder. Kulağa kaba gelen bazı ifadeleri anlaşılır bir Almanca'yayla parantez içinde tekrarladığını belirtir. Tercümedeki bu tür açıklamaların Hz. Muhammed'in (s) ağzından çıktığı haliyle orijinal ifadeleri gölgede bırakma ihtimali olduğunu anımsatır. Bu muhtemel dezavantajına rağmen eleştirel, bilimsel tercümenin metni anlaşılır kılmaya hizmet etmede son derece önemli olduğunu vurgular. Bu örnek çalışmasında tüm İslami kaynakları detaylı olarak inceleme fırsatı bulamadığını belirten Paret, Kur'an tercümesinin daha iyi anlaşılabilmesi için hadis ve siyerden de yararlanılması gerektiğini tavsiye eder. Paret, bundan sonraki zamanını planladığı Kur'an tercümesine hasredeceğini belirterek araştırmalarının tüm eksikliklerine rağmen en azından Kur'an'ı ve Hz. Muhammed'in (s) peygamberlik tarihini araştıranlara hizmet edeceğini umundadır..¹⁷⁰

3.1.1.3. Kur'an / "Der Koran"

Paret, "Muhammed und der Koran" adlı eserinden sonra Kur'an'a dair görüşlerini en detaylı olarak "Der Koran" adlı kitabında işlemiştir. "Küçük İslam Serisi" adıyla yayımlanmış bir dizi çalışma içerisinde, Paret'in kaleminden çıkmış bu eserin amacı Kur'an hakkında temel bilgiler vermektir.¹⁷¹ 1979 yılında, yazarının ölümünden dört yıl önce basılan bu kitap 47 sayfa metin ve 31 sayfa fotoğraftan müteşekkildir.

¹⁶⁹ Paret, *Grenzen der Koranföschung*, s. 15.

¹⁷⁰ Paret, *a.g.e.*, s. 15-16.

¹⁷¹ Paret, *Der Koran*, Verlag für Sammler, Graz 1979, s. 1.

Almanya dışında, Avusturya Graz'da basılan bu eserin ilk baskısında içindekiler bölümü yoktur. Dilimize Hüseyin Yaşar tarafından tercüme edilen eser, Yaşar'ın "Kur'an ve İslam Sembolizmi (Rudi Paret'e göre)" adlı tercüme eserinin birinci bölümünü oluşturmaktadır.

Paret, bu eserin Önsöz kısmında, Kur'an'ın Araplar için anlaşılmasız bir kitap olmamakla beraber bazı ifadeleri için tefsircilerin açıklamalarına ihtiyaç duyulduğunu belirterek son yüzyıllarda oryantalistlerin Kur'an'ı anlamak için sarf ettikleri çabaya değinir. Tercüme için iyi bir Arapça bilgisi gerektiğini söyler, Kur'an'a yaklaşımı hakkında temel bilgiler verir. Bir oryantalist olarak Kur'an'ın Müslümanlar için konumunun farkında olduğunu ifade ederek eserinde Kur'an'la ilgili ele alacağı konu başlıklarını verir.¹⁷²

Kur'an başlığı altında Kur'an'ın eski dil yapısı ve Kur'an metninin dizimi (surelerin ve ayetlerin tertibi) hakkında bilgiler aktardıktan sonra Kur'an'ın sözlük anlamından yola çıkarak onu tanımlar. Hz. Muhammed'in (s) ağzından, Allah sözü, vahiy olarak dökülen ifadelerin tümünün, dönem olarak Hz. Muhammed'in (s) yaşadığı döneme ait olduğunda bir şüpheyne mahal olmadığını ifade eder. Vahiy süreci hakkında bilgiler verdikten sonra Kur'an'ın üslubu, dil yapısı, ayetlerin şiirsel ya da kafiyeyle nesir olarak ifade edilen özellikleri, Mekkî ve Medenî ayetler arasındaki üslup farkı gibi konuları ele alır. Ayetlerden sonra surelere geçerek uzun ve kısa sureler, sure isimleri, ve Kur'an'da surelerin tertibi gibi teknik bilgiler yanında Kur'an'ın nasıl okunabileceğiyle alakalı tavsiyelere de yer verir.¹⁷³

"İçerik" başlığı altında, Göthe'nin Fatiha'yla ilgili tespitine yer verdikten sonra, Kur'an'ın ana konuları hakkında bilgiler verir. Kur'an'da Allah algısı ve tasavvuru, Kur'an'ın anlatımındaki karışıklık ve sistem yoksunluğu olduğunu belirttikten sonra Kur'an metnini konu bütünlüğü olmayan konuşmalardan oluşan bir bütün olduğu değerlendirmesinde bulunur. Paret, Kur'an hakkında yanlış bazı kanaatler olduğunu hatırlatarak, Kur'an'daki cennet, cehennem tasvirlerinden erkek egemenliğini öngördüğüyle ilgili görüşleri abartılı bulur. Yine Kur'an'a göre kadınların ruhu olmadığı görüşünün temelsiz olduğunu belirtir. Kur'an'da Allah tasviri hakkında açıklamalarda bulunur.¹⁷⁴

¹⁷² Paret, *Der Koran*, s. 1-2.

¹⁷³ Paret, *Der Koran*, s. 3-5.

¹⁷⁴ Paret, *Der Koran*, s. 7-8.

Bu bölümde Kur'an kıssalarına değinerek bunların kitabı mukaddes kıssalarıyla veya Yahudi kaynaklarında geçen (İsrailiyat) bir takım efsanelere benzerliği üzerinde durur. Kıssaların üslubunu da ele alarak değerlendirmelerde bulunarak Kur'an'ın dilinin kâhinlerin kullandığı ifadelerle dolu olduğunu savunur. Huruf-u Mukata'a hakkında kısa bilgi verdikten sonra ilk dönem surelerindeki şiirselliğin hicretle beraber müşriklerin yerini Yahudi ve münafık muhatapların almasıyla kaybolduğunu ve bu süreçte Müslümanların ahlak ve dindarlıklarını güçlendirmeye yönelik mesajların Kur'an'da sıklıkla işlenmeye başladığını dillendirir. Kur'an'ın Medine döneminde ibadet ve hukukla ilgili namaz, miras, kısas gibi değişmez kurallar yanında inanmayanlara karşı savaşmayı emrettiğini kaydeder. Bu gibi değişmez kuralları, Müslümanların modern topluma katılmaları önündeki en büyük engel olarak değerlendirir.¹⁷⁵

“Kur'an'ın Toplanması ve Aktarılması” başlığı altında, Kur'an'ın ilk zamanlardan beri kayıt altına alındığı konusunda sağlam veriler olduğunu belirten Paret, Kur'an'ın kitabetinin tam olarak ne zaman başladığı hakkında kesin bilgiler olmadığını aktarır. Ona göre; Arap peygamberin ilk dönem mesajlarının kısa ve şiirsel özellikleri birkaç sure hariç rahat ezberlenmelerine olanak sağlamıştır. Kur'an'ın Osman döneminden önce de nüshaları olduğunu ancak, Osman'ın ortaya çıkan okuma farklılıklarını kaldırmak için resmi bir kurul görevlendirerek, günümüze kadar gelen Mushaf'ı yazdığını belirtir. Ona göre; Kur'an metninin başlıca sorunu, oluşum sürecine göre tertip edilmemesi ve surelerin konu bütünlüğünden yoksun olmasıdır. Paret, Bell'in bu konuda bir takım çalışmalar yaptığını da aktarır.¹⁷⁶

Kur'an'ın kıraatine ayrıca önem veren bir kesimin olduğunu ve bunlar sayesinde farklı kıraate açık metinleri okuma birliğinin sağlandığını ifade eder. İlk Mushaf'ın yazımı, harekelenmesi vb. oluşum süreci hakkında detaylı bilgiler verir ancak Paret de birçok oryantalist gibi Hurufu Seb'a ile Kıraatı Seba'yı birbirine karıştırır. Kur'an'ın okunma şekilleri üzerinde durur. Son olarak ilk Kur'an nüshaları kıraatleri hakkında çalışma yapan A. Jeffery, Bergsträsser ve O. Pretzl gibi oryantalistlerin çalışmaları hakkında birtakım bilgiler paylaşır.¹⁷⁷

Paret “Hüsn-ü Hat” veya “Tezyin” başlığı altında, Arap yazısının özellikleri hakkında bilgiler verilerek tercüme eserlerde metinle beraber iki dilin yazımı hakkında

¹⁷⁵ Paret, *Der Koran*, s. 9-11.

¹⁷⁶ Paret, *Der Koran*, s. 12-14.

¹⁷⁷ Paret, *Der Koran*, s. 14-16.

açıklamalar yapar. İlk Kur'an yazmaları ve yazı şekli hakkında detaylara girer. Ciltleme ve el sanatlarının Kur'an ciltlemeciliğinde kullanılmasına değinir. İlk dönemden günümüze kadar harf ve hareketlerin kısmi şekil değişiklikleri gösterdiğini belirtir. Farklı hatlar hakkında bilgiler verir. Hattın bir tür süsleme sanatı olarak görüldüğünü ve Kur'an'ın ilk yazımından günümüze kadar süsleme sanatı olarak hattın gelişme gösterdiğini ifade eder. İncil ve Kur'an hattında birbirinden farklı olan nüanslar üzerinde durur.¹⁷⁸

“İnançların Çatışması ve Modern Kur'an Araştırmaları” başlığı altında, İslam'ı tek tanrılı üçüncü dünya dini olarak kabul eden Paret, mesajlarında Ehlikitap'la özdeşlikleri olduğunu düşünmektedir. İslam'ın Hristiyanlıkla ilk tanışmasının VIII. yüzyıldan başladığını belirten yazar, Dimaşki ve Nicitas Von Byzanaz gibi din ve bilim adamlarının Kur'an bilgisine sahip olduklarını belirtir. İlk dönemde Kur'an hakkında malumatı olan Hristiyan din adamlarının İslam'a yönelik olumsuz ve düşmanca yaklaşımlarından bahseder.¹⁷⁹

Latincenin hâkim olduğu Avrupa ülkelerinde, Kur'an çalışmaları hakkında detaylı bilgiler veren yazar Hristiyan batıda ilk Kur'an tercümesi, misyonerlik zihniyeti, Haçlı Seferleri sürecini ele alır. Kur'an'ın Luther'in yardımıyla matbaada basılması, reform hareketinin Kur'an'a reddiyelerin yayımlanmasıyla sürecin hızlandığını belirtir. Aydınlanmayla beraber, Arap dili çalışmalarının geliştiğini ve son yüzyıllarda çok farklı bir yaklaşım geliştirildiğini kaydeder. Modern Kur'an araştırmaları olarak tanımladığı bu dönemin özgünlüğünün araştırmalara düşmanlıkları alet etmeme ve tarihi kritik yöntemi kullanmaya dayandığını belirtir.¹⁸⁰ Paret, modern dönemde kendi kültür ve din havzasındaki oryantalistlerin kaynakları kullanma yöntemi hakkında bilgiler verdikten sonra Kur'an tercümesinde olması gereken önemli unsurları açıklar. Tarihsel kritik yöntemi ve geleneksel yöntemin tercüme özelliklerini bir ayet (4/3) tercümesi üzerinden göstermeye çalışır. Paret'e göre, her şeye rağmen kimi durumlarda araştırmacıyı çaresiz bırakan çözümsüzlüğün de olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekir. Modern Kur'an tercümesin ortaçağ Kur'an tercümesinden farkları hakkında geniş bilgiler verir.¹⁸¹

¹⁷⁸ Paret, *Der Koran*, s. 17-21.

¹⁷⁹ Paret, *Der Koran*, s. 21-22.

¹⁸⁰ Paret, *Der Koran*, s. 22-24.

¹⁸¹ Paret, *a.g.e.*, s. 25-28.

“Kur’an’ın Müslümanlar İçin Önemi” başlığı altında, bir oryantalist ile Müslüman’ın Kur’an’a yaklaşımının tabii olarak farklı olacağını ifade eden Paret’e göre; Müslümanlar, Hz. Muhammed’i (s) ve onun açıklamalarını hayatının son 23 yılına tekabül eden peygamberlik yıllarının Mekkî ve Medenî dönemi içeriğiyle değerlendirirken; oryantalist araştırmacı, daha bütüncül bir yaklaşımla tüm hayatını yaşamına tesir eden tüm etkenlerle beraber Hz. Muhammed’i (s) ve açıklamalarını değerlendirir. Ona göre Müslümanların bu parçacı yaklaşımı bir meselede Kur’an’ın son söylediğine dayanarak daha öncekinin hükmünü kaldıran, nesih ve mensuh ilmiyle daha görünür olmuştur. Müslüman halkın uzmanlık gerektiren bu tür meselelerden uzak durduğunu, temel sunumluluklarını yerine getirecek kadar dini bilgiye sahip olmakla yetindiğini belirtir. Müslüman’ın dilini bilmese bile günde beş defa namaz ibadetiyle Kur’an okuduğunu belirten Paret, Fatiha Suresi hakkında açıklamalar yaparak bu sureyle Hıristiyanlıktaki “babamız” duası arasında benzerlikler kurar. Müslüman toplumlarda besmele’ye ve Ayet el Kürsi gibi Kur’an bölümlerine de ayrı önem verildiğini söyler.¹⁸²

Dini ilimler eğitimi alan Müslüman ilim adamlarının Kur’an öğrenimleri hakkında birtakım bilgiler veren Paret, İslam toplumunda bir özel eğitim kurumu olmaksızın Kur’an okumayı öğrenmenin neredeyse bir gelenek haline geldiğini ifade eder. Kur’an’ı belli aralıklarda okuma, mezarlarda, cuma günleri vb. zamanlarda okumanın çok yaygın olduğunu kaydeder. Kur’an ilimleri arasında değerlendirilen Kıraat ilmi hakkında bilgiler vererek kıraat farklılıklarının neredeyse artık ortadan kalktığını günümüzde on kıraatin pratikte eğitiminin yapılmadığı tespiti yapar. Bu konuyla ilgili Mısırda yapılmış çalışmalar hakkında bilgilerin yanında bir gayrimüsliminin Kur’an’a ulaşmasının zorlukları hakkında açıklamalarda bulunur.¹⁸³ Müslümanların Kur’an’a hürmette asla kusur etmedikleri, ona dokunma, taşıma ve Müslüman olmayanlara satma gibi durumlar hakkında Müslümanların takındıkları tavırlar hakkında açıklayıcı bilgiler verir. Paret’e göre Müslümanların Kur’an’ı ta’zimlerinin iki teolojik sebebi vardır. Bunlar Kur’an’ın mahlûk olmadığı düşüncesi ve Kur’an’ın mucize oluşudur.¹⁸⁴

Bu açıklamalardan sonra Paret, Kur’an’ın mahlûk, mahlûk olmadığı tartışması ve O’nun icazı hakkında açıklayıcı bilgiler paylaşır. Ona göre Kur’an’ın gayri mahlûk

¹⁸² Paret, *a.g.e.*, s. 29-30.

¹⁸³ Paret, *Der Koran*, s. 31-33.

¹⁸⁴ Paret, *Der Koran*, s. 33-34.

olma fikri Hristiyanlıktaki İsa'nın konumuyla benzerlikler göstermektedir. Allah'ın kelimi olarak İsa ve Kur'an arasındaki fark, Hristiyanların İsa'nın konumunu tartışma konusu yapmamalarıdır. Bunu teolojik bir sorun olarak görmemeleridir. Kur'an'ın icazı ise Kur'an'daki bazı ayetlerde ele alınmış ve benzerinin getirilemeyeceği savunulmuştur. Paret, bu durumun aksi bir bilgi ve düşüncenin Müslüman tarafından kabul görmeyeceği gibi, onu üzeceğini ifade eder.¹⁸⁵ Son olarak İslam'ın Kur'an tercümesiyle ilgili genel görüşünü okuyucuyla paylaşmaktadır. Kur'an'ın aslının yerini tercümelerin alamayacağı inancından dolayı; Müslüman-Acem milletlerin Kur'an tercümelerinin yanında Arapça metnini de verdiklerini kaydeder.¹⁸⁶

Paret "Alman Dilinde Kur'an Tercümesi Denemeleri başlığı altında", Fatiha ve İhlâs Sureleri, Bakara 115, 255 (Ayete'l Kürsi), Al-i İmran 185, Nur 35, Vakıa 77-80, Nisa 171, Tevbe 5, 29 ayetlerini bizzat kendisi, tercüme eder. Göthe'nin Doğu Batı Divanı'ndan alıntıyla Bakara 115'in şiirsel tercümesini aktarır. Bu örneklerin yanında F. Rückert'in Şems Suresi'nin manzum tercümesini de verir.¹⁸⁷

3.1.1.4. Kur'an Araştırmaları Üzerine / "Zur Koranforschung"

1974 yılında düzenlenen Alman-Arap kültür haftası sürecinde Tübingen Üniversitesi akademik personelinin yaptıkları konuşmalar, sundukları bildiriler, Gernot Rotter tarafından redakte edilerek "Deutsche Orientalistik am Beispiel Tübingen" adıyla kitaplaştırılmıştır. Paret'in Kur'an araştırmaları hakkında burada verdiği "Zur Koranforschung" başlıklı bildirisi de bu sayede okuyucuyla buluşmuştur.¹⁸⁸

Ömer Özsoy'un kaleme aldığı Bilgi Vakfı Yayınları tarafından Ankara'da 1995 yılında basılan "Kur'an üzerine Makaleler" adlı eserin elimizdeki baskısında "Kur'an Tetkiki Üzerine" başlığıyla yayımlanan Paret'in bu makalesinde son sayfaların tercümesi eksiktir.¹⁸⁹

Bu makalesinde Paret, doktora çalışmasıyla başlayan Kur'an araştırmacılığının gelişimi hakkında bilgiler vermektedir. Kur'an tercümelerindeki yanlışlar ve eksikliklerden dolayı hazırladığı yeni ve bilimsel Kur'an tercümesi planından sonra Bell ve Blacher'in çıkardıkları yeni tercümenin kendisinin tespit ettiği eksikleri gideremediğinden bahseder. "Grenzen der Koranforschung" adlı çalışmasında 30.

¹⁸⁵ Paret, *a.g.e.*, s. 33-36.

¹⁸⁶ Paret, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁸⁷ Paret, *Der Koran*, s. 37-39.

¹⁸⁸ Paret, "Zur Koranforschung", s. 43-53.

¹⁸⁹ Paret, *Kur'an Üzerine Makaleler*, s. 162-169.

Sureyi kendi metoduna göre örnek bir tercüme olarak kaleme aldığını hatırlatır. Akabinde yoğun gayretler sonucu 1965'te tamamladığı Kur'an tercümesi ve bundan sadece beş yıl sonra tercümesinin dayanaklarını içeren açıklama ve yorumlarını içeren fihristine değinir. Bunlardan başka "Muhammed ve Kur'an" adlı çalışmasını Kur'an tercümesi sürecinin bereketli bir ürünü olarak değerlendirir.¹⁹⁰

Tercümesinde faydalandığı İslami kaynaklar hakkında bilgiler veren Paret, kendi tercümesinde takip ettiği yöntem hakkında açıklamalar yapar. Kur'an metnindeki mananın doğru anlaşılabilmesi için Kur'an'daki benzer ifade ve kelimelerin geçtiği pasajların karşılaştırılması suretiyle çevirinin gerçekleştirildiğini ifade eder. Bu yöntemi tüm Kur'an tercümesinde uygulamaya gayret gösterdiğini belirterek fihrist ve yorum çalışmasını bu yönteminin dayanağı olan bir ürün olarak niteler.¹⁹¹

Kendi yaptığı tarihsel tenkitçi tercüme ile klasik tercüme arasındaki farkın görülebilmesi için Kur'an'dan Nisa Suresi 2 ve 3. ayetlerin bağlamı hakkında açıklamalarda bulunur. 2. ayetin anlaşılmasında bir problemin olmadığını bu ayetin Müslümanlara sorumlulukları altındaki yetimlere el uzatmamaları gerektiğini salık verdiğini, ancak 3. ayette "Onların işlerinde adil olmaktan korkarsanız o halde onlardan hoşunuza gidenler ile evlenin" ifadesinin hangi bağlamda anlaşılması gerektiği konusunda açıklık olmadığını ileri sürer.¹⁹²

İleriki sayfalarda paralel pasajlar yöntemini kullanarak başka ayetlerde benzer ifade ve durumları değerlendirerek 3. ayetin bağlamını yakalamaya çalışır. Bu meyanda Nisa 127. ayette benzer ifadeleri yanlış tercüme ederek kendi zihninde mantıki bir bağlam oluşturur ve sorun olarak gördüğü durumu çözmeye çalışır. Nisa 127. ayette hiç olmayan "die ihr nicht zu heiraten gewillt seid", (Sizinle evlenmeye razı olmayan (yetimler), ifadesini ayetten bir bölümmüş gibi göstererek kanaatimizce önce ilim adamlığına sonra da Kur'an'a haksızlıkta bulunur.¹⁹³

Paret Kur'an'ın çok eşle ve cariyelerle evlenmeyle ilgili görüşünün kendi içinde anlaşılmaz ve çelişkili olduğu iddiasını kanıtlamaya çalışır. Kur'an'ın ifade üslubu hakkında bir takım görüşler serdedir. Metnin anlam örgüsünün güçlü olmadığını, bir konuyla diğeri arasında bağlantı kurmayı engelleyen kapalılık veya boşlukların olduğunu belirtir. Bu durumun muhatabın algısını bulanıklaştırdığını ifade ederek kendi

¹⁹⁰ Paret, "Zur Koranforschung", s. 44.

¹⁹¹ Paret, "Zur Koranforschung", s. 45.

¹⁹² Paret, *a.g.e.*, s. 46.

¹⁹³ Paret, *a.g.e.*, s. 47.

tercümesinde bu sıkıntının nasıl aşıldığını açıklamaya koyulur. Özellikle surelerin içindeki ayetlerin ne zaman hangi şartlarda söylendiğinin tespitinin son derece önemli olduğunu ifade eder. Bununla beraber asıl problemin, Mekkî ve Medenî ayetlerin sureler içine karışık şekilde dağıtılmış olması olduğunu savunur.¹⁹⁴

Son olarak Richard Bell'in Kur'an'daki ayet ve surelerin dizimi ve üslubundan kaynaklanan sorunları çözmek için önerdiği çözümleri tartışır. Paret, Bell'in planının kâğıt üzerinde kaldığını, zira Kur'an ayet ve surelerini konularına göre ayırabilmenin mümkün olmadığını ifade ederek en doğru yaklaşımın Kur'an'ın her bölümünü kendi içinde ifade akıcılığını sağlayarak anlaşılır kılmaya gayret etmek olduğunu savunur.¹⁹⁵

3.1.1.5. Muhammed'in ilk Mesajlarındaki Ana Fikirler / “Leitgedanken in Mohammeds Frühesten Verkündigungen”

Ömer Özsoy'un Türkçeye çevirerek “Kur'an Üzerine Makaleler” adlı eserinde yayımladığı bir diğer makalesi “Leitgedanken in Mohammeds frühesten Verkündigungen” adını taşıyan çalışmasıdır.¹⁹⁶ Yazar bu eserde öncelikle Kur'an'ın içeriği ve Muhammed'in insanlara verdiği ilk mesajların konusu hakkında bazı oryantalist görüşlere yer verir. Hurgronje'nin, Hz. Muhammed'in (s) muhataplarıyla paylaştığı ilk fikirlerinin iddia edildiği gibi Tevhid değil, hesap fikri olduğunu ve bu görüşün batıda makes bulduğunu belirtir. Richard Bell'in, Hurgonje'nin görüşüne katılmayarak Hz. Muhammed'in (s) ilk görüşlerinin merhametli yaratıcı fikri etrafında geliştiğini savunur. Paret'e göre Bell'in bu düşüncesini desteklemek için ileri sürdüğü argümanlar Kur'an metnine uymamaktadır.¹⁹⁷

Paret'e göre; ilk vahiyle konusunda görüş belirten oryantalistlerden biri de Haris Birkeland'dır. Duha, İnşirah, Kevser, Fil, Kureyş surelerinin Kur'an'ın en eski metinlerinden olduğunu belirtir. Birkeland, Hz. Muhammed'in (s) ilk mesajları konusuna açıklık getirmek için bu metinlere bakılması gerektiğini ifade eder. Paret'e göre Birkeland bu konuda iki şeye açıklık getirmiştir. Bunlardan birincisi; ilk mesajların ne olduğu problemidir. Ona göre bu problem sanıldığı kadar kolay çözülecek bir mesele değildir. İkincisi ise; Hz. Muhammed'in (s) toplumuna verdiği ilk mesaj tevhid değildir.

¹⁹⁴ Paret, *Zur Koranforschung*, s. 48-49.

¹⁹⁵ Paret, *Zur Koranforschung*, s. 52.

¹⁹⁶ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 86-91.

¹⁹⁷ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 86.

Hız. Muhammed'in (s) ilk mesajlarının Allah'ın yol göstericiliğı ve şefkati konusunu işlediğini belirten Birkeland, bu konuda Bell'e yakın bir görüşe sahiptir.¹⁹⁸

Paret, Birkeland'ın ele aldığı beş sureyi değerlendirmesi hakkında bilgiler verir. Taberi Tefsiri'nin kaynaklığında bu ayetleri açıklamaya çalışan Birkeland'ın ayetlerle ilgili hadisleri değerlendirme yöntemi hakkında açıklamalar verir. İbn Abbas'ın tefsirdeki rolü hakkında yorumlarda bulunur. İbn Abbas'ın tefsir görüşlerinin zamanla kaybolduğunu ve kaynaklardaki İbn Abbas rivayetlerinin ona ait olmayan isnatlar olduğunu savunur. İbn Abbas, görüşlerinin Kur'an'ın ilk dönem algısı hakkında verebileceğı bilgiler dışında, müfessirlerin tefsirleri hakkında iç açıcı olmayan bir tablo çizmektedir.¹⁹⁹

Paret, Birkeland'ın beş sureyle ilgili tahlillerini genel olarak başarılı bulmakla beraber, Duha Suresi'nin, Hız. Muhammed'in (s) Hatice'yle evliliğinden sonra değışen hayatını konu aldığı ve buradaki hidayet ve delaletle ilgili verilen bilgileri onun evlilikten önceki durumunu tasvir ettiğı yorumuna katılmadığını açıklar. İnşirah Suresi'nde zorluktan sonra kolaylıkla ilgili ifadeleri yine Hatice'yle evliliğine bağlamasını yerinde bulmadığını belirtir. Birkeland'ın, Kevser Suresi'nde kurban kesme emrinin; Hız. Muhammed'in (s) bu dönemde müşriklerin ayinlerine katıldığı, ebter ifadesinin de Kureyş içerisinde hiçbir statüye sahip olmadığı şeklindeki yorumlarını ikna edici bulmaz. Kureyş Suresi'ndeki "İlâf" kelimesinin sadece korumak anlamına geldiğı görüşü dışında onun bu sureyi tercüme ve yorumlamasını başarılı bulur.²⁰⁰

3.1.2. Kur'an Tercümesi ve Kur'an Yorum (Tefsir) ve Fihrist

Kur'an metnini anlama ve açıklamaya yönelik çalışmaları içerisinde Kur'an Tercümesi ve Kur'an Yorum ve Fihristi bulunmaktadır. Paret'in Kur'an tercümesinin yöntemi ve tercümede dikkat edilmesi gereken ilkelerle alakalı görüşlerinin ilk nüvesi olarak bilinen yeni, kısa açıklamalı, bilimsel bir Kur'an tercümesi planı adlı makalesini de bu bölümde ele aldık.

¹⁹⁸ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 87.

¹⁹⁹ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 87-88.

²⁰⁰ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, 89-90.

3.1.2.1. Yeni, Kısa Açıklamalı, Bilimsel Bir Kur'an Tercümesi Planı / “Der Plan einer neuen, leicht kommentierten, wissenschaftlichen, Koranübersetzung”

Rudi Paret, Arap Edebiyatı alanında yaptığı çalışma sürecinde gerek bu alanın gerekse de İslam bilimleri ile ilgili diğer alanların referanslarını Kur'an'dan aldıklarını fark etmiştir. “Arap-İslam dünyasında kadının rolü” adlı araştırması sürecinde bunu daha iyi anlayan Paret'in, Kur'an'a ilgisi ve Kur'an'ı anlama iradesi güçlenmiştir. Bu süreçte Avrupa dillerinde kaleme alınan Kur'an tercümelerinin, zaten sorunlu olan metnin anlaşılmasında yetersiz kaldıklarını tespit etmiştir.

Tübingen Üniversitesi'nde hocası Enno Littmann'ın 60. doğum günü anısına kaleme alınan bu makalesi, Oryantalist Araştırmalar Dergisi'nde yayımlanmıştır. Paret'in bu makalesi daha sonra kaleme alacağı tüm Kur'an araştırmalarının sadece bir ilk adımı olarak kalmamış, onun tercüme çalışmalarının ana zeminini de oluşturmuştur. Bu makale Ömer Özsoy tarafından Türkçeye çevirerek “Kur'an Üzerine Makaleler” adlı eserinde yayımlanmıştır. Tümü tercüme edilen bu makaleyi ana hatlarıyla ele almaya gayret edeceğiz.²⁰¹

Paret, makalesinin başında Avrupa oryantalizminin Kur'an'la ilgili önemli çalışmalar yapmasına rağmen, hala bilimsel kıstaslara uygun bir Kur'an tercümesi ve Kur'an yorumu çalışmasının yapılamadığını belirtir. Bu görüşünü Almanca ve diğer Avrupa dillerinde yapılmış olan tercümelerin eksiklikleri hakkında verdiği bilgilerle destekler. Ona göre; tüm bu tercümelerin toplamından bile bir bilimsel tercüme elde etmek mümkün değildir.²⁰² Bunun için şiddetle ihtiyaç duyulan bilimsel tercüme çalışmasında bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralar:

- Tarihsel gerçekliğe uygunluk ve içeriğin hangi zaman ve şartlarda hangi amaçla oluşturulduğunu doğru tespit etmek.
- Müşkil pasajların çözümü için Kur'an'ın Kur'an'la tercümesi yöntemini kullanmak.
- Arapça dil kurallarına ve metne sadık kalmak.
- Kur'an metninin tertibinden kaynaklanan kompozisyon problemini giderme çabası. Ayetler ve bölümler arasındaki kopukluğun tarihsel durum göz önünde bulundurularak doldurulması zarureti.

²⁰¹ Paret, *Kur'an Üzerine Makaleler*, s. 37-48.

²⁰² Paret, *Kur'an Üzerine Makaleler*, s. 37.

e. Önemli, bazı teknik ayrıntılara dikkat etmek.²⁰³

Paret'in bu önerilerinin akabinde kendisinden önce Kur'an tercümesine el atan oryantalistler gibi ciddi seviyede Arap dili grameri ve edebiyatı ile Kur'an ilimleri alanında bilgisi sahibi olunması gerektiğinin farkında olduğunu ifade eder. Tercümenin zorluğunun farkında olan biri olarak bu tespitlerinin Kur'an'ın bütününe uygulanmasının bazı sorunlar doğurabileceğini belirtir. Özellikle paralel pasajlardaki kelime ve kavramların her zaman aynı anlamda kullanılmamış olabileceği gibi bir ön tespitte bulunur. Her şeye rağmen zorlukların önünde durmaktansa onları aşmaya çalışmanın bilim adamının yapması gereken iş olduğunu hatırlatarak kendi tercüme metodu ve ileride yapacağı tercümesinin zaman geçtikçe daha sağlam bir zemine oturacağı kanaatinde olduğunu belirtir.²⁰⁴

Rudi Paret yeni bilimsel tercüme yöntemi ve ilkelerini problem alanı olarak gördüğü iki ayet gurubu üzerinde uygulamıştır. Paret ilkin Nisa Suresi 34. ayetteki “Hafizatun lil ğaybi” ile Yusuf Suresi 81. ayetindeki “lil ğaybi hafizine” ifadelerini müşkil bularak, kendi tercüme yöntemini kullanmak suretiyle doğru manayı bulmaya çalışır. İkinci grup ayetlerde ise Hud Suresi 73 ile Ahzap Suresi 33. ayette geçen “Ehlulbeyt” ifadelerinin paralel pasajlardakilerle karşılaştırıldığında tercümelerinin farklı olması gerektiği tespitini yapar.²⁰⁵

Paret'in müşkil olarak nitelediği yukarıdaki ayetlerde, kapalılık veya belirsizliği ortadan kaldırma adına atıflarda ve karşılaştırmalarda bulunduğu diğer paralel pasaj ayetlerini lügat anlamlarından ve bağlamlarından uzaklaştırarak çıkarımlarda bulunduğunu tespit ettiğimizi belirtmek isteriz. Aslında Paret'in bizzat kendisi, bir ifadenin Kur'an'da geçtiği her yerde aynı anlama gelemeyebileceğini ifade ettiği halde, sırf kendi metoduna göre Kur'an'a bir şeyler söyletmek adına bağlamdan kopuk tercümeler yapmış ve yanlış değerlendirmelerde bulunmuştur.

“Hafizatun lil ğaybi” ile “lil ğaybi hafizin” ayetlerindeki ğayb kelimesini, umuma tahsis edilmemiş şeyler veya cinsel mahremiyetler açısından “gizli olan” anlamında aynı anlama hamletmiştir. Bu anlam için paralel pasaj olarak ve “hafeze” fiilin geçtiği Ahzap 35, Müminun 70, Nur 31, gibi ayetlerin ilgili bölümlerini göstermiştir. Paret, paralel pasajlarda verdiği ayetlerde hafeze fiili, “frc” cinsel mahremiyet veya bölge ifadesiyle birlikte kullanmıştır. Ayrıca buradaki fiil, harfi

²⁰³ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 38-39.

²⁰⁴ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 40.

²⁰⁵ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 41.

cersizdir; dolayısıyla lügatlere bakıldığında “hafaze” fiilinin, li harfi ceriyle birlikte kullanıldığında farklı; harfi cersiz kullanıldığında ise daha farklı bir manaya geldiği görülecektir. Aynı hatayı sırf “Beyt” kelimesi bazı pasajlarda ortak olarak geçtiği için “Beytullah” ile “Ehlibeyt” ifadelerine aynı manayı hamletmiştir. Bu durumda “Ehlulbeyt”, “Beytullah” halkı olmuş ve Ahzap 33. ayette evlerinde kalmaları emredilen muhatabın peygamber eşleri değil, Beytullah halkı olduğu şeklinde ilgisiz bir tercüme ortaya çıkmıştır.

Paret’in gerek yukarıdaki gerekse de genel olarak Kur’an’daki müşkil bulduğu ayetlere uyguladığı bu tercüme yönteminin amaca hizmet edip etmediği, Kur’an’ın manalarının anlaşılmasında doğru sonuçlar verip vermediği ve Kur’an’ın tam tercümesinde başarılı olup olmadığının tüm yönleriyle değerlendirilmesi, başlı başına bir çalışma konusu olduğundan çalışma alanımızın dışında kalmaktadır.²⁰⁶

3.1.2.2. Kur’an Tercümesi / “Der Koran Übersetzung”

Paret’in Kur’an çalışmalarına bakılacak olursa onun bu alanla ilgili çalışmalarının daha çok Kur’an metninin anlaşılması çerçevesinde olduğu gözlemlenecektir. Yukarıda hakkında bilgi verdiğimiz Kur’an tercümesi planından itibaren Kur’an’ın metnini bilimsel yöntemlerle anlaşılır bir şekilde Almanca’ya tercüme etme hedefinin gerçekleştiği 1965 yılına kadar yaptığı Kur’an araştırmalarının çoğunda ana tema Kur’an metnini anlama ve açıklama olmuştur. Kur’an tercümesinden sonra da bu eksendeki çalışmalarını yorum-tefsir ve fihrist çalışmasıyla devam ettirmiş, vefatına kadar aynı konuda çeşitli makale tebliğ ve kitaplar yayımlamıştır.

Oryantalistler arasında Kur’an çalışmalarıyla bilinen Paret’in tercümesi hakkında tezimizin kapsamını aşmayacak şekilde tanıtıcı bilgiler vermeye çalışacağız. Tercümenin tanıtımı için Paret’in, tercümesinin önsözüne ve Kur’an’a dair diğer çalışmalarındaki tercümeleri içeren bölümlere başvuracağız.

1966 yılında yayımlanan tercümesine yazdığı önsözde Paret, Kur’an’ı, Hz. Muhammed’in (s) Arap halkına ilahi vahiy olarak bildirdiği içerik ve açıklamalar şeklinde tanımlar. Kur’an, farklı kıraatlerle gelmiş olsa da metninin Hz. Muhammed’in (s) yaşadığı döneme kadar uzandığını; yani orijinalliğinde bir şüpheye mahal olmadığını belirtir. Kur’an metninin oluşum süreci, yazılması ve harekelendirilmesinden bahsederek Kur’an’ın şiirsel özelliğinden dolayı ezberlenmiş olmasının onun metninin

²⁰⁶ Paret’in paralel pasajlar denemesi için bkz. Paret, *Kur’ân Üzerine Makaleler*, s. 41-49.

daha sonraki zamanlarda bile doğru okunmasına hizmet ettiğini ifade eder. Ona göre; bu özelliğinden dolayı Kur'an'ın Hz. Muhammed'in (s) ağzından çıkmadığını iddia etmek, mesnetsiz kalmaktadır.²⁰⁷

Paret'e göre; Kur'an metninin menşei hakkında sorun olmaması onun bütünüyle problemsiz bir metin olduğu anlamına gelmemektedir. Ona göre Kur'an'ın asıl sorunu; metni oluşturan ifadelerin söylendikleri zamana göre sıralanmamış olması ve bunların, sureler içinde konu bütünlüğüne dikkat edilmeden gelişigüzel yerleştirilmeleridir. Daha doğru ifade ile parate göre; Kur'an'ın çok ciddi bir kompozisyon sorunu vardır. Bu yapısından dolayı Kur'an'da farklı yerlerde geçen bir konunun her durum için ayrı ayrı ele alınması gerekliliğini doğurmuştur.²⁰⁸

Doğru bir anlama ulaşmak için her bir bölümün, ancak tarihsel kritik yöntemiyle ele alınarak değerlendirilmesi icap etmektedir. Paret, bu özelliğinden dolayı kendi Kur'an çevirisinde Kur'an bölümlerinin nüzul tarihinde anlaşıldığı manalarla tercüme etmeye çalıştığını belirtir. Tercümede kullanılan yöntemin, ifadeden kastedileni herkesin anlayabileceği anlaşılır bir konuşma diliyle vermeyi amaçlaması gerektiğine işaret eder. Metindeki ifadeler, dilin kullanım özgürlüğünü sınırlamadan manayı verecek şekilde tercüme edilebilmelidir. Bu yaklaşım gereği "kale" fiilini, İncil'in Almanca'yasındaki gibi "konuştu" fiiliyle değil; "söyledi" fiiliyle tercüme ettiğini ve eş anlamlı "kelleme" gibi fiillerin, Almanca konuşma dilindeki karşılıklarını vermeye çalıştığını belirtir. Paret, "Allah merhametlidir" şeklindeki yaygın besmele tercümesini örnek vererek bu bölümün "Allah merhamet etmeye, bağışlamaya hazırdır" şeklinde tercüme edilebileceğini belirtir.²⁰⁹

Tercümede teknik bazı detaylarla ilgili açıklamalar yapar. Anlaşılmasında zorluk bulunan bazı ifade ve bölümlerin tercümesinde kelimenin karşılığını vermekle yetinmek durumunda kaldığını belirtir. Kur'an'ın doğru anlaşılmasının önündeki engeller hakkında bilgi vererek çeviriden nasıl daha iyi faydalanılabileceğini açıklar. Paret'e göre Kur'an'ın Arapça aslındaki ifadelerin kesik ve karışık olması, metnin konu ve kompozisyon bütünlüğünden yoksun olması, okuyucunun Kur'an'ı anlaması önünde duran büyük engellerdir. Boşlukları ve kapalılıkları doldurabilmesi için çok iyi seviyede dil bilgisine sahip olması gereken okuyucuya bu imkânı, tercümesini de parantez içinde ek bilgiler vermek suretiyle sunduğunu ifade eden yazar; tercümeyi daha pratik olarak

²⁰⁷ Paret, *Der Koran Übersetzung von Rudi Paret*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 2010, s. 5.

²⁰⁸ Paret, *Der Koran Übersetzung*, s. 5.

²⁰⁹ Paret, *Der Koran Übersetzung*, s. 6.

kullanmak isteyenlere de parantez içi bilgilere göz atmadan metni okumasını tavsiye eder.²¹⁰

Tercümesinde, zaman ve şart cümlelerinin çevirisini, metnin anlamına uygun bir şekilde yapmaya özen gösterdiğini belirten Paret, tefsir kaynakları hakkında bilgiler vererek, anlaşılmasında zorluk yaşadığı bölümleri ağırlıklı olarak Taberi ve Zemahşeri, bazen de Beydavi tefsirlerine başvurarak gidermeye çalıştığını belirtir. Kendisinden önceki Alman mütercimlerin çevirilerinden yararlanmadığını, buna karşın diğer Avrupa dillerinde yayımlanmış Richard Bellin “The Qor’an” ve Regis Blacheree’nin “Le Coran” adlı tercümelerinden istifade ettiğini belirtir.²¹¹

Müşkil bölümlerin tercümesinde kendi geliştirdiği paralel pasajlar yöntemini sıklıkla kullandığını ifade eder. Bu yöntemde dengeli bir yaklaşımla dil ve tema açısından yakınlığı bulunan benzer Kur’an pasajları birlikte değerlendirilerek ortak bir bağlam bulunur. Paret, bu yöntemi neredeyse tüm tercümesi için kullandığını belirtir. Çabalarına rağmen kapalılığını gideremediği bölümler de bulunduğunu, okuyucunun bunları görebilmesi ve tercümesinin gelişigüzel yapılmadığını göstermek için buralarda soru işaretleri kullandığını belirtir. Tercümesinde benzer diğer işaretlerin hangi durumlar için kullanıldığı hakkında bilgiler verdikten sonra ayet ve sure numaralarında Mısır baskısı Kur’an’ı, transkripsiyonda ise Alman Şarkiyat Enstitüsü’nün belirlediği kuralları esas aldığını belirtir.²¹²

3.1.2.3. Kur’an Yorum (Tefsir) ve Fihrist / “Der Koran Kommentar und Konkurdanz”

Paret’in gerekçeli tercüme veya kısa tefsir çalışması olarak tanımlanabilecek bu eserini önsözünde kendisinin verdiği bilgilere atfen tanıtmaya çalışacağız. Paret’in, yorum ve fihrist anlamına gelen “Kommentar und Konkurdanz” adlı çalışması onun Kur’an tercümesi süreciyle eş zamanlı sürdürülmüştür. Tercümeden dört yıl sonra yayımlanan bu çalışma, tercümesinde uyguladığı paralel pasajlar yöntemi sonucunda ortaya çıkan yorumlar ve aynı konulardaki ayet gruplarının Kur’an’daki tertibe göre düzenlenmesiyle oluşmuştur. Bu eserin konuyla ilgili diğer çalışmalarından farkı; metin boyunca yorum ve fihristin birlikte ilerlemesidir..

²¹⁰ Paret, *Der Koran Übersetzung*, s. 7-8.

²¹¹ Paret, *Der Koran Übersetzung*, s. 8.

²¹² Paret, *Der Koran Übersetzung*, s. 9.

Yorumdan (Kommentar) neyin kastedildiği hakkında açılıcı bilgiler veren Paret, öncelikle onun kapsamını belirler. Paret, Mürcie'nin öğretisine dayandırdığı Tevbe Suresi 106. ayette olduğu gibi sonradan yüklenen anlamların yorumda/tefsirde dikkate alınmadığının vurgular. Yorum/tefsirin amacının ayetlerdeki kelime ve ifadelerin ilk söylendiği zamanki anlamlarının ortaya çıkarılmasına hizmet etmek olduğuna işaret eder. Yorum/tefsirde, Kur'an metninin kompozisyon ve tarih / zaman sorununa eğilmediğini ifade eder. Bu iki sorunun çözülmesi Kur'an'ın anlaşılmasına katkı sağlayacak olsa da Paret, ne kadar planlı ve sistemli yaklaşılsa da Kur'an'ın bu yapısını düzeltmenin mümkün olmayacağını savunur.²¹³ Ona göre Richard Bell, İngilizce tercümesinde bu yaklaşımla Kur'an'ı tercüme denemesindeki zekice çıkarımlarına rağmen birçok konuda çıkmaza düşmüş ve ortaya yeni bir şey koyamamıştır. Paret, Richard Bell'in tercümesi ve tercüme yöntemi hakkında başlıca tespitlerini de paylaşır. Ona göre; Kur'an'ın metninin daha iyi anlaşılması için öncelikle her bölüm için doğru neticeler elde etmeye çalışılmalıdır. O, bu sorunun aradaki boşlukları dolduracak ayrı ayrı analizler olmadan bir çırpıda çözülebilecek bir sorun olmadığı kanaatindedir.²¹⁴

Paert'in yorum/tefsir çalışmasında Kur'an kavramları ve deyimleriyle ilgili açıklamalarda bir sistem takip edilmemiş, önemli görülenler seçilerek yeri geldikçe açıklanmıştır. Bilimsel incelemeye konu olabilecek bölümler tartışma konusu yapılarak değerlendirilmiştir. Bazı kısa surelerde Birkeland'ın yorumları tartışmaya açılarak farklı görüşler varsa belirtilmiştir. Birkeland'ın tercümesinde metnin okuyucu tarafından anlaşılmasını son derece önemsemektedir. Ona göre; kapalı ve karışık bölümlerde de mütercim, okuyucuyu aydınlatarak metnin tarihsel sürecini ve bağlamını anlamasına yardımcı olmalıdır. Paret, Kur'an'ı okuyarak metnin içeriğini ve ilgili olduğu bağlamı anlamak isteyen kişinin bu yardımlar olmaksızın Kur'an'ı eline almak istemeyeceği kanaatine sahiptir. Kaynaklarla ilgili bilgiler yeni sonuçlara varıldıkça ya da farklı kanaatler serdedildikçe oryantalist kaynakları tanımayan okuyucu için az sayıdaki standart kaynak hariç, her defasında yazar, eser, kitap adı, yayım yeri ve yılı tam verilmek suretiyle kaydedilmiştir.²¹⁵

Paret, eserin ikinci içeriği olan fihristle ilgili bilgiler verir. Fihristin, türünün ilki olduğunu belirtir. Fihristte Yorum'un aksine; sadece Kur'an ayetleri üzerinde

²¹³ Paret, *Koran Kommentar und Konkordanz*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 2005, s. 5.

²¹⁴ Paret, *Koran Kommentar und Konkordanz*, s. 5.

²¹⁵ Paret, *Koran Kommentar und Konkordanz*, s. 6.

durulduğunu, fihrist'in bir ifadenin veya kelimenin Kur'an'da geçtiği aynı veya benzer yerleri göstermeye hizmet etmek amacıyla kaleme alındığına işaret eder. Kur'an'daki aynı veya benzer ifadelerin bulunduğu pasajları belirtmek için takip ettiği usul hakkında detaylı ve teknik bilgiler verir.²¹⁶

Paret Kur'an tercümesinin tamamlanmasının hemen ardından, yorum ve tefsir çalışmasının oluşturulması sürecine geçtiğini, yıllarca süren bir çalışma sonucunda, binlerce ayeti benzerliklerinden dolayı birbiriyle karşılaştırarak ortak ve yakın anlamları yakalamaya çalıştığını ifade eder. Ancak tüm gayretlerine rağmen bazı ayetlerin karşılaştırmalarında hata yapılmış olabileceğini başından belirten Paret, aynı anlama gelen ayetlerle yakın anlama gelenlerin farklı kullanılarak belirtildiğine işaret eder. Tüm Kur'an malzemesini başkasından yardım almadan yürüten yazar, mükemmel bir çalışma beklentisi içerisine girilmemesi gerektiğini de ilave eder. Paret, her bölümü dikkatlice tekrar tekrar gözden geçirdiğini ve okuyucu için uzun ama değerli hizmetler sunduğunu belirtir. Hazırladığı Kur'an tercümesi ve yorum/tefsir eserlerinde kaynak gösterdiği paralel pasajlarda, fihrist çalışmasından yararlandığını belirtir.²¹⁷

Bazı Kur'an Yorum ve Fihrist okuyucularının eserde Kur'an'ın içeriğiyle ilgili bir indeksin olmayışını bir eksiklik olarak değerlendirmiş olabileceklerine işaret eden Paret, bu çapta bir indeksin hazırlanmasının başlı başına bir çalışma olduğunu hatırlatır. Bu türden iyi bir çalışmanın oluşması için aylarca çabaya ihtiyaç olduğu kanaatindedir. Son olarak Hollandalı oryantalist J.H. Kramers gibi bazı Kur'an mütercimlerinin bu türden çalışmaları kaleme aldıklarını hatırlatır.²¹⁸

Kanaatimizce Paret, Kuran'daki ifadelerin ilk olarak geçtiği zaman ve zemindeki anlamlarının bilinmesinin Kur'an'ın doğru anlaşılmasına hizmet edeceği görüşüyle yerinde ve haklı bir tespitte bulunmuştur. Haddi zatında Zemahşerî başta olmak üzere bazı müfessirler bu durumu göz önünde bulundurarak tefsir yapmışlardır. Günümüzde Kur'an araştırmacıları özellikle Kur'an tercümelerinde daha fazla önem arz eden Kur'an sözcük, kavram ve deyimleri hakkında araştırmalar yapmaya yönelmişlerdir. Ülkemizde de bu alanda orijinal çalışmalar kaleme alınmaktadır.²¹⁹

²¹⁶ Paret, *Koran Kommentar und Konkordanz*, s. 6-7.

²¹⁷ Paret, *Koran Kommentar und Konkordanz*, s. 7.

²¹⁸ Paret, *Koran Kommentar und Konkordanz*, s. 8.

²¹⁹ Örnek çalışmalar için bakınız; Abdulcelil Bilgin, *Kur'an'daki Deyimler ve Zemahşerinin Keşşaf'ı*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2008.

3.2. Paret'in Kur'an'la İlgili Görüşleri ve Değerlendirilmesi

3.2.1. Paret'in Kur'an Algısı

Ömrünün büyük bir kısmını Kur'an araştırmalarına vakfeden Rudi Paret, tabii olarak kendisine kadar gelen oryantalist gelenekten beslenmiş ve büyük oranda da seleflerinin görüşlerinden etkilenmiştir. Bu yönüyle o, oryantalistlerin İslami araştırmalar alanında kendi temel kaynaklarını tamamladıkları bir dönemin öğrencisidir. Paret'in, Nöldeke'den itibaren yaşadığı döneme kadarki Alman oryantalistlerini ve Alman üniversitelerindeki Arap ve İslam araştırmalarını konu alan çalışmasında ele aldığı oryantalistlere ve eserlerine bakıldığında oluşturulan bilgi sermayesinin daha sonraki bir Alman oryantalistin araştırmaları için ihtiyacı olan kaynak sorununu önemli bir ölçüde çözdüğü görülmektedir.

Paret sözü edilen eserinde Arap Dili ve Edebiyatı, Kur'an ve Tefsir Araştırmaları, Hadis İslam Hukuku, İslam tarihi ve Kelam gibi temel İslami bilimler alanında August Fischer, G. Weil, Abraham Geiger, Aloys Sprenger, Theodor Nöldeke, J. Wellhausen, I. Goldziher, C. S. Hurgronje, Edeuard Schau, Martin Hartmann, G. Kampfmeyer, Carl Heinrich Becker, Johann Fück, Carl Brockelmann, Joseph Horowitz, Richard Hartmann, Helmut Ritter, Paul Horster, Gotthelf Bergstraesser, Anton Spitaler, August Müller, Albert Socin, Gustav Pfannmüller, Hans Joachim Kissling, Gothard Jaeschke, Franz Babinger, Gustav E. Von Grünebaum, Hans Heinrich Schaeder gibi çok sayıdaki Alman oryantalistin önemli çalışmalar yaptığını kaydetmiştir.

Sadece Kur'an araştırmaları alanında değil tüm oryantalist çalışmaları açısından Paret'in derin bir hayranlık beslediği kişi kuşkusuz ünlü alman oryantalist Theodor Nöldeke'dir. Nöldeke'nin "Kuran Tarihi" adlı çalışmasındaki Kur'an'a dair bir çok görüşü, Paret ve diğer oryantalistler tarafından hararetle savunulmuştur. Paret, Nöldeke'ye bağlılığını ve hayranlığını, "*Nöldeke'nin bilimsel öncülüğüne tabi olan bir kimse hiçbir zaman yanılmaz.*" ifadesiyle açıkça izhar etmekten çekinmemiştir.²²⁰

Oryantalistlerin Kur'an algılarının tarihi sürecine bakıldığında istisnalar hariç tutulursa, pek bir değişiklik olmadığı gözlenebilir. Batıya hakim olduktan sonra tüm dünyada etki alını genişleten Sekülerizm ve Kapitalizm, maddeyi merkeze alan dünyevileştirme tesiriyle, din ve dinlerin kaynağı hakkında yapılan bilimsel araştırmaların yöntemi ve dilini de değiştirmiştir. Ne var ki zihinlerde ve kalplerde var

²²⁰ Paret, *Arabistik und Islamkunde*, s. 14.

olan ön yargılı düşünce ve tutumlar değişmediğinden son iki yüzyılda pozitivist bilim anlayışıyla batıda yapılan Kur'an çalışmaları öncekilerden farklı olmayan algılar ve yargılar serdetmiştir. Kur'an hakkındaki bu genel olumsuz oryantalist yaklaşım Paret'te de açıkça gözlemlenmektedir.

XX. yüzyıl Alman oryantalizminin Kur'an araştırmaları alanında en üretken oryantalistlerinden biri kabul edilen Paret'in, Kur'an algısını doğru tanımak ve tanıtmak amacıyla onun vahiy, Kur'an'ın yapısı, Kur'an'ın kaynağı ve Kur'an Kıssaları hakkındaki bazı görüşlerini ele alarak değerlendireceğiz.

3.2.1.1. Vahiy

Paret'e göre; ileri yaşlarına kadar atalarının dinine ciddi bir tavırla karşı çıkmayan Hz. Muhammed (s), Yahudi ve Hristiyan dünyadan gelen seslere ve düşüncelere karşı açık olmuş, onlardan etkilenecek kendi kavminin değerlerinden uzaklaşmıştır. Etkisinde kalmakla birlikte Hz. Muhammed'in, (s) ne Yahudiliğe ne de Mekke'den uzakta hayat bulmuş Hristiyanlığa intisap etmeyişi ise Paret; merkezinde kendisinin olduğu ve kendisini toplumuna karşı sorumluluk bilinciyle harekete geçiren yeni bir din oluşturma projesini daha anlamlı ve mantıklı bulmasına bağlamaktadır.²²¹

Kavminden uzaklaşarak uzlete çekildiği bir döneme denk gelen Ramazan ayında, topluma vereceği mesajları zihninde organize eden peygamber, vahiy olarak adlandırdığı ilk mesajlarıyla peygamberliğini ve misyonunu ilan etmiştir. Paret'e göre vahyin başlangıcını ve önemli bir olayı anımsatmasından dolayı değerli olduğuna inanılan bir gece ve ayda inzal olan ilk vahiy, yeni bir sürecin başladığını göstermektedir. Yoksa Kur'an'ın toptan inzali gibi bir durum mevzu bahis değildir.²²²

Peygamberin ilk vahiy tecrübesinin vizyon olarak yorumlanabilecek bir olayla gerçekleştiğini belirten Paret, bunun bir rüya olabileceği bir yana, benzeri yaşantıların Hz. Muhammed'in (s) tebliğ bilincini güçlendirdiği kanaatindedir. Bu tür yaşantılara dayalı vahiyler kapalı ve karışık ifadelerle dolu olduğundan, anlaşılmasında zorluklar ortaya çıktığını ifade eder. Bu duruma Necm Suresi, 1-18 ve Enfal Suresi 19-26 ayetlerde Peygamberin Cebrail'i mi Allah'ımı gördüğü tartışmasının yapıldığı ifadeleri örnek getirir.²²³

²²¹ Paret, *Mohammed und der Koran*, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart 2008, s. 47.

²²² Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 48.

²²³ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 49-50.

Peygamberin tebliğ bilincine konu olan vizyonunun peygamberlik öncesine kadar gittiğini düşünenlerin ilki Paret değildir. Metin analizi ve tenkidi yöntemini uygulamak suretiyle bazı Alman oryantalistlerin Kur'an ve Peygamber hakkında makalelerini konu alan değerli çalışmasında Prof. Hüseyin Yaşar'ın, Max Henning'e²²⁴ ayırdığı bölümde kaydedildiği kadarıyla Henning'in de aynı görüşte olduğunu görüyoruz. Hz. Muhammed'in (s) biyografisine ayırdığı bölümde Henning, peygamberin daha küçük yaşlarda birtakım kötü ruhların tesiri altına girdiği ve bir tür ruhsal hastalığa yakalandığı iddiasını genel geçer doğru bir bilgiymiş gibi vermekten çekinmez.²²⁵

İlk inzal olan ayetlerin, önceden planlanmış olan peygamberlik çıkışının kırılma noktasını oluşturduğunu ifade eden Paret, özellikle Alak ve Müddesir surelerindeki ifadelerin buna işaret ettiğini iddia ederek Alak Suresi'ndeki "Oku" emrinin aslında "anlat, açıkla", Müddesir Suresi'ndeki "Kum" emrinin de "Uyan" anlamına geldiğini belirtir. Ona göre Müzemmil ve Müddesir surelerin başında geçen "Ya Eyyuhal Mudassir" ve "Ya Eyyuhal Muzzammil" ifadeleri, büyük ihtimalle peygamberin örtüye bürünerek uyuduğu bir sırada gördüğü ilk dönem gece vizyonlarına dayanır.²²⁶

Vahyin, peygamberin bir konu hakkındaki ön kararlarının bilinç ve bilinçaltında bir takım yönelimlerinin ve arzularının tesiriyle üretildiği kanaatini belirten yazar, Ahzab Suresi'nin 50. ayetinin ile Hz. Ayşe'ye atfedilen Allah'ın peygamberinin arzularını hemen gerçekleştireceği düşüncesinin buna dayanak oluşturduğunu ileri sürer.²²⁷

Aynı yaklaşımla Taha Suresi 114. Ayet ile Kıyame Suresi 16–18. ayetlerinden yola çıkarak peygamberin vahiy psikolojisine yönelik yorumlarda bulunur. Ona göre bu ayetlerde Peygamber vahye tesir etme cüretiyle suçlanan şeytana rağmen ilahi muradı anlamaya ve iletmeye gayret etmekte, Allah'ın yardımıyla bu ağır sorumluluğu yerine getirmeye çalışmaktadır.²²⁸

²²⁴ Hakkında kaynaklarda fazla bilgi olmayan Max Henning'in ünlü şarkiyatçı F. August Müller (1848-1892) olabileceği tahmin edilmektedir. A. Schimmel ve Murad. W. Hofmann bu kanaati paylaşan ilim adamlarındandır. Henning'in 1901 de yayımlanan Kur'an tercümesi metne en sadık tercümelerden biri olarak kabul edilmiş ve en son Murad ismini alarak İslam'ı seçen W. Hofmann tarafından redakte edilmiştir.

²²⁵ Yaşar, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, s. 99.

²²⁶ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 52-54.

²²⁷ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 66.

²²⁸ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 66-68.

H. Muhammed'in (s) vahiy elçiliğini ve getirdiği ilahi mesajları reddeden oryantalistlerin ileri sürdükleri gerekçelere bakıldığında hiç birisinin tutarlı ve doğru olmadığı görülecektir. İnkârcı zihnin başından beri Kur'an'a ve Allah'ın Resulüne karşı çıkarken dayandıkları argümanlar, sorgulamak ve inanmak istemeyen bir kesim dışında bu düşünce ve inancın hâkim oldukları toplumları tatmin edememiş, tarih boyunca farklı toplumlarda değişik sosyal konumlardan birçok insanın İslam'a yönelişine engel olamamıştır.

Paret gibi birçok oryantalist, Kur'an'ın kaynağı ve vahiy olgusu hakkında görüşler serdetmişlerdir. Farklı zaman ve şartlarda ileri sürülen bu görüşler neredeyse birbirinin tekrarı şeklindedir. Hristiyanlık ve Yahudilikte kutsal kitaplar dâhil hiç bir kaynağın Kur'an benzeri katıksız bir tanrısal kaynaklık özelliği ve iddiası olmadığının farkında olan müsteşrikler, bu durumu sorgulamadan kanıksamaktadırlar. Buna karşın Kur'an'ın orijinalliğini kabul etmek zorunda kalarak, Paret gibi bunu ifade etmek durumunda kalsalar dahi bilimsellik kisvesi altında önyargılı inanç ve düşünceleriyle hareket etmektedirler. Oryantalistler İslam'a ve kaynaklarına yönelttikleri soruların ve ithamların bin de birini kendi dinlerine yöneltmemişlerdir. Nitekim bu yaklaşımla dinlerini ve kaynaklarını gözden geçiren batılı bilim adamlarının çoğunun gerçeği görerek dinlerinden uzaklaştıkları, vicdan iz'an sahiplerinin İslam'ı seçerek hidayete kavuştukları müşahede edilmiştir. İslam ve islami değerlerle mücadeleyi seçmiş oryantalistlerin çoğunlukla küçük yaşlardan itibaren Yahudilik ve Hristiyanlık dini eğitimi almış dindar ailelere müntesip oldukları, bunların azımsanmayacak oranda büyük kısmının papaz veya haham ya da bunların çocuğu olduğu bilinmektedir.²²⁹

Peygamberimizin vahiy fikrini Yahudi ve Hristiyanlardan aldığı hatta vahyi kendi toplumunu, dönemin medeniyet seviyesinin temsilcileri olan kitap ehli milletlerin konumuna yükseltme aracı olarak bilinçli bir şekilde kurguladığı iddiası birçok açıdan saçma bir iddiadır. Öncelikle bu iddia vahyi en güzel şekilde hayatına geçiren, insanı ve toplumları tekâmül ettirmeyi başaran H. Muhammed'in (s) insanlık tarihinde eşi benzeri olmayan nadide bir insan olduğunu zımnen kabul etmektedir. Yahudi ve Hristiyan kültürünü bilmekle peygamber olunabilse veya vahiy üretilebilseydi kanaatimizce bunu H. Muhammed'den (s) önce ondan daha derin malumata sahip kimi ehli kitap müntesipleri veya Arapların denemiş olmaları gerekirdi. Ayrıca Ehlikitabın

²²⁹ Örneğin, Rudi Paret, J. Wellhausen, gibi oryantalistler papaz; I. Goldzieher, J. Horovitz gibi oryantalistler ise haham evladıdır.

sorunlu vahiy algısının tesiriyle vahiy olarak bilinen yaşantılar birkaç defaya mahsus olaylarmış gibi değerlendirilmiştir. Kaldı ki peygamber hayatta olduğu dönemde Ehlikitaptan hiç kimse Hz. Muhammed'in (s) Kur'an vahyini onlardan esinlenerek veya kaynaklarından öğrenerek ya da çalarak oluşturduğu şeklinde bir iddiada bulunmamıştır. Hâlbuki onlar böyle bir durumdan şüphelenmiş dahi olsalardı bunu Hz. Muhammed'i (s) hırsızlıkla suçlamak için kullanırlardı.²³⁰

Peygamberimizde vahiy bilincinin zamanla geliştiğini ve kendisini bu düşünceye güçlü bir şekilde inandırdığı için yıllarca aynı çizgide birtakım yalpalamalar yaptığı, ana çizgiden sapmadan devam ettiği şeklindeki iddiayla Paret,'in (s) peygamberliğinin ilahi bir tercih, vahyinde ilahi bir nimet olduğunu inkâr etmektedir. Peygamberlik ve vahiy alma iddiası müddeinin bu fikre kendisini zamanla inandırmış olmasıyla ölçülecekse Hz Adem ve Hz. İsa gibi peygamberler hariç tarih boyunca gelen diğer bütün peygamberlerin peygamberlikleri tartışmalı bir hal alır. Zira bu iki peygamber haricindekiler, peygamberlik öncesi bir hayat yaşamışlardır. Kanaatimizce peygamberimizin ve diğer elçilerin getirdikleri mesaja güçlü bir şekilde inanmaları ve canları pahasına ona bağlı olmaları, olsa olsa onların peygamberliklerine işaret eden bir unsurdur. Ne var ki oryantalistler, Kur'an'da bu durumu anlatan ayetleri doğru anlamışlar ancak kendi emelleri doğrultusunda yorumlamışlardır.²³¹

Kur'an'ın, peygamberin yaşantılarının bir ürünü olduğunu ileri sürmekle Paret ve diğer oryantalistler, ellerindeki tahrif edilmiş ilahi kitaplarda olmayan Kur'an'a has ilahi özellikleri yok sayma gayreti içindedirler. Kur'an'ın insan hayatının her alanına nüfuz ederek insanı ve eylemlerini Allah'ın muradına teslim olmaya yönelten bir hayat kitabı olarak, onun üstünlüğünü kabul etmek istemedikleri için bu yola başvurmuşlardır.

Kur'an, kendi mesajını tebliğ eden peygamberi tarafından inşa edilmiş İslam toplumuna yönelik Ehli kitap ve müşriklerden gelen eleştiri ve saldırılara cevap veren ayetlerle doludur. Davetin içinden geçtiği süreci dikkate alan Kur'an her şarta göre hareket prensipleri koyarak dinamik ve canlı bir İslam toplumu oluşturmuştur. Bu yönüyle Kur'an'ın peygamberimizin pratik hayatını kapsadığını söylemek yerinde olur ki bu durum olması gerektir. Zira ilahi olan bir mesajdan beklenmesi gereken tavrı ve müdahaleyi göz ardı etmek için ancak oryantalist mantığa sahip olmak gerekir.²³²

²³⁰ M. Sait Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay., İstanbul 1993, s. 13.

²³¹ İzzet, Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usûl*, Çev. Vahdettin İnce, Ekin Yay., İstanbul 2008, s. 13.

²³² Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usûl*, s. 116-117.

Oryantalistlerin peygamberin şahsına bağladıkları nübüvvet tecrübesinin esin kaynağı olarak belirledikleri ruhi hali konusunda ileri sürdükleri şiir, cinnet, karışık rüyalar, kehanet gibi farklı ithamlar göstermektedir ki onların amacı Hz. Muhammed'i (s) ve getirdiği mesajı değerlendirmek değil, peşinen onu yargılamak ve mahkûm etmektir. Peygamberlik iddiasında olan bir kişiye ve vahiy olarak takdim ettiği ürüne birbirinden farklı bu kadar çok ithamda bulunmak olsa olsa gözü dönmüş, inatçı bir düşmanlığın göstergesidir. İslam'ın temel kaynakları hakkında inkârcı müsteşrikler tarafından sayısız varsayım ve tahminin hedefi olan M. Draz'ın ifadesiyle *“hakikat ışığına açılmış gözleri evham tozlarına maruz bırakmak, yakın bahçelerine gidenlerin yoluna dikenler yerleştirmektir.”*²³³

Oryantalistlerin Hz. Muhammed'in (s) vahiy yaşantısını inkar için ileri sürdükleri argümanlar içinde en hararetle savundukları, vizyon ve kehanet iddiasıdır. Mâkul hiçbir dayanak olmaksızın Paret de Kur'an vahyini peygamberin vizyonu olarak değerlendirmektedir. Yer yer Watt'la benzer görüşleri dile getirerek vahyi peygamberin bilinçaltı düşüncelerine indirgediği de görülmektedir. Paret ve oryantalistler, Hz. Muhammed'in (s) peygamberliğini inkâra imani bir vecibe sorumluluğuyla sarılmakta, Oonun peygamber olmadığını ispat etmeye çalışmaktadırlar. Kur'an-ı Kerim, Ehlikitabın elindeki tahrif edilmiş kitaplardan farklı olarak, peygamber Hz. Muhammed'in (s) bir beşer olduğunu ısrarla vurgular. O ve diğer peygamberler model insanlar olarak ilahi program dâhilinde hareket etmektedirler. Bu yönüyle bakıldığında Hz. Muhammed'in (s) kendisi Kur'an'a uymakla mükelleftir. Dolayısıyla onun tüm eylemlerinin referansı Kur'an'dır. Çünkü Kur'an, İnsanları karanlıklardan aydınlığa çıkaracak olan esasların ana kaynağıdır. Bu sebeple Hz. Muhammed, (s) insanları kendisinin de tabi olmakla görevli olduğu Kur'an'a davet etmiştir.²³⁴

Bu durum Kur'an'daki şu ayetlerle açık bir şekilde ifade edilmektedir. “Elif. Lam. Ra. Bu bir kitaptır ki Rabbinin izniyle insanları karanlıklardan nura, O güçlü ve övgüye layık olanın yoluna çıkarman için sana indirdik”.²³⁵ “De ki size Allah'ın ayetleri yanımdadır demiyorum. Gaybı da bilmiyorum ve ben size bir meleğim de demiyorum. Ben bana vahyedilenden başkasına uymam. De ki kör olanla gören bir olur mu? Hala düşünmeyecek misiniz?”.²³⁶

²³³ Muhammed A. Draz, *En Mühim mesaj Kur'an*, Çev. Suat Yıldırım, Işık Yay. , İzmir 1994 s. 82.

²³⁴ Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usûl*, s. 10.

²³⁵ Kehf, 110.

²³⁶ En'am 50.

Çamur at, tutmazsa izi kalsın; mantığıyla ilahi hakikatlere yapılan bu saldırıların, akliselim sahibi insanlar tarafından fark edilmeyeceğini düşünemeyecek kadar kör olan bu zihniyet, İslam dininin kendisine atılan çamurlara rağmen güçlendiğini gördükçe yeni yöntemler arayışına girmiştir. Böylece bu yeni arayış ve uğraşlarla tarih boyunca varlık sahnesinden inmeyen dinler mücadelesi gelecekte yeni formlara bürünerek varlığını sürdürecektir. Hak-batıl mücadelesinin finali olan kıyamete kadar devam edecektir.²³⁷

İslam karşıtlığını, Kur'an vahyini ve Hz Muhammed'in (s) risaletini hedef alarak inkâr etmek üzerine inşa eden oryantalistlerin, vahiy ve nübüvvete kaynak yakıştırmalarını "Yahudilik ve Hristiyanlık", "Cahiliye Kültürü ve Kâhinlik" başlıkları altında daha detaylı bir şekilde ele alacağız.

3.2.1.2. Kur'an'ın Yapısı

Paret, uzun yıllarını adadığı Kur'an tercümesinin önsözünde Muhammed'in (s) katıksız ilahi mesajlardan müteşekkil vahiy ürünü bilgisi olarak sunduğu kitabın barındırdığı yüzlerce kıraat farklılığına rağmen günümüze ulaşmış haliyle metnin peygamberin dilinden çıktığı hakkında neredeyse hiç bir tereddüde gerek olmadığını belirtir.²³⁸ Haddi zatında bilimsel tespitleri referans alan oryantalistler içinde Kur'an'ın orijinalliyi karşısında Paret'in dışında şapka çıkartan başka kişilerde vardır. Leblois ve W. Muir bu gerçeği en açık şekilde ifade etmekten geri durmayan oryantalistler arasındadır.²³⁹

Paret, Hz. Osman dönemindeki Kur'an nüshasının bozuk ve sahte metinlerden tamamen arındırılmış olduğunu kabul etmekle beraber, Kur'an kitabının ileriki dönemlerde, ilk dönemki harekesiz ve noktasız yazılışından farklılaştığını ve son haliyle yanlış yazılmış olduğunu iddia eder.²⁴⁰ Paret'te de müşahade edilen bu kendi içinde çelişkilerle dolu yaklaşım, bir çok oryantalist tarafından Kur'an'da gramer ve Arapça dilbilgisi kuralları bakımından hatalar olduğu iddiasıyla birlikte her fırsatta dillendirilmektedir.²⁴¹

Paret, Kur'anî kavram ve sözcüklerden yola çıkarak Peygamberin vahiy tecrübesinin daha rahat anlaşılacağına vurgu yapar. Mekke döneminde vahyin nazım ve

²³⁷ Muhsin Demirci, *Kur'an Tarihi*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1997, s. 91.

²³⁸ Paret, *Der Koran Übersetzung*, s. 5.

²³⁹ H. Mehmet Soysaldı, *Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Tefsir*, Fez Yay., Ankara 2001, s. 75-76.

²⁴⁰ Paret, *Kur'an Üzerine Makaleler*, s. 120.

²⁴¹ Ahmet Parlakışık, *Oryantalizmin Soruları*, İnsan Yay., İstanbul 1995, s. 135.

musiki özelliklerine, daha sonra nazil olduğu bilinen ayetlerde rastlanmamasının manidar olduğunu ifade eden yazar; Kur'an dilinin peygamber tarafından Arap kâhinlerinin sözleri tarzında oluşturulduğunu iddia eder.²⁴²

Kur'an'ın anlaşılmasının önündeki engelleri ele aldığı bir tebliğinde Paret, Kur'an'ı anlamaya giden yolda ilk sorunun Kur'an kıssalarının Peygamberin yaşantıları ve tasavvurları nedeniyle aldıkları karmaşık durum olduğunu belirtir. Paret'e göre ikinci ve daha önemli bir sorun ise Kur'an'ın anlam bütünlüğünden uzak kapalı ve karmaşık ifadelerden müteşekkil olmasıdır. Paret'e göre Kur'an'daki bu anlam sorununun sebebi bizzat kendisinden kaynaklanan yapısal durumdur. Kur'an'daki sure ve ayetlerin kompozisyonundan kaynaklanan bu durum onu anlamının önünde büyük bir engel olarak durmaya devam edecektir.²⁴³

Kur'an'ın temasal yapısı ve konuları ele alış şeklinin düzensiz ve karışık olduğu düşüncesi, oryantalistlerin hemfikir oldukları bir tespittir. Dozy bu kanaatini şu şekilde ifade etmektedir: “*Muhammed'e gelen vahyi içeren ve aynı zamanda peygamberin hayatını da anlatan, en mükemmel olmasa da en güvenilir olan eser Kur'an, olağan dışılık ve görülmemiş düzensizlik örneğidir.*”²⁴⁴

Dozy, Kur'an, sure ve ayet gibi kelimeler dâhil Kur'an'ın içeriği ve kıssalarının Yahudi kaynaklarından alıntı ve mülhem olduğunu iddia eder. Bu konuda daha ileri giderek Arap dilini dünya dilleri muvazenesine çıkaran Kur'an-ı Kerim'in dili hakkında şu küçümseyici ifadeleri kullanır: “*Benim görüşüm sorulacak olursa çok az tanınan eski Arapça kitaplar içinde Kur'an kadar az zevksizlik gösteren, yüzeysel ve fazlasıyla gösterişli ve usandırıcı bir kitap tanımıyorum.*”²⁴⁵ Bu ifadelerin sahibi Oryantalistler Kur'an'ın üslubundaki özgünlüğü göremeyecek derecede körleşmişlerdir. Arapçanın varlık sahnesinde kalmasının temel faktörünün Kur'an olduğu sadece Arap dillileri ve edebiyatçıların değil, edebiyat ve dilden anlayan vicdan sahibi ilim adamlarının üzerinde hemfikir oldukları açık bir husustur.²⁴⁶

Kur'an'daki ayet ve surelerin tertibinin insanların elleriyle yazdıklarından farklı olması kadar tabii bir durum olmadığı halde oryantalistler bu farklılık üzerinden Kur'an'ın kompozisyonunun bozuk olduğu iddiasıyla O'nun değerini düşürmeye

²⁴² Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 66.

²⁴³ Paret, *Kur'an Üzerine Makaleler*, s. 97-99.

²⁴⁴ Reinhart Pieter Anne Dozy, *İslam Tarihi*, Osmanlıca'ya Çev. Abdullah Cevdet, Osmanlıca'dan Türkçe'ye Çev. Vedat Atila, Gri Yay., İstanbul 2006, s. 98.

²⁴⁵ Dozy, *İslam Tarihi*, 98-104.

²⁴⁶ Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usûl*, s. 15.

çalışmışlardır. Kur'an'daki ayetlerin surelerdeki yerleri ile tertipleri hakkında Allah resulünün tasarruf sahibi olmadığını açıkça ifade eden Kıyamet Suresi 17-19. ayetlerin varlığına²⁴⁷ rağmen, Kur'an'ı Hz. Muhammed'in (s) veya sonraki dönemde toplama ve çoğaltma faaliyetinde bulunan sahabenin düzenlemiş olması ihtimali dahi İslam'a göre kabulü mümkün olmayan bir düşüncedir. Kur'an, Allah'ın kitabıdır, Onun tertibinde herhangi bir değişiklik yapma hakkı da sadece Allah'a aittir.²⁴⁸

Kur'an'ı önceki ilahi kaynaklı muharref kitapların seviyesine indirgeme çabalarına Goldziherde omuz vermiştir. “Die Richtungen der Koranauslegung” adlı eserinin daha başında Goldziher reformcu Hristiyan teolog Werfels'in İncil için geçerli olan “*Herkes kendi doğmalarını bu kitapta arar ve herkes ne arayorsa bu kitapta onu bulur.*” ifadelerini Kur'an'a da teşmil etmek suretiyle Kur'an'a nasıl ve nereden yaklaştığı konusunda duruşunu ortaya koymaktadır.²⁴⁹

Kur'an'daki ayet grupları ve surelerde birden çok konunun ele alınmış olmasını onda anlam bütünlüğü ve ilgisi olmadığı şeklinde yorumlayan oryantalistler, bunu bir nakısa olarak değerlendirmişlerdir. Halbu ki; Kur'an ayetlerinin yirmi üç yıllık süreç içinde ihtiyaçlara ve olaylara göre indirildiği göz önünde bulundurulduğunda, ondaki ayet bölümleri ve surelerin birbirinden farklı konulara işaret ettikleri için aralarında konu birliği aramanın yerinde olmayacağı da açıklığa kavuşmuş olacaktır.²⁵⁰

Kitap Ehlinin peygamberlerin vefatlarından çok sonraları kaleme aldıkları kaynaklarındaki tarihi anlatım ve üslup, bu kitapların insanlar tarafından kaleme alındığının en bariz kanıtıdır. Ehlikitap din adamları ve müsteşrikler, bu durumu gizlemeden kabul etmek zorunda kalmışlardır. İslam'ı seçtikten sonra Ehlikitap toplumuna Kur'an'ı tanıtmak amaçlı kaleme aldığı “Müsbet ilim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an” adlı eserinde Maurice Bucaille'nin Kudüs Kitab-ı Mukaddes Okulu profesörlerinden Benoit ile Bismard'ın birlikte yazdıkları “Dört İncilin Kaynaklarının Topluca Özeti” adlı çalışmadan naklettiği aşağıdaki ifadeler bu ikrarı hiçbir yoruma yer bırakmayacak şekilde örneklemektedir. “Bazı okuyucularımız İsa'nın şu sözü veya bu meselenin veya ileride başına gelecek şeylere dair falan haberinin İncillerde okuduğumuz gibi onun ağzından çıkmadığını fakat onları bize nakleden kişilerce değiştirilerek çevreye intibak ettirildiğini öğrenince belki şaşıracaklar yahut rahatsız

²⁴⁷ “Şüphesiz onu (vahyi), toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et”.

²⁴⁸ M. M. El-A'zami, Kur'an Tarihi, Çev. Ömer Türker ve Fatih Serenli, İz Yay., İstanbul 2006, s. 67.

²⁴⁹ Ignaz Goldziher, *Die Richtungen der Islamischen Koranauslegung*, E. J. Brill Ver., Leiden 1970, s. 1.

²⁵⁰ Draz, *En Mühim Mesaj Kur'an*, s. 180.

olacaklardır. Bu tür tarihi araştırmaya alışık olmayanlar için bu araştırmada hayrete hatta skandala yol açabilecek çok şeyler vardır.”²⁵¹

Görüldüğü gibi oryantalistler kendi kaynaklarındaki zaafı Kur'an'da da aramak gayretindedirler. Bu amaçla Kur'an'ın tedvini, cem'i ve Arap dilinin gelişim sürecinin yanında Kur'an'ın tertibi ve üslubuyla ilgili araştırmalara ağırlık vererek Kur'an'ın yanlışlarla dolu beşer eseri bir kitap olduğunu ispatlamayı hedeflemişlerdir.

Kur'an'ın Hz. Peygamber döneminde tedvini ve sonrasında toplanması ve Mushaf halini almasıyla ilgili sağlam tarihi rivayetleri destekleyen bilimsel tespitler karşısında, yeni oryantalistler eskilerin körü körüne savundukları bazı fikirleri bir tarafa bırakmak zorunda kalmışlardır. Paret gibi Oryantalistler, Kur'an'ın bozulmadan günümüze geldiğini kabul etmek zorunda kalsalar da, onu başka açılardan eleştirmek için aklın sınırını zorlayan görüşler ortaya atmışlardır. Oryantalistlerin bu görüşleri dikkatli bir şekilde incelendiğinde büyük kısmının ilmi dayanaklardan yoksun olduğu bir kısmının da kendi içinde çeliştiği müşahade edilecektir. Paret'in bir taraftan Kur'an'ın metin olarak orijinal olduğu görüşünü dillendirirken, diğer taraftan Kur'an'ın yazıya geçirilme sürecinde, noktalama ve harekeleme faaliyeti sırasında sözcüklerin peygamber dönemindeki aslından farklı anlamlara gelecek şekilde değiştirildiğini söylemesi bu çelişkiyi örneklemektedir.

Paret ve diğer müsteşrikler, Kur'an'a özgü mucizevî dil ve anlatımı görmek istemedikleri için, manasında olduğu gibi metnine ve dilinde de Bektaşî mantığıyla yaklaşmışlar; ayet ve surelerindeki kompozisyonun Kur'an'ı anlamada sorun teşkil ettiğini savunmuşlardır. Bütün tertibi Allah tarafından belirlenmiş olan yüce Kur'an'ın en uzun sureleri başta olmak üzere tüm surelerindeki ayetler nazım ve anlam olarak birbirleriyle son derece uyumludur. İlahi tertibin bildiğimiz ve bilmediğimiz sayısız hikmeti vardır. Surelerde birbiriyle bağlantılı birçok konunun ele alınmasından dolayı okuyucu sıkıp usanmaksızın saatlerce Kur'an'la baş başa kalabilmekte ve onu kolaylıkla ezberleyebilmektedir. Kur'an'ın bu yönü o denli mükemmeldir ki okuyucu onun farklı zamanlarda inmiş ayet gruplarından olduğunu kabul etmekte zorlanır.²⁵²

Kur'an'ın üslubu, edebi zevk açısından dili ve nazmı hakkında oryantalistlerin dillendirdikleri görüşler, onların bu konudaki sübjektif yaklaşımlarından müteşekkildir.

²⁵¹ Maurice Bucaille, *Müsbet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'an*, Çev. Mehmet Ali Sönmez, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2001, s. 128-129.

²⁵² Draz, *En Mühim Mesaj Kur'an*, s. 185.

İlmi hiçbir referansa ve delile dayanmadıkları için bu türden iddiaları değerlendirmeye değer bulmuyoruz.

3.2.1.3. Kur'an'ın Kaynağı

Esasında İslam peygamberinin ilmine ve Kur'an-ı Kerim'e kaynak aramak, müsteşriklerin ortak çalışma alanlarının başında gelmektedir. İsmail Cerrahoğlu'nun verdiği bilgiler ışığında onların bu konudaki çalışmaları tetkik edilecek olursa, müsteşriklerin Kur'an'ın menşei ile ilgili birçok tez ileri sürdükleri görülür. Buna göre; Kur'an'da Yahudi tesiri, Hristiyan tesiri, hem Yahudi hem Hristiyan tesiri, müşrik cahiliye tesiri olduğu iddia edilmiştir. Ancak özellikle son dönem araştırmacıları içinde bu oryantalist yaklaşımlara karşı çıkanlar da mevcuttur.²⁵³ Oryantalistlerin Hz. Muhammed'in (s) sözleri olarak niteledikleri vahiy bilgisinin kaynağı hakkında ileri sürdükleri bu iddiaların tümü tarihi tanıklık açısından ispata muhtaçtır. Cahiliye kültürünü ya da Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerini, Muhammedî bilginin kaynağı olarak göstermeye çalışan oryantalistler, onun son derece zengin Kur'an birikimini nasıl elde ettiği sorusuna makul, inandırıcı, tarihi ve bilimsel dayanağı olan hiçbir cevap verememişlerdir.²⁵⁴

3.2.1.3.1. Yahudilik ve Hristiyanlık

Oryantalistler İslam dinini, onun ana kaynağı Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Muhammed'i (s) kendi inanç zaviyelerinden bakarak değerlendirmişlerdir. Bunu birçok dilde kaleme aldıkları sayısız eserde açıkça sergilemişlerdir. Aslında bunda pek de şaşılacak bir durum yoktur. Oryantalist bakışın asıl sorunu, İslam'a ve kaynaklarına yönelirken görmek istediği açıdan yaklaşması ve bunu bilimsellik kılıfıyla meşru göstermeye çalışmasıdır. XX. asırda değişmeyen bu konumlanma, bilim ve iletişim çağı olarak adlandırılan günümüz dünyasında esefle karşıladığımız bir vakıadır.²⁵⁵

Ne yazık ki; bilimsel yöntem kaygısıyla telif edildiği iddia edilen söz konusu zihin yapısı ürünler, konuya ilgi duyan insanı yanılgılara sürüklemekte, arayış içindeki zihinleri bulanıklaştırmakta ve köreltmektedir. Bu amaçla atılan her türlü adım, farklı inanç ve düşüncedeki toplumların bilinçli bir şekilde birbirlerinden ayrışmalarına ve

²⁵³ İsmail Cerrahoğlu, "Oryantalizm ve Batıda Kur'an ve Kur'an İlimleri Üzerine Araştırmalar", *AÜİFD*, Ankara 1989, XXXI /120.

²⁵⁴ Draz, *En Mühim Mesaj Kur'an*, s. 65.

²⁵⁵ Halil Çiçek, *20. Asırda Kur'an İlimleri Çalışmaları*, Timaş Yay., İstanbul 1996, s. 12-13.

birbirlerine yabancılaşmalarına hizmet etmektedir. Çoğu zaman, hâkim güçler tarafından planlı olarak desteklenen bu durumun insanlık tarihinin şahit olduğu çatışma ve savaşların büyük kısmının müsebbibi olduğunu da unutmamak gerekir.²⁵⁶

Müslümanların aksine Hristiyan bir oryantalist olarak kendisinin farklı argüman ve kıstaslarla yola çıkarak değerlendirmelerde bulunmasının ayıplanacak bir şey olmaması gerektiğini ifade eden Paret; peygamberin dünya görüşü ve dini düşünce gelişimini takiben ortaya çıkan peygamberliğin, vahiy sürecini oluşturan koşullar ve etkenlerin iyi tespit edilmesi gerektiği düşüncesindedir. Zira onun ifadesiyle “*Peygamber önceki yaşantılarının ve bilgilerinin ana içeriğiyle peygamberliğe gebe kalmıştır.*”²⁵⁷

Paret, önceki kitabı dinler olan Yahudilik ve Hristiyanlığın Hz. Muhammed’in (s) kendisini peygamberlik misyonuna inandırması ve bu bilincin tesiriyle hareket etmesinde tartışılmaz bir yeri olduğunu şu cümleleriyle ifade eder: “*Kesinlikle kabul etmeliyiz ki Muhammed; gerek peygamberlik öncesi dönemde gerekse de peygamberliğinden hicrete kadar olan dönemde Hristiyan ve Yahudi düşünce birikimine sahiptir.*”²⁵⁸

Julius Wellhausen’in aşağıdaki ifadeleri Paret’in yukarıda zikredilen görüşlerinin oryantalist camiada genel geçer bilgi derecesinde kabul gördüğünü göstermektedir. “*İslam’ın Yahudilikle sıkı bir ilişkisinin olduğu ve köklerinin Yahudiliğe dayandığı konusunda hâkim bir görüş vardır. Kanaatimizce de bu görüşü destekleyen birçok delil mevcuttur.*”²⁵⁹ Akliselimin kabul ettiği bazı gerçekleri ifade ettiğinden kimi Müslüman aydınlarca insaflı (!) bir oryantalist olarak değerlendirilen W. M. Watt bile, İslam’ın Yahudiliğin bir mezhebi olarak değerlendirilebileceği kanaatiyle oryantalist insaf ve ilim ölçülerinin XX. yüzyılda ulaştığı noktayı gözler önüne sermektedir.²⁶⁰

Paret’e göre peygamber olma ve kalma arzusunun gereği olarak Hz. Muhammed’de (s), ilahi vahiy bilinci uzunca bir sürece yayılarak içsel/ ruhsal çıkışlar yapıyordu. Bunun böyle olduğunu kabul etmeyenlere göre ise ancak ilahi bir hidayet ve inayet yardımıyla peygamberlik müessesesi devam edebilirdi.²⁶¹

²⁵⁶ Gıyasettin Arslan, *İmam Şafîinin Kur’an Okumaları*, Rağbet Yay., İstanbul 2004, s. 19.

²⁵⁷ Paret, *Kur’ân Üzerine Makaleler*, s. 40.

²⁵⁸ Paret, *Kur’ân Üzerine Makaleler*, s. 43.

²⁵⁹ Julius, Wellhausen, *Reste Arabischen Heidentums*, Walter de Gruyter Ver., Berlin 1927, s. 234.

²⁶⁰ Hüseyin, *Oryantalistler ve İslamiyatçılar*, s. 18.

²⁶¹ Paret, *Kur’ân Üzerine Makaleler*, s. 58.

Paret, ilk inen vahiy olarak kabul edilen Alak Suresi'nin ilk ifadesi olan "İkra (Oku, anlat)!" kelimesinin, Yahudi ve Hristiyanlarca da edebi dil olarak kabul edilen Aramice asıllı oluşundan yola çıkarak bu kelimenin ibadet amacıyla dini metinlerini okuyan Ehlikitap'tan mülhem olduğunu belirtir. Yazılı bir metin olarak Tevrat ve İncil'e hicretten sonra muttali olan peygamberin zihninde, Arapların da böyle bir kitaba sahip olmaları gerektiği düşüncesinin oluştuğunu ve Hz. Muhammed'in (s) sonraki dönemlerde vahiylerin yazdırılıp ezberlenmesi kararına varmasında da bu düşüncesinin etkili olduğunu iddia eder.²⁶² Paret'in çağdaşı Alman oryantalist Horovitz, Kur'an'daki birçok isim ve kavramın yanında bizzat Kur'an'ın kendi isimlerinin de büyük oranda Yahudi ve Hristiyan kaynaklarındaki ifadelerden esinlenerek oluşturulduğu görüşündedir.²⁶³

Paret'e göre, peygamberin çağrısının içeriği onun ne derece önceki dinlerle yakın ve uyumlu olduğunu göstermektedir. Aynı mesajın muhatapları olarak adlandırılan Yahudilik ve Hristiyanlığın bilgi malzemesini Kur'an'da da görmek mümkündür.²⁶⁴ Öğretim üyesi olarak verdiği ilk seminerinde Paret, bu durumu şu sözleriyle dile getirir: " *Zira Yahudi ve Hristiyan metinlerindeki dilsel biçim ona hem yabancısıdır, hem de onun için ulaşılmaz durumdadır. İşte bu noktada onun kişisel görevi başlamaktadır. O, daha önce Yahudi ve Hristiyanlara nasip olmuş bulunan aynı mesajı kendi kavmine onların kendi dilleriyle tebliğ edecektir.*"²⁶⁵

Paret yukarıdaki ifadelerine, Eski Ahit'te geçen din adamı ve peygamber hikâyelerinin yanında İsa'nın çocukluk hayatı ve Meryem hakkındaki bilgilerin yanında, Yeni Ahit'e ait bazı bilgilerin, Kur'an'da da aynen bulunması örnek verir. Hz. Muhammed'in (s), Ehlikitap bilgisini temel dini konularda da görmenin mümkün olduğunu belirtip, Ruh-u'l-Kudüs, şeytan, Ruh, Allah'ın kelamı gibi bilgiler Ehlikitap kaynaklardan alındığını savunur.²⁶⁶

Kur'an'ın kendi orijinallğine ve Hz. Muhammed'in (s) hak peygamber olduğuna işaret eden Nahl Suresi 103. ayetinin²⁶⁷ inanmayanları ikna edecek kadar güçlü bir delil olmadığını belirten yazar, Kur'an vahyinin de bir tür alıntı olduğunu, bu

²⁶² Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 59-60.

²⁶³ Josef, Horovitz, *Koranische Untersuchungen*, Walter de Gruyter Ver., Berlin 1926, s. 76-77.

²⁶⁴ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 62-63.

²⁶⁵ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 56.

²⁶⁶ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 63.

²⁶⁷ "Şüphesiz biz onların: " Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancısıdır. Halbu ki bu (Kur'an) apaçık bir Arapçadır".

durumu da bir sanatçının başka birinden etkilenerak ürün vermesine benzeterek açıklamaya çalışır.²⁶⁸ Paret, Allah'ın yaratıcı gücü, yer ve göklerin yaratılmasıyla ilgili Kur'an bilgisinin de Tevrat ve İncil kaynaklı olduğunu ileri sürer.²⁶⁹

İslam karşıtlarının gayretlerinin temelinde yatan muharrik niyet ve amaç, Kur'an'a duyulan sağlam inanç ve güveni kırmaktır. Bu amaç ve niyetin en belirgin tezahürü Allah'ın elçisi rolüyle Hz. Peygamberin insanlığın hastalıklarına deva olarak getirdiği ilahi reçete olan Kur'an-ı Kerim'in içerisinde, insanlar için ilaç mesabesindeki ayetlerinde Allah'tan olmayan, yabancı maddeler bulunduğu iddiasıyla Kur'an'ın kutsallığına gölge düşürmek çabasıdır.

Paret'te de müşahade ettiğimiz bu niyet ve amacın gayesi; Kur'an'ın peygamberin bilgisi olduğu fikrini temellendirmeye çalışmaktır. Hatta başlangıcından günümüze kadar neredeyse tüm oryantalist zihniyeti ayakta tutan ana direğin bu olduğu da söylenebilir. Her ne kadar muhataplarına dinlerinin ve kitaplarının vahiy mahsulü olduğunu söyleseler de, gerçeğin böyle olmadığını bilen oryantalistler İslam'la boy ölçüşemeyeceklerinin farkına varmışlar ve var güçleriyle İslam'ı ve kaynaklarını kendi dinleri ve bu dinlerdeki ana kaynaklarla aynı seviyeye indirmeye çalışmışlardır. Zira onlar ancak bu şekilde İslam'la boy ölçüşme cesaretinde bulunabileceklerini yakinen bilmektedirler.

İslam toplumunun içinde yaşayarak veya ona komşuluk ederek Hz. Muhammed'i (s) ve ilahi mesajı yakından tanıyan Ehli Kitab Yahudi ve Hristiyanları Peygamber henüz hayattayken Kur'an'ın kaynağı olarak kendi tahrif edilmiş kitaplarını işaret edecek bir söylemi dillendirdikleri vuku bulmamıştır. Ne var ki Ehli Kitap dünyasında sonradan alevlenen İslam düşmanlığı, yeni nesil Yahudi ve Hristiyan müsteşrikleri tarihi ve ilmi vesikalarla çelişse bile kendi kitaplarını Kur'an'a kaynak gösterme fikrini ateşli bir şekilde savunmaya itmiştir. Allah Resulünün Yahudi ve Hristiyan kaynaklarından beslendiğini ve tabii olarak Kur'an'ın bu dinlerin kavram ve dillerindeki benzer veya ortak sözcüklerin yanında ibadet ve ahlak ve benzeri konularda bu dinlerden aşırılmış malzemelerle bina edildiğini ileri sürmüşlerdir. Sami dillerdeki benzer veya ortak ifadelerin Kur'an'da yer almasını görüşlerine dayanak olarak sunan oryantalistler, güçlü bir argümana sahipmiş gibi cambazlık duygusuyla yeni yorum ve

²⁶⁸ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 61-65.

²⁶⁹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 86.

tespitlerde bulunmuşlardır. Paret de ne yazık ki bu konuda diğer oryantalistlere katılmış ve benzeri çıkarımlar ve yorumlarda bulunmuştur.

Oryantalistlerin dillerin benzerliği ve ortak sözcükleri üzerinden din, felsefe ve kültürler arasında ilişki kurmanın ötesinde bu değerlerin birbirinden alıntı veya çalıntı olduğu şeklindeki çıkarımları akli ve ilmi dayanakları olmayan temelsiz bir iddiadan öteye bir şey değildir. Bu durumda çağımızdaki batı dilleri arasındaki yakınlık dikkate alınarak, Almanca veya İngilizcedeki, Yunanca ve Latince kelimelerden yola çıkılarak Almanların veya İngilizlerin Rum veya Yunan asıllı olduklarını söylemek mümkün olabilir. Yine mevcut en eski el yazması İncil'in Yunanca olmasından yola çıkarak İncil'in temel kaynağının eski çok tanrılı yunan dinleri olduğu çıkarımında bulunulabilir.

Haddi zatında bu konu İslam âlimleri tarafından daha ilk dönemlerde ele alınmış üzerinde farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Değerli Müslüman ilim adamlarından İbn Atiyye ve Şatibi, İmam Şafii'nin aksine Kur'an'da Arapça'dan başka kelimeler olabileceğini kabul etmişlerdir.²⁷⁰ Şafii Mezhebi âlimlerinden İmam Suyutî de Kur'an'da yakın veya yabancı dillerden Arapçaya giren ve bu dilde kullanılan bir takım kelime ve kavramların olduğunu savunmuştur.²⁷¹

Oryantalist zihniyet, kelimelerin etimolojisi üzerinden akla mantığa sığmayan görüşler üretmiştir. “Müslim” kelimesinin yalancı peygamber Müseylemet'ul-Kezzab'ın taraftarı anlamına geldiğinden tutun da “Furkan” sözcüğünün İbranicedeki vecizeler anlamına gelen “pirke” kelimesiyle aynı kökten geldiğine kadar ilmi ve etik kıstaslardan yoksun sayısız görüş ortaya atılmışlardır.²⁷² Horovitz'in “Kur'an” , Nöldeke'nin “Resul ve Nebi” sözcüklerinin İbranice asıllı olduğu şeklindeki iddiaları²⁷³ yanında Paret'in “Allah” isminin dahi İbranice'de tanrı anlamına “Eloah”tan alındığı iddiası da göstermektedir ki oryantalistlerin amacı kelimelerin etimolojileri üzerinden İslam'ın kutsal ve özgün bir din olmadığı algısını kabul ettirmektir.²⁷⁴

Yahudilik ve Hristiyanlığın sadece kavram ve sözcüklerindeki alıntı ve esinlenmelerin ötesinde inançtan ibadete, ahlaktan dini hikayelere kadar Kur'an'da yer

²⁷⁰ Mustafa Öztürk, *Kur'an Dili ve Retoriği*, Kitabiyat Yay. Ankara 2002, s. 83-84.

²⁷¹ Ebu Bekr Celaluddin Abdurrahman, Suyutî, *El itkan Fi ulumil Kur'an*, Dar'u İbn Kesir, Beyrut 1996, s. 178.

²⁷² Yıldırım, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, s. 112-113.

²⁷³ Theodor Nöldeke, *Geschichte des Qorans*, Georg Olms Ver., Hildesheim 1961, s. 1.

²⁷⁴ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 18.

bulduğunu ileri süren oryantalistler ve onların önemli alman temsilcilerinden biri olan Paret, Kur'an'ın ve Hz. Muhammed'in (s) ilahilik vasfını çökertmeyi hedef almışlardır.

Vahiy konusunda yaptığımız değerlendirmelerde de serdettiğimiz üzere, Hz. Muhammed (s) ve Kur'an-ı Kerim kendilerini önceki peygamberlerin ve kitapların devamı ve tamamlayıcısı olarak tanıtmışlardır. Bunu Kur'an'ın peygamberler hakkındaki bilgiler ve kıssalar ile daha önceki ilahi kitaplardaki hükümlerle ilgili anlatımlarında açık bir şekilde görmek mümkündür. İslam'ı eleştirmek adına bu ve benzeri gerçekleri ters yüz ederek sunmak suretiyle insanlarda olumsuz kanaat ve duygular uyandırmak gibi bir amaca kilitlenmiş oryantalist zihniyetten, doğru bir okumayla yerinde bir duruş sergilemesini de bekleyecek değiliz.

Risalet zinciri Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e (s) kadar devam eden tevhid dini İslam'ın, ebetteki insanlık için öngördüğü iman ve ahlaka dair ilkelerinde bir değişiklik söz konusu olamaz. Bu bağlamda gayba taalluk eden melek, cin, şeytan, cennet cehennem ve ahiretle ilgili diğer konuların yanında Allahın yaratması ve kevnîyatla ilgili ilahi bilgiler konusunda kaynağı Allah olan kitabî dinlerde birbirinden farklı olamaz ve olmamalıdır. Keza buna ibadetle ilgili temel prensipleri de eklemek gerekir. Ancak İbadetlerin şekillerinde ve niceliğinde tarihi süreç ve şartlara göre bir takım değişikliklerin olması makuldür. Aynı şekilde birey ve toplumun ve ihtiyaçlarının değişmesiyle peygamberlerin ve ilahi kitapların ticaret ve hukuka dair farklı uygulamalar öngörmesi gayet tabiidir.

3.2.1.3.2. Cahiliye Kültürü ve Kahinlik

Hz. Muhammed'den (s) söz ederken oryantalist müelliflerin yaygın olarak kullandığı "Arap peygamber" ifadesini, Paret de eserlerinin birçok yerinde sıklıkla kullanır. Aynı şekilde yoğun olarak Hz. Muhammed'in (s) peygamberlik rolüne kendisini son derece güçlü bir şekilde inandırmış ve kaptırmış biri olduğunu, cahiliye Arap kültürünün tesiri ve Yahudi, Hristiyan kültüründen edindiği kısmi bilgilerle yaşadığı zamanı ve coğrafyayı değiştirmeyi hedeflediğini ifade eder. Paret'e göre kısacası o, kendisini peygamberlik misyonu ve vizyonuna sahip olduğuna inandırmış nevi şahsına münhasır bir insan portresi oluşturma amacıyla çeşitli görüş ve iddialar öne sürmüş birisidir.²⁷⁵ Paret'in bu düşünceleri kendisinden önceki oryantalistlerce de dile getirilmişlerdir. Paret'i ciddi olarak etkilemiş bilimsel, tarihi tenkitçi oryantalizmin

²⁷⁵ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 58.

öncülerinden sayılan Nöldeke tarafından geliştirilen bu yaklaşım günümüzde birçok oryantalist tarafından hararetle savunulmaya devam edilmektedir.²⁷⁶ Nöldeke meşhur çalışmasının ilk cildini Kur'an'ın kaynağı konusuna hasretmiş bu konuda kendisine kadar dillendirilmiş bütün görüşleri pozitivist bir yaklaşımla tarihi tenkit yöntemini kullanarak değerlendirmeye tabi tutmuştur.²⁷⁷

Paret'e göre iç dünyasında tecrübe ettiği inanç gerçekliğini başkalarına anlatmayla kendisini vazifeli hisseden Hz. Muhammed (s), er veya geç bunu büyük topluluklarla paylaşacağını hesap etmiş olmalıdır.²⁷⁸ Aynı yaklaşımı Paret'ten bir önceki neslin ileri gelen oryantalistlerinden Goldziher'de de müşahade etmek mümkündür. Goldziher, Mekke Dönemi vahyi sürecini değerlendirirken, peygamberin kendi nefsinden çıkan coşkun tahayyüllerden hareketle göze ve kulağa hitap eden bir anlatım biçimini seçtiğini kaydeder.²⁷⁹

Paret, Kur'an'ın üslubunun dönemin kâhin ve medyumlarının üslubuna benzediğini, Hz. Muhammed'in (s) bunların eski cahiliye edebiyatındaki kullanımlarına vâkıf olduğunu ve aynen veya benzer ifadelerle buradan alıntı yaptığı tezini ispatlamaya çalışır.²⁸⁰ Ona göre; dönemin konuyla alakası olmayan, yer ve gökteki varlıkların, zamanın adlarıyla yemin ifadelerinin kâhinlerin dil jargonuna ait olduğu bilinen bir gerçektir. Hz. Muhammed'in (s) bu ifadeleri seçmiş olması gelişigüzel olmamıştır. Zira peygamber olacağından bihaber olduğu fikrinin doğru olduğu varsayılacak olursa, onun önceki peygamberler ve mesajlarının dili ve üslubu hakkında yeterince bilgiye sahip olmadığı ve bu unsurların kendisine peygamberlik tecrübesinde örneklik ve yol göstericilik yapmadıkları sonucu da kesinlik kazanır.²⁸¹ Bu durumda geriye sadece kendi toplumunun kültürel-edebi mirasının tesiri kalıyor. Peygamberliğinin ilk yaşantılarıyla ilgili rivayet edilen hadislerde de kendisinin bir kâhin olacağı korku ve endişesinin bizzat Hz. Muhammed'in (s) diliyle dışa vurulduğunu öne süren Paret'e göre, peygamber, klasik kâhinlerin, medyumların, sihirbazların ve falcıların ötesine geçerek, peygamberlik hakkındaki ilk bilgilerinden itibaren peygamber olduğuna inanan gerçek bir dini tasavvura ulaşmıştır.²⁸²

²⁷⁶ Watt, *Kur'an'a Giriş*, s. 17.

²⁷⁷ Nöldeke, *Geschichte des Qorans* s. 1.

²⁷⁸ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 102.

²⁷⁹ Ignace Goldzieher, *Klasik Arap Literatürü*, Çev. Azmi Yüksel ve Rahmi Er, İmaj Yay., Ankara 1993, s. 37.

²⁸⁰ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 61.

²⁸¹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 56-62.

²⁸² Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 56-57.

Paret, cahiliye Arap kültüründe önemli yeri olan şiir, kehanet, sihir - büyü ve cinlenme gibi bireysel ve toplumsal ruhi etkileşimi gösteren unsurları tek tek ele alarak Hz. Muhammed'in (s) ruh halinin kâhine benzediği iddiasını desteklemeye çalışır. "Mohammed und der Koran" adlı eserinin Peygamberin Mesleki Gelişimi bölümünde peygamberi, bilgi birikimi Ehlikıtap'a dayanan son derece zeki vizyonlar öngören bir medyum olarak tasvir etmekten çekinmez.²⁸³

Rudi Paret, peygamberin Kur'an'da Kitap Ehli olarak nitelenen Yahudi ve Hristiyanlarla yakınlaşmasının, onda vahiy ve kutsal kitap tasavvurunun gelişip güçlenmesine katkıda bulunduğuna inanmaktadır. Çünkü ona göre, içselleştirdiği peygamberlik bilinciyle kutsal mesajları, yani vahyi insanlara açıklama göreviyle kendini sorumlu tutan Hz. Muhammed (s); ortaya çıktığı günden beri Arap kültüründeki kâhin tiplemesinden esinlenmiştir. Bir başka ifadeyle Paret; bilgi ve esin kaynağı ehli kitap olan Hz. Muhammed'in (s) yeni kitabının üslubu cahiliye dönemi kahin ve şairlerine benzediği iddiasındadır.²⁸⁴

İslam dinini bireysel ve sosyal hayatında model insan olarak uygulayan Hz. Peygamber, Yaşayan Kur'an nitelemesini hak etmiştir. Ahlakı hakkında sorulan soruya eşi Hz. Aişe'nin verdiği cevap çok manidardır. Peygamber ahlakının Kur'an olduğunu ifade eden Hz. Aişe, Hz. Muhammed'in (s) Kur'an'ın prensiplerini temsil eden konumuna vurgu yapmıştır. İşte tam da bu sebepten ötürü İslam hakkında olumsuz duygu ve fikirlere sahip inkârcılar ve müsteşrikler özellikle Hz. Muhammed'in (s) kişiliğini ve Kur'an'ın üslubunu hedef almışlardır. Kendisinden önceki oryantalist gelenekten ve görüşlerinden hareketle Paret'te benzeri düşünceler dile getirmekten çekinmemiştir.

Peygamberin çeşitli vesileler sayesinde Ehli kitap bilgisine eriştiğini ancak kaynaklarla direkt iletişime geçemediği için toplumuna vahiy olarak tanıttığı sözlerinden müteşekkik Kur'an dilinin, kesinlikle Ahdi atik ve Cedid'in dilinden ve üslubundan çok farklı olduğunu ileri süren Paret, diğer oryantalistler gibi Kur'an'ın vahiy mahsulü olmadığını ispatlamayı gaye edinmiştir. Oryantalistlere göre peygamberin sözleri olan bu kitabın üslubu ve dili cahiliye dönemi kahinlerinkiyle neredeyse aynıdır. Aslında Paret'in, Kur'an'ın dil ve üslup olarak Tevrat ve İncil'den farklı olduğu tespiti doğrudur. Bize göre bu farklılık önceki bu kitapların muhteva ve

²⁸³ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 24-25.

²⁸⁴ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 59-61.

üslup olarak tahrif edilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Zira hiçbir harfi ve kelimesinde değişikliğe uğramadan korunabilen yegâne ilahi kitap olarak Kur'an'ın dili tüm beşeri ifadelerin üstünde olup üslubu ilahi bir özgünlüğe sahiptir.²⁸⁵

Paret Kur'an'ın anlaşılmağını gidermek için geliştirdiği yeni tercüme metoduyla vardığı çıkarımlarda Hz. Muhammed'in (s) vahiy olarak lanse ettiği sözlerin, onun karmaşık ruh halinden taşmış aşkın vizyonlar olduğu görüşünü destekleyici açıklamalar ve yorumlar yapar. İlk vahiyyle ilgili yaptığı batıl tevillere bakıldığında bu ilk vahiy tecrübesinin gece olduğu ve dolayısıyla peygamberin rüyada vizyonlar görürken gerçekleştiği düşüncesine dayanak üretmek için ayetteki Arapça fiil ve ifadeleri en düşük seviyede Arapça bilenlerin dahi fark edebileceği şekilde ilgisiz ve yanlış manalara yorumlayarak tahrif etmeye çalışır. “Kum ve enzir” ifadesindeki kalk emrinin uyan anlamında kullanıldığını belirterek, tercüme kurallarına ve ahlakına sığmayan bir yaklaşımla metne kendi düşüncesini söyletmeye gayretindedir.²⁸⁶

Oryantalistlerin Kur'an metnine dair dile getirdikleri bu türden iddialarının inandırıcılığı yoktur. Çünkü Hz. Muhammed'in (s) kâhin, Kur'an'daki sözlerin ise vizyonlara ve öngörülere dayalı yakıştırmalar olduğunu iddia edenler; tarihte bu duruma benzer bir tek örnek gösterememişlerdir. Ayrıca Kur'an ayetleri ile peygamberin hadisleri arasındaki üslup farkının aynı kişiden beklenemeyecek derecede farklılık arz etmesi Hz. Muhammed'in (s) bilgisinin kaynağının kâhinlik veya medyumlukla hiç bir yakınlığı olmadığına delalet etmektedir.²⁸⁷

Kur'an'ın dilinin son derece edebi olması, inkârcı zihnin Kur'an'a bu özelliği üzerinden saldırıda bulunmaları açısından mantıklı bir tercihtir. Zira insanları ancak Hz. Muhammed'in (s) şairlerin sözlerini tekrarladığı şeklinde bir fikirle Kur'an'dan alıkoyabilirlerdi. Aynı mantıkla cahiliye kültüründe gayba dair meselelerle ilgilenen ve şatafatlı, secili sözler söyleyen kâhinleri örnek göstererek Kur'an'ın üslubunu ve gayb bilgisini kehanet, peygamberi de kâhinlikle itham etmek en kolay yoldur. Kur'an'ın değişik vesilelere bu iddialara cevap vermesinin nedeni de böylece daha iyi anlaşılmış olmaktadır.²⁸⁸

²⁸⁵ Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usûl*, s. 15.

²⁸⁶ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 52-54.

²⁸⁷ Draz, *En Mühim Mesaj*, s. 119.

²⁸⁸ Öztürk, *Kur'an Dili ve Retoriği*, s. 113.

3.2.1.4. Kur'an Kıssaları

Peygamberleri ve önceki kavimleri konu alan Kur'an kıssalarının, Yahudi ve Hristiyan kaynaklarından alındığı fikri, hararetle savunulmuş bir oryantalist iddiadır. J. Horovitz, Kur'an'daki bu tür anlatımların çoğunlukla Eski Ahit figürlerinden alındığını ileri sürer. Yeni Ahit hikâyelerinin ve figürlerinin Mekke döneminin ikinci yarısından itibaren işlenmeye başladığını savunur.²⁸⁹ Rudi Paret de, Hz. Muhammed'in (s) Kur'an'daki kıssaları kendi döneminin siyasi ve sosyal yaşamından yola çıkarak kurguladığını ve geriye doğru bir tarih tasarımı yaptığını iddia eder. Hz. peygamber dönemi Mekke'sinin coğrafi, ekonomik ve idari konumu hakkında bilgiler veren yazar; şehrin merkezi bir idareden ziyade mevcut kabilelerce sayı ve güç nispetinde temsil hakkıyla diğer kabilelerce de onaylanmış belli alanlarda kabilenin efendisi ve önde gelenleri tarafından idare edildiğini belirtir. O; Daru'n-Nedve adı verilen mecliste bir araya gelen kabilelerin ileri gelenlerinin Kur'an'da "mele" ismiyle adlandırıldığını nitekim bu ifadenin Hz. Musa ve Nuh'un yaşadıkları dönemde toplumun aristokrat ve elitleri için de kullanıldığını belirtir. Paret bu ve benzeri çıkarımlarından yola çıkarak Hz. Muhammed'in (s) kendi çağındaki durumu, geçmiş kavimleri anlatan Kur'an kıssalarına yansıtarak geriye doğru bir tarih tasarımı yaptığını iddia etmektedir.²⁹⁰

Paret'e göre; Hz. Muhammed (s), Kur'an'da sıklıkla geçen helak kıssalarını kendi tarih tasavvuruna göre oluşturmuştur. Peygambere göre tarih ya kurtuluş ya da felaketlerle sonuçlanan yaşantılar bütünüdür. Arap peygamberi, kavminin, kendisinin aracılığını yaptığı ilahi çağrıya kulak vermemesine karşın teselliye bu kıssalarda aramıştır. Paret bu tespitlerinden üzerinden şu sonuca ulaşır: Hz. Muhammed'in (s) hayatı hakkında en güvenilir bilgilere Kur'an'dan ulaşmak mümkündür. Hz. Muhammed'in (s) Kur'an'da bahsettiği helak kıssaları kendi yaşantıları hakkında bilgiler içermektedir. Zira bu kıssalar göstermiştir ki Hz. Muhammed (s), vahiy tarihinin önderleri olan peygamberlere ve son temsilcisi olarak kendisine iman edilmediğinde insanı dünyada ve ahirette nasıl cezanın beklediğini tasvir ederek muhataplarını etkilemeyi planlamıştır.²⁹¹

Paret, ilk olarak G. Weil tarafından uygulanan tarihi tenkitçi yönteme dört elle sarılır. İslam bilimleri çalışmalarında özellikle de Kur'an tercümesinde bu yöntemi kullanarak çeşitli değerlendirme ve analizlerde bulunur. Onun bu yaklaşım adına

²⁸⁹ Horovitz, *Koranische Untersuchungen*, s. 10.

²⁹⁰ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 33-34.

²⁹¹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 94-96.

geliştirdiği birtakım yorum ve görüşleri, kimi zaman tarihselci tenkit sınırlarını zorlayacak derecede ilginç, anlaşılmaz ve dayanaksızdır. Örneğin, Nuh Suresi 21-23. ayetlerde Nuh'un kavminin ilahi mesajı reddederek Vedd, Suğa, Yeğus, Ye'uk ve Nesr gibi putlara tapmayı daha layık gördükleri ifade edilmektedir. Paret'e göre Kitabı Mukaddes'te ve Ehli Kitap nezdinde haklarında hiçbir bilgi bulunmayan bu isimler olsa olsa Mekkeli müşriklerin o dönemde taptıkları putlara aittir.²⁹² Bu gibi örnekler göstermektedir ki Kur'an varken artık özellikle Hz. Muhammed'in (s) Mekke'deki mücadelesi ve ruh hali hakkında kaynaklardaki yetersiz bilgiler etrafında dönüp durmaya gerek kalmamıştır.²⁹³

Aynı şekilde Kur'an'da anlatılan kıssaların çok büyük oranda Yahudi ve Hristiyan kutsal kitaplarında geçtiğini belirten Paret, Hz. Muhammed'in (s) Arapça olmayan ve yazıldıkları dillerdeki metinlere kendisinin ulaşmasının mümkün olmadığı bu hikâyeler hakkında ancak genel bir malumata sahip olduğunu dile getirir.²⁹⁴ Hicretten sonra Medine'de Yahudilikle ilgili bilgilerini geliştirmiş olan Hz. Muhammed (s), yeni dinin Ehli Kitap nezdinde meşru ve makbul olabilmesi için Hz. İbrahim'i referans olarak kullanır. Paret'e göre Hz. Muhammed'in (s) İbrahim buluşu, gecikmiş bir buluştur. Davetinin başlarında kendi kavminin atası ve Kâbe'nin banisi olarak İbrahim'in modelliğini işleseydi, yeni dini kabul ettirmesi daha kolay olurdu. Musa ve İsa gibi birçok peygamber kıssalarından sonra İbrahim üzerinden kitabî dinlerle diyalog ve ortaklık denemesi tutmamıştır.²⁹⁵

Ömer Özsoy tarafından çevirileri ve derlemleri yapılarak dilimize kazandırılan yazarın bazı makale ve tebliğlerinden oluşan "Kur'an Üzerine Makaleler" adlı eserde kaydedildiği üzere yazar, Tübingen Üniversitesi öğretim üyesi olarak verdiği ilk giriş seminerinde Arap Peygamberin Kur'an kıssalarının muhtemel kaynakları olan Yahudi ve Hristiyan malumata yeterince vakıf olmadığı, aradaki boşlukları kendi arzu ve hevasına göre tamamladığını kabul ettiğini açıkça ifade etmektedir. Paret bu konu hakkındaki nihai kanaatini şu cümleleriyle dile getirmektedir: "*Bütün bu anlatılanlardan sonuç çıkaracak olursak şöyle düşünürüz; Kur'an tarihi hikâyeleri, özellikle Kitabı Mukaddes kıssalarını kısmen gerçeğe ve özüne uygun olarak aktarmıştır. Ancak geri kalan kısmı ise bozmuş, aslıyla ilgisiz hale getirmiş,*

²⁹² Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 18.

²⁹³ İbrahim Sarıçam ve diğerleri, *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, Nobel Yay., Ankara 2011, s. 122.

²⁹⁴ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 92.

²⁹⁵ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 120-121.

*Muhammed'in yaşadığı döneme has durumlarla harmanlamış veya tamamen tersine çevirmiştir. Kısacası yargımız olumsuz olacaktır”.*²⁹⁶

Paret'in İslam peygamberi ile ilgili iddiaları bunlarla sınırlı değildir. Ona göre Peygamber; Ehli Kitap'a gelen mesajların Arap coğrafyasına ve toplumuna ulaşmadığını fark ederek İncil'den ve diğer dinlerin temsilcilerinden bilgiler almış ve bunu kendi malına dönüştürerek orijinal vahiy malzemesi olarak tanıtmıştır. Eski Ahit ve Yeni Ahit'ten birçok örneğini vermeye çalışarak işe koyulan Paret'e göre İncil kıssalarından yaratılış, cennetten kovulma, Habil-Kabil olayı ve İsa'nın hikâyesi; Yeni Ahit'ten alınan başlıca anlatımlardır. Ahdi Atik'ten ise Nuh ve tufanı, İbrahim ve oğulları İshak ve İsmail, Lut, Musa ve Harun ile onların firavunla mücadelesi ve İsrail oğulları hikâyesi ile Yusuf, İlyas, Davut, Süleyman, Yunus kıssaları Kur'an'da daha sık işlenen İncil alıntılarıdır. Ona göre; Hz. Muhammed'in (s) İncil hikâyelerinde bahsi geçen Jeseia, Jeremia, Amos gibi peygamberler hakkında yeterince bilgisi olmadığından bunların bahsi Kur'an'da geçmemektedir. Paret'e göre, peygamber İncil hikâyelerinde bazı değişiklikler yaparak onlara özgün bir görünüm kazandırmayı hedeflemiştir. Arap peygamber, önceki peygamber kıssalarını art arda ve tekrarlarla işleyerek kıssalardaki kahramanları rol model gösterme hedefi gütmüştür.²⁹⁷

Görüldüğü üzere Kur'an'ın kaynağı hakkında birbirine yakın görüşler serdeden oryantalistler, genellikle Kur'an'da ele alınan kıssalardan yola çıkarak Hz. Hz. Muhammed'in (s) Kitab-ı Mukaddesteki bilgilerden haberdar olduğunu ancak ayrıntısıyla bilemediği kitabı mukaddes hikâyelerini kendi hayal gücü ve yaşantılarından yola çıkarak kurguladığını ileri sürmektedirler. Paret'in de hararetle savunduğu bu iddialara karşı Müslüman ilim adamları tatmin edici cevaplar vermişlerdir.

Oryantalistlere verilen cevaplara bakıldığında birbirinden farklı iki yaklaşım görülmektedir. Birinci ve geleneksel yaklaşım; peygamberimizin kendisine vahiy gelmeden önce kıssalar hakkında kat'i şekilde hiçbir bilgiye sahip olmadığını ispata çalışır. ikinci ve yeni yaklaşım ise; İslam peygamberinin yaşadığı toplumunun görüşlerine itimat duyduğu, akli selim sahibi, güvenilir ve sosyal bir ferdi olduğu göz önünde bulundurulduğunda, onun yaşadığı dönemin en prestijli ve hakim dinleri olan Hristiyanlık ve Yahudilik hakkındaki temel bilgilerden bigane olmasının makul ve

²⁹⁶ Paret, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, s. 56.

²⁹⁷ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 92-94.

mümkün olmadığı kanaatindedir. Her iki yaklaşım da Kur'an kıssalarının peygamber bilgisine dayanma ihtimalini kesin bir şekilde reddederek Kur'an'ın katıksız bir şekilde Allah kelamı olduğunu bir inanç ilkesi olarak savunmaktadır. Birinci yaklaşım Hz. Muhammed'in (s) beşeri tecrübe ve bilgisini, ümmiliğini dayanak göstererek iddiaları görmezden gelirken; Suriyeli müfessirlerden izzettin Derveze'nin savunduğu yeni ve çağdaş yaklaşım, peygamberin bir davetçi ve model Müslüman olarak konumunu sağlamlaştıran daha ikna edici açıklamalar yapmıştır. Zaten Kur'an bizzat kendisi Arap müşriklerin söz konusu kıssalar hakkındaki itirazlarına cevaplar vermiştir. Peygamber dönemindeki kitap ehlinin ise ne Kur'an'da ne de mevcut kaynaklarda bu konuya dair herhangi bir eleştirisi mevcut değildir.²⁹⁸

Geleneksel yaklaşıma sahip âlimlerin Hz. Muhammed'in (s) Kur'an ve kıssaları bilgisine peygamber olmadan önce yabancı olduğu yönündeki görüşlerini kanıtlamak için kullandıkları argümanların başında Allah Resulü'nün ümmi oluşu gelmektedir. Bu yaklaşıma sahip âlimlere göre; o dönemde Mekke'de Yahudi ve Hristiyan yoktu. Mekke'de Arap olmayan birkaç köle dışında peygamberin bu dinlere ait malumatı öğreneceği din bilginleri de bulunmamaktaydı. Peygamberin Arapçadan başka bir dil bilmemesi ve Tevrat ile İncilin o dönemde Arapçaya tercüme edilmemiş olması gibi delillerin ışığında oryantalistlere verilecek cevap çok açık ve kesindir: Böyle bir iddia mesnetsizdir. Bu âlimlere göre Kur'an'da ve önceki ilahi asıllı tahrif edilmiş kitaplarda benzer kıssaların bulunması gayet tabiidir. Yine aynı görüşe göre; Kur'an'ın ve Kur'an kıssalarının dil ve üslubu Kitab-ı Mukaddesle karşılaştırıldığında arada çok büyük farklılıklar olduğu müşahade edilir.²⁹⁹

Çağdaş ve yeni sayılabilecek ikinci yaklaşıma sahip Müslüman ilim adamlarına göre; Hz. Muhammed'in (s) ümmi olması onun toplumu veya kitap ehli hakkında en temel bilgileri bilmesine engel değildir. Peygamberin bu türden malumata sahip olmasında yadırganacak hiçbir durum yoktur. Asıl yadırganması gereken durum peygamberin toplumun en alt katmanındakilerin dahi bilebileceği bilgilerden mahrum kalmış olmasıdır. Kaldı ki bu türden bilgileri bilmek ile bir peygamber olarak vahyin bilgisine muhatap olmak temelde birbirinden farklı şeylerdir. Dolayısıyla peygamberin kıssalar dâhil mevcut dini ve beşeri bilgisi, ilahi bilgiyle ya doğrulanmış veya düzeltilmiştir. Bunun dışında kendisinin toplumunun ve Kitap ehlinin hiç bilmediği

²⁹⁸ Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, s. 13.

²⁹⁹ Şimşek, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, s. 14.

birtakım olay ve kıssalar da Kur'an'da anlatılmıştır.³⁰⁰ Aynı şekilde Peygamberimizin yaşadığı dönemin Mekke'sinde Arapların Yahudi ve Hristiyan komşularının ağızlarından düşmeyen Hz. Meryem ve Hz. Yusuf hikayeleri yanında Nuh peygamber dönemindeki put isimlerine kadar önceki peygamberlerden kalma birtakım malumata sahip oldukları bilgisi Kur'an ayetlerine dayanmaktadır.³⁰¹

Geleneksel yaklaşımın verdiği bilgilerle çelişen birçok sağlam rivayete göre Hz. Peygamber mesajını sunduğu esnada Yahudiler, ellerindeki Tevrat sayfalarıyla ona itiraz ederek bu mirasla övünmüşlerdir. Ayrıca ilk vahyi aldıktan sonra Allah Resulü'nün Kitap Ehli hakkında derin malumata sahip olan Varaka b. Nevfel'e başvurduğu, Hz. Ömer'in Tevrat'tan metinler okuduğu türünden sağlam rivayetlerde göstermektedir ki ne Allah Resulü ne de sahabesi Kitap Ehli ve kaynakları hakkında bilgisiz değildirler.³⁰²

Kanaatimizce Kur'an'ın varlığını onayladığı Hz Muhammed-Ehli kitap ilişkisinden yola çıkan oryantalistler, ortak anlatımları içeren kıssaların çalıntı olduğu karalamasıyla gerçek bilgiye ulaşılmasını engellemek istemektedirler. Oryantalistlere cevap verilecekse muhakkak öncelikle Kur'an'daki veriler dikkate alınmalıdır. Bundan sonra yapılması gereken ortak bilgi ve hikâyelerin hangi bağlam ve amaç için kaynaklarda yer aldığını tespit etmektir. Bu açıdan bakıldığında Kur'an'da anlatılan olay ve hikâyeler ile kitap ehlinin kaynaklarındaki veriler arasında çok belirgin bir üslup ve amaç farklılığı olduğu görülmektedir. Kur'an mesel ve kıssaları asıl amaca hizmet için bir araç olarak sunarken Tevrat ve İncil'de benzer hikâyeler, sadece tarih anlatımı için yer alır. Kur'an'ın amacı bu tür kıssalar üzerinden ana mesajları ve ilişkileri hatırlatma, muhatabının sorumluluklarını somutlaştırarak onu uyarma, hakka davet etme ve geçmişten ibret almasını sağlamaktır.³⁰³

3.2.2. Paret'in Kur'an'da İnanç ve İbadet Algısı

3.2.2.1. İnanç

İslam'ın inanç prensipleri konusunda da değişik iddialarda bulunan Paret, tevhid inancının Yahudilik ve Hristiyanlıktan etkilenen ve "Hanif" olarak adlandırılan

³⁰⁰ Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usül*, s. 135-137.

³⁰¹ Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usül*, s. 141.

³⁰² Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usül*, s. 138.

³⁰³ Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usül*, s. 141-143.

kimseler aracılığıyla Araplar arasında az da olsa yayıldığı kanaatindedir.³⁰⁴ Türkçede tanrı anlamına gelen İlah kelimesinin, Sami dillerin tümünde bulunduğunu belirten Paret, İbranice’de “Eloah” kelimesinin, Arapça’da “Al-ilah” kelimesine tekabül ettiğini ve lafzatullah olarak bilinen “Allah” ismini harfî tariftten sonraki “i” sesinin hafızıyla oluştuğunu savunur. Paret’e göre çok tanrılı müşrik Arap toplumunda, Allah lafzı, lamı tarifile gelerek özel bir ilahı işaret etmektedir. Zaten Kur’an’da da dönemin müşriklerinin politeist inançları yerildiğinde bile onların, kainatın yaratıcısı olarak Allah’ı en üstün pozisyondaki tanrı olarak tanıdıkları, bununla birlikte lokal olarak her alanda farklı tanrılara da inandıklarını belirten ifadeler yer almaktadır.³⁰⁵

Paret, Kur’an’da; “*O halde bu evin Rabbine ibadet etsinler*”³⁰⁶ ve “*Ben ancak bu beldenin Rabbine ibadet etmekle emrolundum.*”³⁰⁷ ayetlerinden yola çıkarak Hz. Muhammed’in (s) tanrı tasavvurunun lokal ilahlıktan başlayıp “*Alemlerin Rabbi*”³⁰⁸ ayetinde ifadesini bulan evrensel uluhiyet anlayışına doğru evirildiği fikrini ileri sürer.³⁰⁹ Tektanrıcılığı esas alsın da Hz. Muhammed’de (s) benzer evrilme örneklerinin mevcut olduğunu belirten Paret, Hz. Muhammed’in (s) dalgın düştüğü bir anında Lat, Uzza ve Menat’ın Allah’ın kızları olduğunu kabul ettiğine işaret eden Necm Suresi 19 ve 23. ayetlerini delil getirir. Aynı şekilde ona göre, Necm 21-22, Hac 52 ve İsra 73-74. ayetlerinin delaletiyle kendisine gelen vahiylerle şeytanın müdahalesi olduğu ihtimalini kabul eden bizzat peygamberin kendisidir.³¹⁰

Paret, Garanik olayına atıfta bulunarak Hz. Muhammed’in (s) kavminin bağlı olduğu şirk inancını tedrici olarak reddettiği fikrini savunur. Necm Suresi 19. ayette şirkin sembolleri olarak bilinen Lat, Uzza, Menat putlarının peygamber tarafından ilk dönemlerde şeytanın fısıltılarına kanılarak Allah’ın kızları addedildiklerini daha sonradan ise Kafirun Suresi’ndeki sert tavırla bu tür inanış ve düşüncelere kesin bir şekilde karşı çıktığını söyler.³¹¹

Paret, Kur’an’ın inançla ilgili kavramlarının Yahudi ve Hristiyanlıktan esinlenerek oluşturulduğunu ileri sürer. Bu görüşünü ispatlamak için iman kavramını örnek verir. Bu kelimenin türetildiği “amene” fiilinin; İbranice, Aramice ve Habeş

³⁰⁴ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 16-17.

³⁰⁵ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 18-20.

³⁰⁶ Kureys, 3.

³⁰⁷ Neml, 91.

³⁰⁸ Fatiha, 2.

³⁰⁹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 17-18.

³¹⁰ Paret, *Kur’an Üzerine Makaleler*, s. 136.

³¹¹ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 103.

dilinden esinlenilerek oluşturulduğunu savunur. Yine o, kâfir kavramının Hristiyanlıktan devşirildiğini söyler. Paret'e göre bu kavramın sözlük anlamı "şekere" fiilinin tersi olan ve nankör anlamına gelen "kefere" fiilidir. Rudi Paret Hz. Muhammed'in (s) tesis ettiği dinin cevheri olan inanç konusunda dahi eklektik bir yaklaşımla hareket ettiğini ileri sürmüştür. Paret, kimi konularda cahiliyenin kimi konularda ise Ehli Kitab'ın dini inanç ve felsefelerinin tesirinde kalan Hz. Muhammed'in (s) inançla ilgili kelime ve kavramlarda da aynı yolu takip ettiği iddiasındadır.³¹²

Hiz. Muhammed'in (s) hiçbir şekilde müdahale etme salâhiyeti olmaksızın sadece bir elçi ve açıklayıcı olarak tebliğ ettiği Kur'an'daki kelime ve ifadelerin aynı dil grubundan kelimelerle yakınlığından hareketle peygamberi ve Kur'an'ı eleştiren oryantalistler, kanaatimizce sapla samanı birbirine karıştırmaktadırlar. Aramice, İbranice ve Arapça arasındaki yakınlık dillerle ilgilenen herkesin bildiği bir durum iken bu yakınlığı bahane ederek Kur'an eleştirisi yapan oryantalistler inandırıcı olabilecekleri zehabına kapılmışlardır. Dil aileleri arasındaki etimoloji ortaklığı, sadece Sami diller için geçerli değildir. Benzer yakınlık İranî dil ailesinde yer alan Farsça, Derice ve Kürtçe arasında da müşahade edilebilir. Aynı yakınlık Germen dil ailesi içinde sayılan Almanca, İngilizce ve Hollandaca arasında da görülmektedir.

Oryantalist zihniyet son yüzyıllarda kazandığı modern sömürgeci ve kapitalist kibriyle merkezinde kendisinin olduğu bir dünya tahayyül etmektedir. Bu anlayışa göre; dünyadaki her güzel ve doğru durumda onların payı vardır. Tarihi de bu mantıkla değerlendiren oryantalistlerden Paret, cahiliye toplumunun şirk inancındaki bütün müspet ilke ve uygulamalarının temelinde Yahudilik veya Hristiyanlığın olduğunu ileri sürmektedir. Hanif olarak bilinen monoteistler onların sempatizanlarıdır. Kâinatı yaratan Allah inancı, müşriklere onlar üzerinden nüfuz etmiştir. Hatta peygamberin tek ilah düşüncesi ve bu ilahın özel ismi olan "Allah" bile onlardan aşırılmadır..

Hiz. Muhammed'in (s) yeni kurduğu dinin oluşum sürecinin sancılı olduğunu düşünen Paret, alışkanlık haline getirdiği üzere bu düşüncesini de Kur'an'a onaylatmak için kendi hevasından uydurduğu, hiçbir kıstasa uymayan açıklamalarla kanıtlamaya çalışmıştır. Peygamberin ulûhiyet düşüncesinin bir gelişim seyrini takip ettiğini söyleyen Paret, Hiz. Muhammed'in (s) lokal ilahlık olarak adlandırdığı bir süreçten evrensel ilahlık fikrine doğru gelişme gösterdiğini ileri sürmüştür.

³¹² Rudi Paret, *Der Koran Übersetzung*, s. 81-83.

Paret, Kureş Suresi'ndeki "Rebbe hazel beyt" ifadesinden hareketle peygamberin ilkin lokal ilahlık inancına sahip olduğunu, Fatiha Suresi'ndeki "Rebbil alemin" ifadesiyle de daha sonra evrensel ilahlık fikrine ulaştığını iddia eder. Bu fikirlerine dayanak olarak ileri sürdüğü ayetleri, bağlamlarından kopararak hiç bir ilgisi olmayan manalara yoran Paret'in, kendisini objektif bilimsel ilkelere uyan bir ilim adamı olarak tanıttığı ve oryantalist seleflerinin yolunu nasıl takip ettiği daha iyi müşahade edilmektedir.

Paret'in inanç konusunda Hz. Muhammed'e (s) yönelik ithamları arasında, kendisinden önceki oryantalistlerin tümünün mal bulmuş mağribi gibi sarıldıkları Garanik Meselesi olmuştur. Bilindiği gibi Necm Suresi 19-20. ayetlerde Nuh kavminin ve Arap yarımadası müşriklerinin Lat, Menat ve Uzza isimlerini verdikleri putları hakkındaki yanlış inanışları eleştirilmektedir. Paret'e göre; bazı kaynaklarda Necm Suresi'ndeki "Şimdi baksanıza şu Lât'a, Uzza'ya. Ve bir de şu geride olan üçüncüleri Menat'a" ayetlerine şeytanın tesiriyle Peygamber'in "Bunlar yüce putlardır. Onların şefaati umulur" cümlesini eklediği rivayet edilmiştir. Aynı kaynaklardaki rivayetlerde verilen bilgilere göre bu ifadeleri söyleyen, aynı akşam Hacc Suresi 52. ayetle düzeltilmiş ve bu ifadeler Kur'an'dan çıkarmıştır.³¹³

Ne yazık ki kaynaklarımızda iyi tahlil edilmeden yer bulan ve Kur'an'la açıkça çelişen bu tür rivayetler, İslam düşmanlarının ve oryantalistlerin ellerine malzeme vererek dillerini Kur'an'a uzatmalarına yol açmaktadır. Kaynaklarda kaydedilen bu rivayetler, kötü niyetlilerin uydurması olmayabilir. Yetersiz bir hadis kritiğinin örneği olarak Buhari ve Müslim gibi kaynaklarda yer bulan garanik rivayeti kanaatimizce Kur'an'ın korunmuşluğuna hanel getirmeyecek bir şekilde tevil edilmeli, tevili kabil değilse reddedilmelidir.

Paret; bu rivayete dayalı olarak şeytanın tesirinin dışında bir de peygamberin bu malum isimlerle anılan putları Allah'ın kızları olarak kabul ettiğini belirtmiştir. Kaynaklarda kaydedilen rivayetlerde ve Kur'an'da geçtiği kadarıyla ayetin ifadelerinde bu çıkarıma götürecek hiçbir veri bulunmamaktadır. Bu konuda detaylı bir çalışma yapan Hasan Elik'in de belirttiği üzere Garanik olayı kaynaklarda geçtiği şekliyle kabul edilemez. Bu konuda yapılabilecek en makul tevil, Necm Suresi'nde putlar hakkında yapılan eleştiriden sonra ya peygamberin veya orada bulunan birinin bu putların

³¹³ Konuyla ilgili geniş bilgi ve Garanik rivayetin kaynakları için bkz. Hasan Elik, *Kur'an'ın Korunmuşluğu Üzerine*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1998, s. 86-118.

müşriklerin indindeki değerini hatırlatarak bunun reddedilmesi gereken bir durum olduğuna vurgu yapılmış olması durumudur. Başka bir tevil ise meclisteki müşriklerden birinin bu putların değerini ifade eden söz konusu ifadeleri dile getirerek peygambere nazire yapmış olması düşünülebilir. Garanik rivayetinde aynı gün peygamberin düzeltildiği, şeytanın sözleri olarak peygambere söylenen ifadelerin de nesh edilmiş olduğu şeklindeki değerlendirmeler de manasız kalmaktadır. Kısacası Kur'an'ın temel öğretilerine ters olan bu rivayet ve olmadığına inandığımız bu olay, izahı ve kabülü mümkün olmayan bir meseledir.³¹⁴

3.2.2.2. İbadet

Paret, selefî olan oryantalistlerin her daim dillendirdikleri Hz. Muhammed'in (s) yeni dindeki birçok ibadet türü ve şeklini illüzyonlara kapıldığı dönemde Yahudi ve Hristiyan ibadet geleneğinden esinlenerek oluşturduğu şeklindeki görüşlerine sınımsız sarılır. "İslam Sembolizmi" isimli eserinde Arap Peygamberin, kurduğu dindeki ibadetle ilgili semboller ve bu sembollerin önceki kitabi dinlerdeki benzerleri hakkında açıklamalarda bulunur. Ona göre; İslam'daki kible Hristiyanlıktaki haça, mescitlerdeki mihrap ise kilisedeki kurban ve sunak masasına öykünmeyle oluşturulmuş sembollerdir.³¹⁵

İbadet şeklinin özellikle namaz ibadetinin yine Ehli Kitap'a öykünmeyle oluşturulduğunu kaydeden Paret'e göre; İslam öncesi Araplarda bulunmayan namaz ibadetini ifade eden Arapçadaki "Salât" kelimesi, Aramice asıllı olup namazdaki rükû ve secde ise dönemin ileri dinleri olan Yahudilik ve Hristiyanlık ritüellerinden devşirilmiştir. Ona göre bu devşirme, dönemin kitabi kölelerinden etkilenme, onların ibadet, şekil ve sözlerine öykünme suretiyle gerçekleştirilmiş olmalıdır. Dinin temel direği haline getirilen bu ibadetle İslam'ı kabul etmeye davet edildiklerinde, Taif'lilerin yeni dini reddetmelerinin altında yatan sebep kendi geleneklerine uymayan bu ibadet tarzına olan yabancılık, hatta karşıtlıklardır.³¹⁶

Dini ritüellerin çoğunun Yahudilerden esinlenerek kurgulandığını iddia eden Paret'e göre; cuma namazı, cuma hutbesi ve cumanın tatil olması ibadet ve gelenekler, Yahudilerin cumartesi ibadetlerinden yola çıkılarak hicretten kısa bir süre önce ihdas edilmiştir. Ayrıca namaz vakitlerindeki artış ve orta namaz olarak bilinen ikindi namazı

³¹⁴ Elik, *Kur'an'ın Korunmuşluğu Üzerine*, s. 118.

³¹⁵ Paret, *Symbolik des İslam*, Anton Hiersemann, Stuttgart 1958, s. 16-17.

³¹⁶ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 44-46.

da aynı şekilde Yahudi kaynaklarından mülhemdir. Aşura günü ve orucu ile Kudüs'e yönelerek ibadet etme Yahudilikten esinlenme dini uygulamalardır. Bu uygulamaların bir amacı da Medine'deki Yahudilerle ortak bir zemin bularak onları yeni dine kazandırmaktır. Ona göre İslam peygamberi, Kur'an'da yer alan İsrailoğulları kıssalarını da aynı amaçla işlemiştir.³¹⁷ Ancak yazara göre; Hz. Muhammed (s) Kur'an vahyinin Musa ve İsa'ya gelen mesajlarla ortak kaynaktan geldiği tezini sıklıkla işlemesine rağmen başarılı olamamıştır. Tüm çabalarına rağmen Yahudilerin İslam'a bakışlarını değiştiremeyen peygamber, tavrını değiştirerek saldırgan bir tutum sergilemiştir. Müslüman-Yahudi diyalogu, Yahudilerin karşı duruşları ve tepkileri sonucunda hiç ilerleme kaydetmemiştir. Arap peygamberin bu Yahudi konumlanışa ilk tepkisi kibleyi değiştirmek olmuştur. Önce Kible, Kudüs'ten Mekke'ye çevrilmiş, kısa bir müddet sonra da Aşura orucu kaldırılarak yerine Ramazan orucu farz kılınmıştır.³¹⁸

Bu görüşlerin ilk savunucusu elbette Paret değildir. Kible ve oruç gibi konular ondan önce Goldziher ve diğer oryantalistler tarafından tartışma konusu yapılmıştır. Paret'ten sonra çağdaşı Watt dâhil birçok oryantalist İslam'daki ibadetlerin Ehli Kitap ve cahiliye geleneği kaynaklı olduğunu dillendirmeye devam etmişlerdir.³¹⁹ Paret dâhil neredeyse tüm oryantalistler ana kaynaklarıyla İslam dininin Ehlikitap öykünmeciliği temelinde itikadi ve ameli bir gelişim gösterdiğini ispatlamaya matuf çabalar ortaya koymuşlardır. Oryantalistlerin bu faaliyetleri sayısız iddia ve ithamlarla temellendirilmeye çalışılmıştır. Rudi Paret'in bu meyanda dile getirdiği tespitlerinin çoğu kendisinden önceki veya çağdaşı sayılan oryantalistler tarafından dillendirilerek kaleme alınmıştır.

Paret'in namazla ilgili görüşlerine bakılacak olursa bunların ilmi mesnetlerden yoksun ve tamamen faraziyeler üzerine kurulduğu anlaşılabılır. Bunlara "salat" kelimesinin Aramice kaynaklı olduğu ve ilkel halinin Mekke'deki Hristiyan kölelerden alındıktan sonra Yahudilerden etkilenerek rüku ve secde gibi bölümlere başka unsurlar eklemek suretiyle oluşturulduğu varsayımı örnek gösterilebilir. Benzer bir diğer iddiası olan, Cuma namazı ve Hutbesi ile müsteşriklerin öğle namazı olarak yorumladıkları orta namazın, Yahudilerden alındığı fikri değerlendirmeye gerek duyulmayacak derecede yanlış bilgilere dayanmaktadır. Beş vakit namazın mirac olayıyla farz kılındığı gibi

³¹⁷ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 116.

³¹⁸ Paret, *Mohammed und der Koran*, s. 118-119.

³¹⁹ Ali Osman Ateş, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber ile İlgili İddialarına Cevaplar*, Beyan Yay., İstanbul 1996, s. 246. ; Yıldırım, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, s. 118-121.

kesin ve sağlam rivayetler bulunurken, bunlara itimat etmeyip kendince indi çıkarımlara yönelmek aslında oryantalistlerin genel karakteristiğidir.³²⁰ Bunlara ilaveten orta namazın Medine'ye geldikten sonra Yahudilerden esinlenerek ihdas edilen günlük namazlardan biri olduğunu ileri süren Paret, diğer tespitlerinde de bilinçli bir şekilde benzer hatalara devam etmektedir.

İslam dini Hz. Adem'den beri insan hayatını tanzim eden ilahi kural ve uygulamalar koymuştur. Bundan dolayı tarihi süreç içinde farklı toplumlarda benzer dini uygulamaların olması gayet tabii karşılanmalıdır. Hele hele yüzyıllarca beraber yaşamış topluluklarda ortak gelenek ve örflerin hayatiyetlerini devam ettirmesi, bu toplumların ne derece köklü ortak algı ve inançlara sahip olduklarına işaret etmektedir. Özellikle İlahi kaynaklı dinlerdeki birçok ortak kavram ve uygulama birbirlerinden alıntı veya esinlenme olarak değerlendirilmemelidir. Yahudilik ve Hristiyanlık arasındaki benzer uygulamalardan dolayı Hristiyanlığı ve peygamberi olan Hz. İsa'yı hırsızlıkla suçlamak ne kadar yanlışsa aynı durum Hz. Muhammed'in (s) peygamberi olduğu İslam ile kendisinden önceki Hristiyanlık ve Yahudilik arasındaki ortak dini uygulamalar için de geçerlidir. Dinler arsındaki ayrım ibadetlerdeki şekilsel benzerliklerden ziyade temel inanç ve görüşler üzerinden yapılmalıdır.

Kanaatimizce ilahi kaynaklı dinlerde benzer ibadet şekilleri olması gayet tabiidir. Zaten Kur'an'daki bu konuya dair ayetlere bakıldığında namaz, oruç, hac gibi ibadetlerin neredeyse tüm peygamberlerin toplumları için öngörölmüş ibadetler olduğu görölecektir. Ayrıca bu ibadetlerin veya benzerlerinin diğer beşeri dinlerde de bulunduğu bilinmektedir.³²¹

Kur'an bu durumu "Oruç izden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı."³²² ayetiyle açıkça ortaya koymaktadır. Önceki ilahi dinlerde yer alan bazı ibadet ve gelenekler, İslam geldikten sonra ya olduğu gibi bırakılarak veya ıslah edilerek devam ettirilmiş ya da iptal edilmiştir. Toplumların birlikteliğı ve faydasına olan unsurları içeren hac gibi ritüeller ıslah edilmiş, İslami değerlerle bezendirilerek devam ettirilmiştir. Değışik bölgelerden gelen Arapları bir arada toplayan bu dini uygulamanın, ümmetin birliğini sağlayacak evrensel dini bir faaliyete dönüştürölmesi

³²⁰ Ebu Muhammed Abdulmelik İbn Hişam, *Es Siretun Nebeviyye*, Dar'u İbn Kesir, Beyrut 1997, C. I., s. 407-408.

³²¹ Yıldırım, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, s. 120.

³²² Bakara, 30.

İslam dininin, toplumların İslamileşmesi için vakıayı ne kadar doğru okuduğunu da kanıtlamaktadır.³²³

Paret'in, İslam'daki oruç ibadetinin, Medine'ye hicretten sonra Yahudilerdeki aşura orucuna öykünerek başlatıldığı iddiası doğru değildir. Aşura orucu nafile bir oruç olarak peygamberimiz tarafından Mekke'de tutulmuştur.³²⁴ Medine'ye hicretten sonra ise Yahudilere muhalefet edilerek tek gün yerine Muharrem'in 9. veya 11. günleriyle beraber tutulmuştur. Bu oruç Ramazan orucu farz kılındıktan sonra da tutulmaya devam edilmiş. Paret'in söylediğinin aksine kaldırılmamış ve Allah Resulü tarafından tutulması tavsiye edilmiştir. Nitekim İslam coğrafyasının değişik yerlerinde bulunan müslümanlar, günümüzde hala bu orucu nafile ibadet niyetiyle tutmaya devam etmektedirler.

Paret ve diğer oryantalistler, Hz. Muhammed'in (s) Medine'ye hicretle medeni bir toplum kurduğunu ve çok dinli bu şehirde vatandaşlık ve hukuk temeline dayalı medeni ilişkiler geliştirdiğini yadsımışlardır. Onlar ısrarla Yahudi kabilelerinin ihanetleri sebebiyle hak ettikleri cezalara çarpılmalarını çarpıtarak yorumlamış ve Hz. Muhammed'i (s) dolayısıyla da İslam'ı soykırım yapmakla suçlamışlardır. Oruç ve kible konusunda Yahudilikle ortak dini uygulamaların Yahudilere duyulan nefretten dolayı bu tarihten sonra tamamen değiştirildiğini, ramazan orucunun farz kılınarak Kiblenin Kudüs'ten Mekke'ye çevrildiğini iddia etmişlerdir.

Oryantalistler yanlı ve önyargılı bir tutumla olaylara yaklaştıkları için belirttikleri görüşlerin sağlam veya zayıf delillere dayanmasını önemsememişlerdir. Zira onların ağızlarından çıkan cümleler, İslam'ı ve Müslümanları zan altında bırakmak ve karalamak için doğru yanlış her türlü kaynaktan devşirilerek meydana getirilmektedir. Neredeyse hiçbir ilimi kurala riayet etmeyen oryantalistler güvenilirliği tartışılır yanlış verilere istinat etmekle kalmayıp sağlam bir zeminde durdukları gibi bir zehaba da kapılmaktadırlar. Ramazan orucu, hicretin ikinci yılı ortalarında farz kılınmışken, bu tarihi gerçeği yok sayarak onun Medine döneminde Yahudilerle ilişkilerin bozulmasından sonra farz kılındığını söylemek, Paret gibi oryantalistlerin pek de ilmi kaygılarla hareket etmediklerini hatta bu tür kaygıları bir tarafa bırakarak İslam ile ilgili değerlendirmelerde bulunmaya devam ettiklerinin açık bir örneğidir.

³²³ Derveze, *Kur'an'ı Anlamada Usûl*, s. 15.

³²⁴ Ebu Abillah Muhammed, Buhari, *Es Sahihul Buhari*, Çağrı Yay İstanbul 1981, Savm 1.

SONUÇ

Oryantalist araştırmacılık, kilise hizmetinde başladığı faaliyetlerini kendi dünyasında geçirdiği evrimle beraber devam ettirmekte, batı medeniyetinin geçirdiği her aşamada doğuyla ilişkisinde belirleyici rol oynamaktadır. Mısır'ın Fransızlar ve İngilizler tarafından işgalinden itibaren deyim yerindeyse modern sömürünün devlet eliyle sürdürülmesine hizmet etmektedir. Oryantalistler, doğu olarak tanımladıkları, kendilerinden farklı olgunun en etkin aktörü İşlam olduğundan doğuya dair çalışmalarını İşlam ve Müslümanlar üzerinde yoğunlaştırmaktadırlar. Araştırmalarında İşlam medeniyetinin ve Müslüman halkların kültürünün temelinde Kur'an'ın olduğunu tespit eden oryantalistler, bu yüzden Kur'an araştırmalarına ayrı bir önem vermektedirler. Bu alandaki iddialarının ses getirmesi için yoğun çaba gösteren oryantalist araştırmacılar, tarihi süreç içinde mücadelelerinin yöntem ve üslubunda birtakım değişiklikler yaparak, ilk araştırmalardaki dini hamaset ve adavete dayalı hakaret içeren seviyesiz yaklaşımlar yerine günümüzde değişik bir üslupla, çalışmalarını bilimsellik kılıfına büründürme gayretindedirler. Bu anlamda müsteşriklerin görüşleri, içinde bulunduğumuz iletişim çağında batı medeniyetinin İşlam dini ve kaynakları hakkındaki algısını ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.

Oryantalist  alışmalar, Avrupa  lkelerinin ortak çabasının bir ürünü olmakla beraber, bu ürünün oluşmasında bazı milletlerin dönem dönem daha fazla katkıda bulundukları gözlemlenmektedir. Özellikle 19 ve 20. yüzyıllarda oryantalizmin İşlam araştırmaları kaynaklarını oluştıran oryantalistlere bakıldığında büyük çoğunluğunun Alman olduğu veya eserlerini Almanca kaleme aldıkları görülmektedir. Bu açıdan Almanların, sözü edilen dönemde Avrupa halkları içerisinde Kur'an araştırmalarına en fazla katkı vermiş millet olduğunu söylemek mümkündür.

Nitekim, Kur'an araştırmalarını ele alarak değerlendirmeye tabi tuttuğumuz ve Alman Oryantalizmin önemli temsilcilerinden kabul edilen Rudi Paret, seleflerinin bıraktığı yerden Kur'an çalışmalarını devam ettirmiştir. Paret, birçok İşlam kaynağının neşrini ve tercümesini gerçekleştiren Goldziher ve Nöldeke gibi oryantalistlerin kaynaklarından İşlam'ı araştırmakla yetinmemiş, zaman zaman müslüman alimlerin Kur'an tefsirlerine de başvurmuştur.

İşlam'la ilgili birçok çalışma kaleme almış olan Paret, asıl yoğunlaştığı alan olan Kur'an metninin anlaşılamaması konusunda, ilk olarak görüşlerini 1935'te dile

getirmiştir. Ona göre; Kur'an'ın temel sorunu anlaşılammamasıdır. Bu sorunun kaynağının bizzat Kur'an'ın kendisi olduğu kanaatinde olan Paret, ayet ve sure tertibiyle konuların iç içe girmesi, Kur'an'da içinden çıkılmaz bir kompozisyon bozukluğuna sebep olduğu iddiasındadır.

Batı dünyasında oryantalist çevrelerce kaleme alınana Kur'an tercümelerini yetersiz bulan Paret, kendi yöntemini uyguladığı bir Kur'an tercümesi ve yönteminin usulünü barındıran bir yorum ve kısa tefsir çalışmasını batı dünyasına sunmuştur. Paret'in, oryantalist çevrelerde bir hayli ilgi uyandıran ve bir çok araştırmacı tarafından yer yer övülen tercüme yönteminin iki temel ilkesi vardır. Paralel pasaj olarak adlandırdığı birinci ilkesinde; Kur'an'ın anlaşılması için Kur'an'daki benzer ifade ve deyimlerin geçtiği pasajların iyi tahlil edilerek benzerlikler üzerinden ortak mesajlar çıkarılabileceğini savunur. Ona göre; bu metodun doğru sonuçlar vermesi için bozuk kompozisyona sahip olduğunu iddia ettiği Kur'an'ın her bölümüne ayrı ayrı uygulanmalıdır. Kur'an'ın, Kur'an'la tercüme edilmesi olarak da değerlendirilebilecek ikinci ilkesi ise; ayetlerde yer alan ifadelerin ilk dönemki anlamları çerçevesinde değerlendirilip tefsir edilmesi metodudur.

Paret'in Kur'an ve Hz. Hz. Muhammed'le (s) ilgili görüşleri sonuç itibarıyla kendisinden önceki oryantalistlerden pek de farklı değildir. Onun öncekilerden ayrılan yönü; günümüze kadar ulaşmış Kur'an metninin tarihi açıdan orijinallliğini açık yüreklilikle defaten belirtmiş olması ve Hz. Muhammed'in (s) kendisiyle özdeşleştirdiği peygamberlik rolünü güzel oynadığı iddiasıdır. Paret, başından beri Hz. Muhammed'e (s) ve getirdiği mesaja karşı çıkanlar gibi, peygamberi kâhin, medyum, sihirbaz, şair, hasta ruhlu, sara hastası, kendini peygamberlik rolüne inandırmış bir şizofren, sosyal adaletçi bir halk adamı ve kavmine yeni bir din oluşturan kuramcı bir dâhi gibi nitelermelerde bulunmuştur. Aynı tavrı, Hz. Peygamberin getirdiği ilahi mesajı, kehanet, şiir, başka dinlerden alınarak harmanlanmış karışık ve acayip sözler dizgisi, yaratıcı hayallerden mülhem yaratıcı fikirler, Ehlikitap kaynaklarıyla cahiliye kültüründen aşırılmış ve esinlenmiş bilgiler toplamı gibi yaftalamalarla karalamaya çalışarak sergilemiştir.

Oryantalist Kur'an araştırmacılığının 20. yüzyıl Alman temsilcilerinden Rudi Paret'in çalışmaları ve görüşleri bir kez daha göstermiştir ki modern sömürü ve misyonerliğin fikir babalılığını yapması için batılı devletlerce özenle desteklenen oryantalist hareket, Paret'in iddia ettiği kadar özgür ve adil değildir. Bu zihniyete sahip

araştırmacılar ne yazık ki kötü niyetli erklerin arzularına ve çıkarlarına alet olmaktan da kurtulamayacaklardır

Paret ve yolunda olduğu diğeryantalistler, ilahı mesajı karşısında çaresiz kaldıkları Kur'an-ı Kerim'i meşru zeminlerde alt etmenin mümkün olmadığını tecrübe ettiklerinden, atalarından devraldıkları ilmi ve ahlaki dayanaklardan yoksun mirası çağdaş temsilcilerine devrederek mücadelelerine modern kılıflar kazandırma gayreti içerisinde dirler. Asırlardan beri İslam'ın gür sedasını bastırmak için tekrarlayıp durdukları mesnetsiz iddialarla kuru gürültü yapma alışkanlıklarını maalesef bu çağda da devam ettirmektedirler.

BİBLİYOGRAFYA

- Akpınar, Turgut, “Paret Rudi”, *DİA*, Ankara 2004, C. 34.
- Arslan, Gıyasettin, *İmam Şafii'nin Kur'an Okumaları*, Rağbet Yay., İstanbul 2004.
- Ateş, Ali Osman, *Oryantalistlerin Hz. Peygamber ile İlgili İddialarına Cevaplar*, Beyan Yay., İstanbul 1996.
- El-A'zami, M. Mustafa, *Kur'an Tarihi*, Çev. Ömer Türker ve Fatih Serenli, İz Yay., İstanbul 2006.
- El-Behiy, Muhammed, *İslami Düşünce Oryantalist Etki*, Çev. İbrahim Sarmış, Ekin Yay., İstanbul 1996.
- Elik, Hasan, *Kur'an'ın Korunmuşluğu Üzerine*, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1998.
- Bilgin, Abdulcelil, *Kur'an'daki Deyimler ve Zemahşerinin Keşşaf'ı*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2008.
- Bin Nebi, Malik, *İdeolojik Savaş Ajanları*, Çev. Cemal Aydın, Timaş Yay., İstanbul 1997.
- Brockelmann, Carl, *Geschichte der Arabischen Litteratur (GAL)*, Leiden 1942.
- Bobzin, Hartmut, “Rudi Paret”, *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 2001, C. 20, s. 64.
- Buhari, Ebu Abillah Muhammed, *Es Sahihul Buhari*, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Bulut, Yücel, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yay. İstanbul 2010.
- Cemile, Meryem, *İslam ve Oryantalizm*, Çev. Faruk Yılmaz, Ahmet Deniz, Seçkin Yay., İstanbul 1989.
- Cerrahoğlu, İsmail, “Oryantalizm ve Batıda Kur'an ve Kur'an İlimleri Üzerine Araştırmaları”, *AÜİFD*, XXXI, Ankara, 1989. s. 95-136.
- _____, *Tefsir Usûlü*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1997.
- Çiçek, Halil, *20. Asırda Kur'an İlimleri Çalışmaları*, Timaş Yay., İstanbul 1996.
- Demirci, Muhsin, *Kur'an Tarihi*, İlahiyat fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1997.
- Derveze, İzzet, *Kur'an'ı Anlamada Usûl*, Çev. Vahdettin İnce, Ekin Yay., İstanbul 2008.
- Dozy, Reinhart Pieter Anne, *İslam Tarihi*, Osmanlıcaya Çev. Abdullah Cevdet, Osmanlıca'dan Türkçe'ye Çev. Vedat Atilla, Gri Yay., İstanbul 2006.
- Draz, Muhammed A., *En Mühim Mesaj Kur'an*, Çev. Suat Yıldırım, Işık Yay., İzmir 1994.

- Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, Çev. Alparslan Açıkgenç, Ankara Okulu Yay., Ankara 1996.
- Fück, Johann, *Die Arabische Studien*, Otto Harrassowitz, Leipzig 1955.
- Goldziher, Ignaz, *Die Richtungen der Islamischen Koranauslegung*, E. J. Brill Ver., Leiden 1970.
- _____, *Klasik Arap Literatürü*, Çev. Yüksel Azmi, İmaj Yay., Ankara 1993.
- Götz, Dieter ve diğerleri, *Langenscheidt Grosswörterhuch Deutsch als Fremdsprache*, Berlin 2003.
- Hamidullah, Muhammed, *Kur'an-ı Kerim Tarihi*, Çev. Abdulaziz Hatip, Beyan Yay., İstanbul 2005.
- Hatip, Abdülaziz, *Kur'an ve Hz. Peygamber Hakkındaki İddialara Cevaplar*, Nesil Yay., İstanbul 1997.
- Horovitz, Josef, *Koranische Untersuchungen*, Walter de Gruyter Ver., Berlin 1926.
- Hüseyin, Asaf ve diğerleri, *Oryantalistler ve İslamiyatçılar Oryantalist İdeolojinin Eleştirisi*, Çev. Bedirhan Muhib, İnsan Yay., İstanbul 1989.
- İbn-i Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, *Es Siretun Nebeviyye*, Dar'u İbn Kesir, Beyrut 1997.
- İslamoğlu, Mustafa, Denge Yay., İstanbul 1997.
- Johansen, Baber, “Şarkiyat Araştırmalarının Siyaset Paradigma Gelişimi Alman Şarkiyat Cemiyeti”, *MÜİFD*, Çev. Bilal Aybakan, İstanbul 2005/2, Sayı 29.
- Lewis, Bernard, *Tarihte Araplar*, Çev. Hakkı Dursun Yıldız, Anka Yay., İstanbul 2003.
- Neccar, Abdulhalim, *Mezahibu t Tefsiril İslami*, Kahire 1954.
- Nöldeke, Theodor, *Geschichte des Qorans*, Georg Olms Ver., Hildesheim 1961.
- Önen, Yaşar ve Şanbey, Cemil Ziya, *Almanca-Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 1993.
- Öztürk, Ali Osman, *Alman Oryantalizmi*, Vadi Yay., Ankara 2000.
- Öztürk, Mustafa, *Kur'an Dili ve Retoriği*, Kitabiyat Yay., Ankara 2002.
- Paret, Rudi, *Arabistik und Islamkunde an Deutschen Universitäten*, Franz Steiner Ver., Wiesbaden 1966.
- _____, *Der Koran Kommentar und Konkordanz*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 2005.
- _____, *Der Koran Übersetzung*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 2010.
- _____, *Der Koran*, Verlag für Sammler, Graz 1979.

- _____, *Die Welt Des İslam Und Die Gegenwart*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 1961.
- _____, *Grenzen der Koranforschung*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 1950.
- _____, *Kur'ân Üzerine Makaleler*, Der. ve Çev. Ömer Özsoy, Bilgi Vakfı Yay., Ankara 1995.
- _____, *Mohammed und der Koran*, W. Kohlhammer Ver., Stuttgart 2008.
- _____, *Symbolik des İslam*, Anton Hiersemann Ver., Stuttgart 1958.
- _____, “Zur Koranforschung”, Red. Gernot Rotter, *Deutsche Orientalistik am Beispiel Tübingens*, Horst Erdmann Ver., Tübingen 1974. s. 43-53.
- Parlakışık, Ahmet, *Oryantalizmin Soruları*, İnsan Yay., İstanbul 1995.
- Rotter, Gernot, *Deutsche Orientalistik am Beispiel Tübingens*, Horst Erdmann Ver., Tübingen 1974.
- Said, Edward W. *Şarkiyatçılık Batının Şark Anlayışları*, Çev. Berna Ülker, Metis Yay., İstanbul 2004.
- Sarıçam, İbrahim ve diğerleri, *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, Nobel Yay., Ankara 2011.
- Sezgin, Fuad, *Bibliographie Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde*, Frankfurt 1990.
- _____, *Geschichte des Arabischen Schrifttums*, Leiden 1967.
- Sibai, Mustafa, *İslam Hukukunda Sünnet*, Çev. Kamil Tunç, Birim Yay., İstanbul 1996.
- Soysaldı, H. Mehmet, *Nüzulünden Günümüze Kuran ve Tefsir*, Fecr Yay., Ankara 1999.
- Sönmezsoy, Selahattin, *Kur'an ve Oryantalistler*, Fecr Yay., Ankara 1998.
- Steuerwald, Karl, *Almanca Türkçe sözlük*, ABC Yay., İstanbul 1998.
- Suyûtî, Ebu Bekr Celaluddin Abdurrahman, *El itkan Fi ulumil Kur'an*, Dar'u İbn Kesir, Beyrut 1996.
- Şa'ban, Zekiyyüddin İslam Hukuk İlminin Esasları, Çev. İbrahim Kafi Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2008.
- Şimşek, M. Sait, *Kur'an Kıssalarına Giriş*, Yöneliş Yay., İstanbul 1993.
- Taşçı, Özcan, “ Hans Becker Örneğinde Uygulamalı Oryantalizm”, *AÜİFD*, Ankara 2006-2, Sayı 47.
- Watt, William Montgomery, *Kur'an'a Giriş*, Çev. Süleyman Kalkan, Ankara Okulu Yay., Ankara 2006.
- _____, *Müslüman-Hristiyan Diyalogu*, Çev. Fuat Aydın, Birey Yay., İstanbul 2000.

- Wellhausen, Julius, *Reste Arabischen Heidentums*, Walter de Gruyter Ver., Berlin 1927.
- Yaşar, Hüseyin, *Alman Oryantalizminde Kur'an'a Bakış*, İz Yay., İstanbul 2010.
- _____, *Batının Kur'an Algısı*, Işık Akademi Yay., İzmir 2010.
- _____, *Hristiyan Dünyada Kur'an Karşıtı Söylemin Tarihsel Kökleri*, İz Yay., İstanbul 2010.
- _____, *Rudi Paret'e Göre Kur'an ve İslam Sembolizmi*, Bilimsel Kitap Yay., İzmir 2008.
- Yıldırım, Suat, *Oryantalistlerin Yanılgıları*, Ufuk Kitap Yay., İstanbul 2006.
- Yitik, Ali İhsan, "Caynizm", *Yaşayan Dünya Dinleri*, Ed. Şinasi Gündüz, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay. Ankara 2007.
- Zakzûk, Mahmud Hamdi, *Oryantalizm veya Medeniyetler Hesaplaşması*, Çev. Abdülaziz Hatip, Işık Akademi Yay., İzmir 2006.
- Zettel, Erich, *Deutschland in Geschichte und Gegenwart*, Max Hueber Ver., München 1987.

ÖZGEÇMİŞ

Şubat 1977’de Elazığ’ın Karakoçan İlçesinde dünyaya geldi. İlköğrenimini Elazığ Merkez Ulukent İlkokulu’nda tamamladı. Ortaokul ve liseyi Elazığ İmam Hatip Lisesi’nde okudu. 1996 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde lisans eğitimine başladı. Lisans eğitimi döneminde değişik ülkelerde bulunarak dil eğitimi aldı. 2002- 2006 yılları arası Almanya’da bulunarak Hamburg Üniversitesi’nde İslami ilimler alanında eğitim aldı. 2007 yılında Gaziantep iline Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni olarak atandı. 2011 yılına kadar Batman ve Elazığ’da ilk ve ortaöğretim kademelerinde öğretmenlik yaptı. 2008 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Temel İslami Bilimler Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı’nda yüksek lisans programına başladı. 2011 yılından itibaren Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.